ائنيمل فارم

ليکڪ: جارج آرويل

ترجمو: حبيب سنائي

ڪمپوزنگ: ذوالفقار علي ابڙو

Converted into PDF eBook by Abdul-Majid Bhurgri
Navigate to chapters by clicking on these and return to contents by clicking Animal Farm heading on Chapter page.

فهرست

باب پهريون 1-5
باب ٻيو 6-10
باب ٽيون 11-14
باب چوٿون 15-17
باب پنجون 18-22
باب ڇهون 23-27
باب ستون 28-33
باب اٺون 34-40
باب نائون 41-46
باب ڏهون 47-50

Email Address of Translator: habibsanai@gmail.com, sanaihabib@yahoo.com

باب پهريون

مئنر فارم Manor Farm جي مسٽر جونز، رات لاءِ ڪڪڙن جي کُڏين کي تالا هنيا هئا، پر جيئن تہ هو گهڻو پيتل هو، سو چور- خانا بند ڪرڻ وساري وينو. هُو جڏهن ٿڙندو ٿاٻڙندو گهر واپس اچي رهيو هو تہ سندس بتيءَ جي روشنيءَ جي لار بہ نچندي ڪڏندي پئي آئي. هن پيرن مان جوتن کي در ڏي اڇليو. بورچيخاني پرسان نهيل ٽانون ڏوئڻ واري ننڍي ڪمري ۾ پيل پيپ مان بيئر جو آخري گلاس پري ڳڙڪايو ۽ پنهنجي بستري ڏي وڌيو، جتي سندس زال اڳيئي کونگهرا هڻي رهي هئي.

جيئن ئي بيڊ روم جي روشني ٻاهر پکڙي، تيئن فارم جي جاءِ ۾ هلچل ۽ ڦڙڦوٽ پيدا ٿي. ڏينهن جو اها ڳالهہ هُلندي رهي هئي تہ ميجر نالي واري هڪ ڪراڙي سوئر، جيڪو مڊل وائيٽ سوئر جو انعام ماٽي چڪو هو، اڳوڻي رات هڪ عجيب خواب لڌو هو، ۽ هاڻي هو آس وند هو تہ ٻين کي انهيءَ خواب جو احوال ڏي. انهيءَ ڪري اهو سٽيو ويو تہ جيئن ئي مسٽر جونز آخري چڪر لڳائي پنهنجي گهر وڃي آرامي ٿيندو، تيئن هي سڀ جانور وڏي پانڊي وٽ اچي مڙندا. ڪراڙي ميجر (جيئن هيءُ سڏاتو ٿي ويو، پر هن جي رڪارڊ ۾ شناخت ولنگڊن بيوٽي طور ٿيل هئي) کي فارم ۾ وڏي عزت حاصل هئي. هر جانور ڪلاڪ کن جي ننڊ وڃائي بہ هن جا گفتا ٻڌڻ تي گهريا.

پانڊي جي چيڙي تي نهيل ٿلهي تي ميجر اڳ ۾ ئي آرامده ڪکائين بستري تي وينو هو. سندس مٿان، ٿنڀي ۾ لڳل بتي ٻري رهي هئي. هن جي عمر ٻارهن ورهيہ هئي. ويجهي چڪ ۾ هو مڇي ويو هو، پر پوءِ بہ هو عاليشان ڏيک وارو سوئر هو. پنهنجي شڪل ۽ شبيهہ مان هو داناءُ ۽ سخي لڳندو هو، جيتوڻيڪ هن جا نيش ڪڏهن بہ ڪٽيا نہ ويا هئا. ڪافي وقت کان جانور اچي رهيا هئا ۽ پنهنجي ڍنگ سارو ويهڪ جي جاءِ ولاريندا ويا. پهريائين بلو بيل، جيسي ۽ پنچر نامي ڪتا پهتا ۽ پوءِ سوئر آيا، جيڪي پليٽفارم جي مهاڙ ۾ ڪکن تي اچي وينا. ڪڪڙن درين جي سلن تي ديرو ڄمايو، تہ پاريلن ۽ ڪبوترن ڇت جي ڪاني تي وڃي وينا. رڍون ۽ ڳئون سوئرن کان پويان ٿي وينيون ۽ اوڳارڻ ۾ لڳي ويون. بار ڍوئڻ واري گاڏي وارا گهوڙا باڪسر ۽ ڪلوور گڏجي آيا. هو آهستي آهستي ۽ سنڀالي وينا تہ مٿان ڪو ڀسون سندن سنبن هينيان چيپاٽجي نہ وڃي. ڪلوور ٿلهي متاري مادي گهوڙي هئي ۽ عمر جي وچين وهيءَ ۾ اچي پهتي هئي. چوٿين ويم کان پوءِ سندس هاڻي اصلي صورت نہ وڻي سگهي هئي. باڪسر بہ هڪ متارو وهٽ هو. ارڙهن گراٽن وارو هيءُ گهوڙو سگهہ جي لحاظ کان ٻن عام رواجي گهوڙن برابر هو. نڪ هيٺان اچي پٽي جي ڪري سندس منهن مان موڳي هئڻ جو تاثر ٿي مليو ۽ حقيقت ۾ هو اول درجي جو ذهين بہ نہ هو، پر عالمي سطح تي هو پنهنجي ڪردار جي پختگيءَ، ثابت قدمي ۽ اورچائي جي ڪري مشهور هو. گهوڙن کان پوءِ مُيرئل نامي اڇي ٻڪري، بينجمن نامي گڏهہ پهتا. بينجمن هن فارم جو پوڙهو ترين جانور هو، پر پنهنجي خشڪ مزاجيءَ ڪري وڏيڪ مشهور هو. هو تمام گهٽ ڳالهائيندو هو، پر جڏهن ڪٽي ڪا ڳالهہ ڪندو بہ هو تہ اها بہ رکي ۽ ترش هوندي هئي. مثال طور هو چوندو هو تہ الله تعاليٰ کيس پڇ ان ڪري عطا فرمايو آهي تہ هو مکيون هڪلي، ۽ جلدي اهڙو ڏينهن ڏيندو، جڏهن نڪي پڇ رهندو ۽ نڪي هونديون مکيون. هن کي کلندي ڪڏهن بہ نہ ڏٺو ويو هو. ان لاءِ جيڪر پڇبو هوس تہ هو وراڻيءَ ۾ چوندو هو تہ کيس ڪا کلڻ هاب ڳالهہ نظر نٿي اچي. بهرحال، باوجود کلي عام اهو تسليم نہ ڪرڻ جي، هُو باڪسر ڏانهن رغبت رکندو هو. ٻئي آچر ڏهاڙي باغ جي پويان قائم گهوڙن جي ميدان ۾ اچي گڏبا هئا ۽ پيا گاهہ چرندا هئا، پر پاڻ ۾ ڳالهہ ٻولهہ نہ ڪندا هئا.

ٻيئي گهوڙا اڃان وينا ئي مس هئا تہ بدڪ جي ٻچن جو ولر، جن جي ماءُ گم ٿي ويئي هئي، هيٺائي ۾ آوازيندا، قطار ٻڌي اندر داخل ٿيا ۽ اهڙي جاءِ لاءِ، جتي هو ڪنهن وڏي مرون جي لتاڙ کان بچي سگهن،

هيڏانهن هوڏانهن گهمندا رهيا. ڪلوور پنهنجي ٽنگ جو اڳ ڏيئي، هنن لاءِ پڻ ديوار اڀي ڪئي. هاڻ هي اتي پيڙا ٿيا، ۽ جهٽ پٽ ۾ الوٽن ۾ پئجي ويا. آخري مرحلي ۾ مولي نالي واري هڪ مورڪ پر وڻندڙ گهوڙي، جنهن جونز جي هنيل ڪوڙڪي ڪولي هئي، مزي مزي سان مصري جي ڳنڍ چباڙيندي اندر آئي. هن مهڙ ۾ ئي جاءِ والاري. هوءَ پنهنجي اڇي بشڪ سان ڪيڏيندي رهي، انهيءَ اميد سان ته هر هڪ کي ڳاڙهيون ربنون نظر اچن، جن سان سندس چوٽيون ٻڌل هيون. سيني کان آخر ۾ ٻلي پهتي، جنهن هميشه وانگر گرم ترين جاءِ جي ڳولا ۾ چوڌاري چڪر هنيو، نيٺ سڪڙجي ڪلوور ۽ باڪسر وچ ۾ وڃي ويني. هوءَ رڳو ميائون ميائون ڪندي رهي ۽ تقرير جو هڪ اکر به ٻڌڻ گوارا نه ڪيائين.

سواءِ پاليل جهنگلي ڪانءُ موزز جي، جيڪو پوئين در جي پنيان نهيل پيهي تي ستو پيو هو، سڀ جانور اچي مڙيا هئا. جڏهن ميجر ڏٺو ته سڀ جانور اچي گڏ ٿيا آهن ۽ تقريرلاءِ آسائتا آهن، تڏهن هن پنهنجو گلو صاف ڪيو ۽ شروع ٿيو:

”دوستو! اوهان کي ته اڳ ۾ معلوم ٿي ويو آهي ته مون گذريل رات هڪ عجيب خواب ڏٺو آهي، پر آئون ان خواب متعلق پوءِ ڳالهائيندس. پهريائين مون کي ٻيو ڪجهه چوڻو آهي. ڪامريڊو! آئون سمجهان ٿو ته آئون هاڻي اوهان ساڻ گهڻو وقت رهي نه سگهندس، ان ڪري مرڻ کان پهريائين آئون آسروند آهيان ته مون جيڪا ڏاهپ حاصل ڪئي آهي، سا اوهان ڏي منتقل ڪري وڃان. هڪڙو ته مونکي وڏي ڄمار ملي آهي، ۽ ٻيو ته اڪيلو هجڻ باعث مون کي ڳڻ ڳوت جو موقعو ميسر ٿيو آهي. انهيءَ ڪري آئون چوان ٿو ته آئون نه صرف هن ڌرتي جي زندگي، بلڪ هر ٻي جوءِ جي زندگي، جتي جتي جانور وسن ٿا، کي چڱيءَ پر سمجهان ٿو. اڄ آئون انهيءَ موضوع متعلق ويچار ونڊڻ گهران ٿو.

”هاڻي دوستو! اسان جي زندگيءَ جي نوعيت ڇا آهي؟ اچو ته ان سان منهن مقابل ٿيون! اسان جون زندگيون نندڙيون پر ڪنن ۽ ڏکن ڏولاون سان پريل آهن. اسان جڏهن ڄمون ٿا ته اسان کي صرف اوترو کاڌو ڏنو وڃي ٿو، جيترو اسان جي جسم ۾ ساهه سنڀالي سگهي، ۽ اسان مان جيڪي قابل ڪار آهن، تن کان سندن سگهه جي آخري اٽي ٽائين پورهيو ورتو وڃي ٿو. جنهن ويل اسان جو ڪمائتو هئڻ ختم ٿئي ٿو، ته انهيءَ مهل ئي اسان کي پيانڪ ڪنورتا سان ڪنو وڃي ٿو. انگلنڊ جو ڪوبه جانور جڏهن هڪ سال جو ٿئي ٿو ته انکي خوشي ۽ فراغت جي خبر نه هوندي آهي. انگلنڊ جو ڪوبه جانور آزاد نه آهي. هر جانور جي زندگي غلامي ۽ ڪمبختي ۾ وڪوڙيل آهي. اهوئي کڙو سچ آهي.

”پر ڇا اهو رڳو فطرت جي دستور جو حصو آهي؟ ڇا اهو انڪري آهي ته اسان جي ڌرتي غريب آهي ۽ مٿس وسندڙن کي شانائتي زندگي گهارڻ جا وسيلا ميسر ڪري ڏيڻ کان قاصر آهي؟ نه ڪامريڊو نه - هزار دفعا نه. انگلنڊ جي مٽي زرخير آهي، ان جي آبهوا به دلڪش آهي ۽ اها ان لائق آهي ته هن وقت هتي رهندڙن مڙني جانورن کان به وڌيڪ جِيوَن کي جياپي لاءِ کاڌ خوراڪ مهيا ڪري سگهي. اسان جو فارم درجن گهوڙن، ويهارو ڳئن ۽ سوين رڍن کي ايترو کاڌو فراهم ڪري سگهي ٿو، جو اهي آرام ۽ عزت سان باقي زندگي بسر ڪري سگهن ٿيون. پر اها ڳالهه اسان جي تصور کان ڪوهين ڏور آهي. پوءِ به آخر ڇو اسان اهو جاڙ جيئون پيا؟ ڇاڪاڻ ته اسان جي محنت جو اپراسو انسان ذات چورايو وڃي. انهيءَ ۾ ئي اسان جي سيني سوالن جو جواب لڪل آهي. انهيءَ جواب کي جيڪر هڪ لفظ ۾ سموهجي ته اهو لفظ آهي ”ماڻهو“ - ماڻهو اسان جو حقيقي دشمن آهي. ماڻهو کي منظر تان هٽايو ۽ انهي ساڻ اسانجي بک ۽ ڳهَڻ جو بنيادي سبب هميشه لاءِ مٽجي ويندو.

”ماڻهو ئي اهڙو جيو آهي، جيڪو پيدا ته ڪجهه به نٿو ڪري، پر التو کاپي پويان آهي. هو کير نٿو ڏئي، هو بيضا نٿو لاهي، هو هر هلائڻ کان لاچار آهي، هو تکو ڊکي سهن کي پڪڙڻ لائق به نه آهي. پر پوءِ به هو اسان جو آقا بنيو پيو ڦري. هو اسان کي ڪم ۾ لڳائي ٿو ۽ ان جي بدلي ۾ رڳو ايترو ڏئي ٿو جو اسان

بک وڳهي مرڻ کان بچيا رهون. باقي سڀ ڪجهه هو ڀاڻ هڙپ ڪريو وڃي. اسان جي پورهئي سان پوکي راهي ٿئي ٿي، اسان جو ڀاڻ ٻنيءَ کي زرخير ڪري ٿو، پر پوءِ به اسان مان اهڙو ڪونهي، جنهن وٽ پنهنجي چمڙيءَ کان وڌيڪ هجي. مونکي آڏو نظر ايندڙ اوهان ڳئون ٻڌايو ته سهي ته گذريل وقت ۾ ڪيترا هزارسير کير اوهان مان ڏڌو ويو آهي ۽ ان کير جو ڇا ٿيو؟ اهو هوند وڇين ۽ وڇڙن جي تات ۾ ڪم اچي ها. پر ان جو هر ڦڙو اسان جي ويريءَ جي نڙين ۾ لهي ويو. اي ڪڪڙيون! هن سال اوهان ڪيترا بيضا لاٿا ۽ ڪيترا ان مان ٻچن ڦوڙڻ لاءِ رکيا ويا؟ مسٽر جونز ۽ انهن جي ڪمين گهٽن کي منڊيءَ ۾ وڪرو ڪري ناڻو ڪمايو. مائي ڪلوور! تون ئي ٻڌاءِ ته تو وارا چار ڦر ڪيڏانهن ويا؟ جيڪي هوند توکي وڏي وهيءَ ۾ ڪم اچن ها؟ هر هڪ کي سال جو ٿي وڃڻ کان پوءِ کپايو ويو، ۽ انهن مان ڪنهن کي به وري تون يا عمر نه ڏسي سگهندينءَ؟ ٻنين ۾ ڪيل پورهئي ۽ پيٺائتي هئڻ واري ڪنن وقت جو سلو توکي ڇا مليو آهي؟ رڳو مخصوص ۽ مقرر ڪاڏو ۽ ننڍي ڪڙهه؟

”ايتري تائين اسان جيڪا هي ذلت ڀري زندگي گهاريون ٿا، تنهن کي به فطري نموني پڄاڻيءَ تي پهچڻ نٿو ڏنو وڃي. آئون پنهنجي سر لاءِ نٿو ڪُرڪان، ڇو ته آئون وڏي نصيب وارو آهيان. آئون ٻارنهن ورهين جو اچي ٿيو آهيان. ان دوران چار سؤ کن ٻار ڄڻيا اٿم. ائين سوئرن واري فطري زندگي گذاري اٿم. پر ڪوبه جانور آخري وقت ۾ ڪنور ڇري کان نٿو بچي سگهي. اي ڪچڙا سوئرو! اوهان جڏهن سال کن جا ٿيندائو ته اڏيءَ تي نيا ويندائو ۽ زندگي لاءِ رڙندائو! انهيءَ دهشت سان ملاقاتي اسان سڀ - سوئر، ڪڪڙيون، ڪڪڙ، رڍون ۽ ٻيا - ٿينداسون. ايتري تائين جو گهوڙن ۽ ڪتن جي پوياڙي به چڱي ڪانهي. او باڪسر! جنهن ڏهاڙي تنهنجيون اهي سگهاريون مشڪون نٻل بنبيون، جونز توکي ڪمزور ۽ لاغر گهوڙا ڪُهندڙن جي حوالي ڪندو ۽ پئسا ڪمائيندو. اهو ڪاسائي وري تنهنجو گلو ڪٽي، توکي ٺهڪائي، لومڙيءَ جو شڪار ڪندڙ ڪتن جي لاءِ خوراڪ بنائيندو. ڪتا جڏهن جهُور ٿيندا آهن ته جونز انهن جي ڳچيءَ ۾ پٿر ٻڌي، کين ڪنهن ڪائي ۾ ٻوڙي ڇڏيندو آهي.

”هاڻي اهو وائکو ٿي ويو آهي ته اسان جي مڙني ڪشٽن جي اوسر انسان ذات جي بيداد مان ٿئي ٿي. سو رڳو ماڻهو مان جند آجي ڪرايو ته پوءِ هر اپت اوهان جي پنهنجي هوندي ۽ اسان رات ڀيٽ ۾ امير ۽ آزاد بنجي ويندا سين. ها ته پوءِ اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اسان کي ڏينهن رات پوري تن من سان انساني ذات تي غلبو حاصل ڪرڻ لاءِ ڪم ڪرڻ گهرجي. ان لاءِ منهنجو پيغام اوهان ڪامريڊن لاءِ اهو آهي ته: بغاوت. مونکي پتو ڪونهي ته ڪڏهن بغاوت ٿيندي. اها هفتي اندر ٿي سگهي ٿي يا وري ان ۾ سؤ سال به لڳي سگهن ٿا. پر آئون ڄاڻان ٿو ته ڪڏهن نه ڪڏهن انصاف ضرور ٿيندو. اوهان کي اهو نڪتو ذهن ۾ اڪري ڇڏڻ گهرجي ۽ باقي زندگي انهيءَ تي عمل پيرا ٿيڻ لاءِ ڪوششون ونڻ گهرجن. ٻي ڳالهه اها ته اهو پيغام پنهنجي پونيرن کي ڏيندا رهجائو ته جيئن اها ٿهي ڪاميابي ماڻڻ لاءِ جدوجهد جاري رکي.

”دوستو! ياد رکو ته پنهنجن ارادن ۾ ڪمزوري نه آڻجائو، ۽ ڪوبه مخالف دليل اوهان کي گمراهه نه ڪري. اوهان کي جيڪو اهو ٻڌايو ٿو وڃي ته ماڻهن ۽ جانورن جا مفاد مشترڪ آهن ۽ هڪڙي جي خوشحالي ٻي جي ئي خوشحالي آهي، تنهن تي بلڪل اعتبار نه ڪريو. ماڻهو ٻي ڪنهن به جيو واسطي ڪم نٿو ڪري، پر هو رڳو پنهنجي لاءِ سڀ ڪجهه ڪري ٿو. اسان جانورن ۾ مڪمل ٻڌي هجي، مڪمل ڀائپي هجي. ياد رهي ته سڀ ماڻهو اسان جا دشمن آهن ۽ سڀ جانور پاڻ ۾ ڀائر آهن ۽ ڪامريڊ آهن.“

انهيءَ وقت ٿوري گڙ ٻڙ ٿي پئي. ڇا ٿيو جو ميجر جي تقرير هلندي چار ڪوئا به پنهنجي ٻرن مان ٻاهر اچي تقرير ٻڌي رهيا هئا، تڏهن اوچتو ڪتن جي مٿن نظر پئجي ويئي. ڪتا وني ڪوئن ڏي مڙيا ۽ ڪوئن ڀڄي جان بچائي. انهيءَ هُل دوران سوئر پنهنجو اڳيون پير اڳيان ڪري سيني کي خاموش ٿيڻ لاءِ چيو.

”ڪامريڊو! هن چوڻ شروع ڪيو، ”هي نڪتو بہ سلجهائڻ گهرجي: هي جيڪي جهنگلي جيو ڪوئا ۽ سها آهن، سي ڇا اسان جا سڄڻ آهن ڪي ويري! اچو تہ ان لاءِ ووٽنگ ڪريون. آئون هن ميڙ ۾ تجويز ٿو ڏيان تہ ڇا ڪوئا ڪامريڊ آهن؟“ انهيءَ وقت سيني کان ووٽ ورتو ويو ۽ وڏي اڪثريت سان طيءِ ٿيو تہ ڪوئا اسان جا ساٿي ۽ ڪامريڊ آهن. رڳو چئن ڄڻن يعني ٽن ڪتن ۽ هڪ ٻليءَ انهيءَ جي مخالفت ۾ راءِ ڏني. بهرحال پوءِ معلوم ٿيو تہ ٻلي ٻنهي پاسي ووٽ ڏنو آهي. ميجر وري شروع ٿي ويو: ”مونکي اجان بہ ڪجهہ چوڻو آهي. آئون هي ٻيهر ورجايان ٿو تہ رڳو اهو ذهن نشين ڪري ڇڏيو تہ ماڻهو ۽ ان جي پرڪارن خلاف دشمني رکڻ اوهان جو فرض آهي. ٽنهن ڪري جيڪو جيو بہ ٻن ٽنگن تي هلي سو ويري آهي ۽ جيڪو چئن ٽنگن تي هلي يا کنڀ هجنس، سو اسان جو سنگي ساٿي آهي. ۽ اهو پڻ ياد رکو تہ ماڻهوءَ خلاف ويڙهاند ۾ اسان کي هن جهڙو ڀڄڻو نہ آهي. جڏهن اوهان هن تي غالب پئجي وڃو، تڏهن هن جهڙيون برايون نہ اختيار ڪجائو. ڪوبہ جانور ڪنهن انساني گهر ۾ رهائش پذير نہ ٿئي، نڪي بستري ۾ سمهي، ۽ نہ ئي شراب ۽ تماڪ واپرائي، نہ ڪپڙا پهري، نہ پئسن کي هٿ لاهي ۽ نہ ئي ڪاروبار ڪري. ماڻهوءَ جون مڙيئي عادتون برايون آهن ۽ وڏي ڳالهہ تہ ڪوبہ جانور پنهنجي جاتيءَ تي ظلم نہ ڪري. نبل توڙي سگهو، هوشيار توڙي سادو، اسان مڙيئي پاڻ ۾ ڀائر آهيون. ڪوبہ جانور ٻئي جانور کي نہ ماري. جانور سڀ برابر آهن.

”ڪامريڊو! هاڻي آئون اوهان کي گذريل رات جي خواب متعلق ٻڌائيندس. اهو خواب اهڙي ڌرتيءَ واسطي آهي، جتي ماڻهو جو نالو نشان بہ نہ هوندو. انهيءَ خواب مونکي هڪ وساريل ڳالهہ ياد ڏياري آهي، جيڪا ورهيہ ٿيا، مونکان وسري چڪي هئي. ڪي سال اڳ جي ڳالهہ آهي. آئون جڏهن ننڍڙو سوئر هوس ۽ منهنجي ماءُ ۽ ان جون ساٿياڻيون گڏجي هڪ گيت ڳائينديون هيون، جنهن جي رڳو ڪين ڌن ۽ پهريان ٽي لفظ ياد هئا. ٻاروتڻ ۾ تہ اها ڌن مونکي ياد هئي، پر پوءِ اها ذهن مان ميسارجي ويئي. پر گذريل رات خواب ۾ سنيارجي آئي اٿم. وڏي ڳالهہ اها ٿي آهي تہ انهيءَ گيت جا لفظ بہ پلئہ پيا اٿم، جيڪي مونکي پڪ آهي تہ پراڻي وقت جا جانور ڳائيندا هئا، پر پوءِ جي نسلن کي ياد نہ رهيا. آئون اهو گيت اوهان کي ڳائي ٻڌايان ٿو، پر آئون جُهـور آهيان ۽ منهنجو آواز بہ گهگهو آهي، پر جڏهن آئون اوهان کي سيکاري بس ڪريان، تہ پوءِ اوهان ان کي سهڻي طريقي سان ڳائجائو. انهيءَ جو گيت جو عنوان آهي ”انگلنڊ جا جانور“

پوڙهي ميجر پنهنجو گلو صاف ڪيو ۽ ڳائڻ لڳو. جيئن چيو هئائين، سندس آواز گهگهو هو، پر پوءِ بہ هن چڱي نموني ڳايو. هن گيت جي ڌن ڪافي جوشيلي هئي، ”ڪليمنٽائين“ ۽ ”لاڪروچا“ جي عين بين. گيت جا لفظ هئا :

” انگلنڊ جا حيوانو، آئرلنڊ جا حيوانو
هر ڌرتي ۽ ديس جا حيوانو!
منهنجي خوشخبري
ڪن لائي ٻڌو:
دير سوير اهڙو ڏينهن بہ ايندو،
ڪنور ماڻهن کي هٽان پڇايو ويندو،
۽ انگلنڊ جون زرخيز ٻنيون،
رڳو اسانجي لتاڙ هيٺ هونديون،
نڪن مان ناڪوٽيا ڪڍيا ويندا،
اسان جي پٺن تي پيل سنج الوپ ٿيندا.
لغامون ۽ مهميزون زنگجي ويندينون

ڦٽاڪا ۽ ڇهبڪ ٻيهر نہ آوازيندا .
تصور کان ٻاهر خوشحالي ايندي،
ڪٽڪ، جو، جئي ۽ سڪل گاهہ
برسيم، ڦرهيون ۽ چقندر
ان ڏينهن سڀ اسان جا هوندا .
انگلنڊ جي ٻنين ۾ روشني هوندي،
پاڻي بہ پوتر هوندو
منڙي هير پئي لڳندي،
ان ڏينهن جڏهن آزادي ملندي.
اهڙي سرهي وقت لاءِ اسان کي پورهيو ڪرڻو آهي،
ڀلي سگهي ٿو تہ ان جي آمد کان اڳ اسان جي زندگيءَ جو ڏيئو اجهامي وڃي،
ڳئون، گهوڙا، ٻدڪون ۽ ڪڪڙ
سڀني ساٿين کي آجپي لاءِ ڳهٽو آهي.
انگلنڊ جا حيوانو! آئرلنڊ جا حيوانو
هر ڌرتي ۽ ديس جا حيوانو!
منهنجي خوشخبري
ڪن لائي ٻڌو.

هن گيت کي ڳائيندي جانورن ۾ هڪ طرح جو ولولو پيدا ٿيو. اجان ميجر گيت ڳائي پورو ئي نہ ڪيو، تہ ٻيا جانور پاڻ ئي اهو گيت ڳائڻ لڳا. ايتري تائين جو ڪند ذهن جانورن بہ ان جي ڌن ۽ ڪجهہ لفظن کي سمجهي ورتو پر چالاڪ ۽ هوشيار جانورن جهڙوڪ ڪتن ۽ سوئرن تہ پورو گيت ياد ڪري ورتو هو. ڪجهہ ابتدائي ڪوشش ڪانپوءِ سڄو واڙو گڏجي اهو گيت ڳائي رهي هيو. ڏڳين پنهنجي رنڀ لڳائي، گهوڙن هٽڪار ڪئي، ٻدڪن ڪُئي ڪُئي ٿي ڪئي، ڪتن ڀونڪڻ ۽ اوناڙڻ شروع ڪيو، رڍن ٻاڪار پئي ڪئي. گيت انهن کي اهڙو مزو ڏنو، جو ان کي لڳا تار پنج ڀيرا ڳاتو ويو. ۽ هوند اجان بہ ڀيا ڳائين ها، جيڪر ڪين روڪيو نہ وڃي ها.

انهيءَ مهل هنگامي جي ڪري، مسٽر جونز جاڳي پيو هو. هن کي پڪ ٿي تہ سندس فارم ۾ ڪو بگهڙ پهتل آهي. هو بستري تان اٿيو ۽ ير ۾ پيل بندوق کڻئي ۽ ڪمري جي ڪنڊ وٽان ٻيهي فائر ڪيو. گوليءَ جا ڇيرا ياندي جي ڀتين ۾ گم ٿي ويا ۽ ميڙ تڪڙ تڪڙ ۾ ختم ٿي ويو. هر هڪ پنهنجي سمهڻ واري جاءِ ڏي وڻي ڀڳو. پکي وڃي پنهنجي آکيرن ۾ سٽا، جانور ڪکن تي وڃي آهليا. چند منٽن کان پوءِ سڄو فارم ننڊ ۾ گهيريل هو.

باب ٻيو

ٽي راتيون پوءِ، پوڙهو ميجر ننڊ ۾ ستي ئي ڏٽيءَ ڪي وڃي پرتو. سندس جسم ڪي باغ جي مهڙ ۾ پوريو ويو.

اهو موت مارچ جي شروع ۾ ٿيو. ان کان پوءِ ايندڙ ٽن مهينن دوران انتهائي خفيه سرگرميون به ٿينديون رهيون. ميجر جي تقرير سمجهدار جانورن کي زندگيءَ جو هڪ نئون نقطي نظر ڏنو هو. انهن کي اها خبر نه هئي ته ڪڏهن بغاوت ٿيندي، انهن وٽ اهو وسهڻ لاءِ ڪوبه سبب نه هو ته اها سندن حياتي ۾ ئي ٿيندي، پر هنن انهيءَ جي برپا ڪرڻ لاءِ تياري وٺڻ کي فرض پئي سمجهيو. ٻين کي سيکارڻ ۽ منظم ڪرڻ جي ذميواري سوئرن تي عائد ڪئي ويئي، جيڪي عام طرح مڙني جانورن ۾ زيرڪ سمجهيا ٿي ويا. سوئرن ۾ وڏيڪ ڄاتل سڃاتل سنوبال ۽ نيپولن هئا، جن کي مسٽر جونز کپائڻ لاءِ تاتي رهيو هو. برڪشائير نسل سان تعلق رکندڙ نيپولن دهشت زده ڪندڙ ڊول جو مالڪ هو. هوگهٽ ڳالهائو ۽ پنهنجي طريقي هلندڙ جانور هو. هن جي ڀيٽ ۾ سنوبال خوشدل، تيز ڳالهائيندڙ ۽ جدت پسند هو، پر ڪردار جي لحاظ کان ايتري گهرائي جو مالڪ نه هو. ٻيا نر سوئر ڪسجڻ واسطي تيار ٿي رهيا هئا. انهن ۾ وري ڄاتل سڃاتل هو ڏينڊڙو ۽ ڦيڦو اسڪئيلر. سندس مِٽون گول، اکيون چنيندڙ، چڙڪ چرپر ۽ آواز تکو هو. هيءُ ڏاڍو سنو مقرر هو. جڏهن ڪنهن ڏکئي نکتي تي دليل بازي پيو ڪندو هو ته ان سمي هن جي عادت هوندي هئي ته هڪ پاسي کان ٻئي پاسي پيو ٽپا ڏيندو ۽ پنهنجي پڇ کي به ڦيرا ڏيندو. اهو سندس ڍنگ سامعين کي قائل ڪري سگهڻ جهڙو هو. هن لاءِ اهو چيو ويندو هو ته هو ڪاري کي اڇو ڪري ثابت ڪري سگهجي ٿو.

هنن ٽنهي ميجر جي سکيا کي تفصيل سان نئين سوچ سرشتي ۾ منظم ڪيو، جنهن کي هنن نالو ڏنو ائنيملزم (جانورازم). جونز جي سمهڻ کان پوءِ هفتي جون ڪيتريون راتيون، هو پانڊي ۾ اڇي گڏجاڻيون ڪندا هئا، جن ۾ هو جانورازم جا اصول ٻين کي سيکارڻ لڳا. شروع شروع ۾ ته ڪين ٻين جي ٻي ڏياني، بيوقوفائي ۽ لا پرواهي کي منهن ڏيڻو پيو. ڪن جانورن اهو ٿي چيو ته اهو انهنجو فرض آهي ته هو پنهنجي آقا جونز سان وفا ڪندا رهن. يا ڪن ائين ٿي چيو ته آقا جونز ئي آهي، جيڪو کين ڪارائي پياري ٿو، سو جي مري پيو ته هو رلي ويندا ۽ بکن ۾ پاهه ٿيندا. ٻين وري اهي سوال پڇيا ته " آخر اسان جي مرڻ پڄاڻان ٿيندڙ ڪنهن واقعي متعلق هينئر اسان ڇو ويهي هلاڪ ٿيون؟" يا "جيڪڏهن بغاوت ڪنهن به نموني ٿيڻي آهي، ته پوءِ ڪهڙو ٿو فرق پوي، جيڪر ان لاءِ ڪم ڪجي يا نه ڪجي." سوئرن لاءِ ٻين جانورن کي اهو سمجهائڻ ته اهي ڳالهيون، جيڪي هو ڪن پيا، جانورازم جي خلاف آهن، ڏاڍو ڪٺن ڪم هو. سڀ کان ڇسا سوال اڇي گهوڙيءَ مولي ڪيا. پهريون پهريون سوال جيڪو هن سنوبال کان ڪيو، اهو هو ته "بغاوت برپا ڪرڻ بعد ڇا کين مصري پئي ملندي." "نه" سنوبال پختگيءَ سان وراڻيو، "اسان وٽ هن فارم تي مصري ناهڻ جو ڪو وسيلو ڪونهي. وڏيڪ ته اوهان کي مصري جي ڪاڻ ڪانه رهندي ڇو ته اوهان کي سڪل گاهه جام ملندو."

"پلا ڇا مون کي پنهنجي ڳچيءَ جي وارن ۾ رٻن هڻڻ جي اجازت هوندي؟" مولي پڇيو.

"ڪامريڊ!" سنوبال چيو، "اهي رٻنون، جن لاءِ تون مريو ٿو وڃين، غلاميءَ جون نشانيون آهن. ڇا تون نٿي سمجهين ته آزادي ۽ آجپو انهن رٻنن کان وڌيڪ آهي؟"

مولي ته انهن سان ته ڪٽي هاڪار ڪئي، پر هوءَ انهن سان سهمت نٿي نظر آئي.

پاليل جهنگلي ڪانءَ موزز پاران جيڪي افواهه ۽ ڪوڙيون خبرون پکيڙيون ٿي ويون، تن کي رد ڪرڻ ۾ هنن سوئرن کي وڏيڪ جاکوڙ ٿي ڪرڻي پئي. موزز مسٽر جونز جو خاص پاليل پکي هو ۽ هو ان جو جاسوس ۽ چغل خور هو. هيءُ ڳالهين جو ڳهير هو. هو دعويٰ ڪندو هو ته هن کي هڪ پراسرار ملڪ

”شگرڪينڊي مائونٽين“ جي ڄاڻ آهي، جنهن ڏانهن، سڀ جانور مرڻ بعد نيا ويندا آهن. انهيءَ ملڪ ۾ هفتي جا ست ڏينهن آچر ئي هوندو آهي ۽ هر موسم ۾ اتي برسيم گاهه ملندو آهي ۽ اتي لوڙهن تي نازبو ۽ ڳڙ اسرندو آهي. جانور موزز کان نفرت ڪندا هئا، ڇو ته هو ڪم جو ڪونه هو، پر قصا گهڙڻ ۽ ٻڌڻ جو ماهر هو. البت ڪجهه جانور شگرڪينڊي مائونٽين واري قصي تي اعتبار ڪندا هئا. انهيءَ ڪري سوئرن کي وڏي دليل بازي ڪري ثابت ڪرڻو پوندو هو ته اهڙي ڪنهن ملڪ يا جاءِ جو ڪو وجود ڪونهي.

هنن جا انتهائي اعتبار ڪندڙ پيروڪار هئا: گاڏي گهليندڙ ٻه گهوڙا باڪسر ۽ ڪلوور. اهي پنهنجي سر ڪا ڳالهه سوچڻ ۽ ان تي ويچار ڪرڻ ۾ وهلور پيا ويندا هئا، پر هڪ ڀيرو سوئرن کي استاد مڃي، ۽ انهن پاران ٻڌايل ۽ سيکاريل هر ڳالهه کي، پنهنجي ذهن ۾ سمائي، ٻين جانورن ڏانهن دليلن سان منتقل ٿي ڪيو. ٻانڌي ۾ ٿيندڙ خفيه گڏجاڻين ۾ هو پابنديءَ سان شريڪ ٿيندا هئا ۽ انهن ۾ گيت ڳائڻ ۾ اڳواٽي ڪندا هئا، جيڪو پڇاڙي مهل ڳايو ويندو هو.

هيڏانهن بغاوت توقع کان اڳ ۽ ڪافي آسانيءَ سان برپا ٿي. پوين سالن ۾ مسٽر جونز جيڪو ڪٽي سخت گير آقا هو، پر لائق زميندار پڻ هو. مگر ويجهي چڪ ۾ ڪنهن ڪيس ۾ رقم ٻڏائي وجهڻ کان پوءِ اچاٽ ٿي پيو هو ۽ شراب نوشي ڏانهن وڌيڪ وڌي ويو هو. ۽ اها مي نوشي هن جي صحت لاءِ انتهائي خراب هئي. هو سڄا سڄا ڏينهن بورچيخاني ۾ ونڊسر Windsor ڪرسيءَ تي آهليو پيو هوندو، ۽ اخبارون پيو پڙهندو يا مڌ پيئندو هو. ڪڏهن ڪڏهن مانيءَ جا ٽڪرا بيئر ۾ ٻوڙي موزز کي اچلائي ڏيندو هو. هن جا ڪمي ڪم چور ۽ بي ايمان هئا. ٻنين ۾ گند گاهه وڌي ويو هو، جاين جو ڇتيون مرمت جون گهرجائون هيون. وٿاڻ ٻه ابتر حالتن ۾ هئا. جانورن کي تمام گهٽ تي ڪارايو ويو.

جون جو مهينو آيو ته گاهه ٻه ڪٽجڻ لاءِ تيار هو. وچ اونهاري جي هڪ ڇنڇر تي مسٽر جونز ولنگڊن ويو هو، اتي ريڊ لائين نالي واري ڳتي ۾ ايترو ته پيتو هئائين، جو آچر جي منجهند تائين هو واپس نه وريو. سندس نوڪر چاڪر جانورن کي کاڌو کارائڻ کان سواءِ ئي، صبح جو سويل ڳئون ڏهي، سها پڪڙڻ لاءِ ٻيلي ۾ نڪري ويا. جڏهن جونز آيو ته سڌو وڃي ڊرائنگ روم جي صوفا تي ليٽيو ۽ ”نيوز آف ورلڊ“ کي پڙهڻ ۾ لڳي ويو. ائين شام تائين جانور بکيا رهيا. نيٺ ٻه اهو سڀ ڪجهه هنن جي سهپ کان ٻاهر هو. هڪڙي ڍڳيءَ گاهه واري ٻانڌي جي در کي پنهنجي سڱن سان ڀڳو. ان بعد هر هڪ جانور اندر آيو ۽ گندين ۾ پيل کاڌو کائڻ لڳو. انهيءَ وقت مسٽر جونز ننڊ مان جاڳيو. ٻي گهڙي هو ۽ سندس ڪمي ٻانڌي ۾ ڇهبڪن ۽ لنين سان وارد ٿيا، ۽ هر هڪ جانور کي ڪٽڻ لڳا. بکايل جانورن لاءِ اهو عمل سهپ جوڳو نه رهيو، سو يڪراءِ ٿي، جيتوڻيڪ ان لاءِ ڪا اڳواٽ رٿابندي ٻه نه ٿيل هئي، هو پنهنجي آزاريندڙن ڏانهن ڪاهي آيا. اوچتو مسٽر جونز ۽ سندس نوڪرن ڏٺو ته هو جانورن جي ٿونن ۽ لتن جو نشانو بڻجي رهيا هئا ۽ صورتحال سندن ظابطي ۾ نه رهي هئي. هنن ته ڪڏهن ٻه جانورن جو اهڙو ورتاءُ ڏٺو ئي ڪونه هو. هو جنهن جانور کي جهڙي نموني ڪٽڻ چاهيندا هئا، تيئن پيا ڪٽيندا هئا. جانورن جي هن رد عمل ڪين ڊيڄاري وڌو، سو هنن وٺي پويان پير ڪيا ۽ جانور سرخرو ٿي هنن جي پويان لڳا آيا.

بيگم جونز پنهنجي گهر مان اهو نظارو پئي ڏٺو، سو هن پنهنجي ٿيلهي ۾ ضرورت جون شيون وڌيون ۽ ٻئي در مان ٻاهر اچي فارم مان ٻاهر نڪري ويئي. موزز سندس پويان اڏامندو آيو ۽ روايتي آواز ڪيندو آيو. انهيءَ وچ ۾ جانور مسٽر جونز ۽ ان جي نوڪرن پويان لڳا آيا ۽ ڪين فارم مان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو ۽ مڪيه وڏو در بندي ڇڏيو. ائين ڪين خبر پوڻ کان اڳ ئي بغاوت ٿي چڪي. جونز کي هڪالي ڪڍيو ويو ۽ مئنر فارم هاڻي هنن جي ملڪيت هو.

ڪجهه منٽن تائين ته جانورن کي پنهنجي ڀلي ڀاڳ تي يقين نٿي آيو. سندن پهريون عمل اهو ٿيو ته هو گڏجي سڄي فارم جي چئني پاسي ڊڪندا رهيا، جڻ اهو يقين ڪرڻ پيا گهرن ته هاڻي فارم ۾ ڪو انسان

لڪل ڪونہ آهي. ان بعد هو فارم جي عمارتن ڏي وڌي پيا، تہ جيئن جونز جي حڪمرانيءَ جون آخري نشانيون بہ نڪاٽي لڳايون وڃن. طنبيلي جي ڇيڙي تي نهيل سنج گهر جو در ڀڳو ويو. لغام، واڳون، مهارون، نٿون ۽ ٻيو سامان جهڙوڪ اهي چاقون، جيڪي سوئرن ۽ گهيٽن وغيره کي خصي ڪرڻ ۾ ڪم تي آيا، تن کي کوهہ ۾ اڇلايو ويو. واڳون، مهارون، توبرون، انڌاريون، ڇهبڪ وغيره باهہ جي حوالي ڪيا ويا. انهن شين کي پسمر ٿيندي ڏسي، جانور نينگ نپا ڏيڻ لڳا. سنوبال تہ انهن ربنن کي بہ باهہ حوالي ڪيو، جيڪي وڪري واري ڏينهن جانورن جي ڳچي وارن وارن ۽ پڇ ۾ ٻڌيون ٿي ويون.

”ربنن کي“ هن چيو، ”ڪپڙا ڪري سمجهيو وڃي، جيڪي انسانن جون نشانيون آهن، سو سڀ جانور ننگا رهن.“

جڏهن باڪسر اهو ٻڌو تہ هو هڪ ڪکائين ٽوپي کڻي آيو، جيڪا هو ڪنن کي مکين کان بچائڻ لاءِ گرمين ۾ پهريندو هو. هن اها بہ باهہ ۾ اڇلائي وڌي.

ٿوري وقت ۾ جانورن هر اها شيءِ تباهہ ڪري ڇڏي، جنهن مسٽر جونز جي ياد ٿي ڏياري. نيپولن وري هنن کي اسٽور ڏي وٺي ويو ۽ کين ٻيڻو راشن ڏنائين ۽ ڪتن کي بہ بسڪوٽ ڏنائين. ان بعد هنن انگلنڊ جي جانورن وارو گيت لڳا تار ست گهمرا ڳاتو. آخر ڪار هو سمهي پيا ۽ اهڙي گهري ننڊ، کين هن کان اڳ ڪڏهن بہ نصيب نہ ٿي هئي.

رواج موجب هو پنيرڪي ويل سجاڳ ٿيا. ڪالهوڪي عظيم وارتا کي ياد ڪندي، اوچتو، هو ڊوڙندا، چرا گاهہ پهتا. چراهہ گاهہ کان ڪجهہ پوئتي هڪ ٽڪري هئي، جتان مڪمل فارم نظر جي گهيري ۾ ٿي آيو. هي ان ٽڪريءَ ڏي ڀڳا ۽ مٿي پهچي چوڦير تڪڻ لڳا. هاڻي اهو سڀ سندن ملڪيت هو - هر شيءِ، جيڪا کين نظر ٿي آئي، سندن بنجي چڪي هئي. انهيءَ احساس جي جولان ۾ هنن نينگ نپا پائڻ شروع ڪيا ۽ هوا ۾ بازوليون پائڻ لڳا. هن ماڪ پنل پٽ تي ليٽڙيون پاتيون ۽ پوءِ ڊڪ ڪري گاهہ چريو. هنن مٽيءَ جي ڍيرن کي لتون هنيون ۽ انهيءَ جي وٽندڙ خوشبوءِ کي سونگهيو. پوءِ گڏجي سڄو فارم چڪاسيو. هنن کيڙيءَ واري توڙي گاهہ پوکيل بني، ڍنڍ، باغ ۽ هڙي وغيره جو معائنو ڪيو. ائين ٿي محسوس ٿيو تہ ڄڻ هنن انهي شين کي اڳي نہ ڏٺو هو. کين اجان بہ مشڪل سان ويساهہ ۾ ٿي آيو تہ هيءُ سڀ ڪجهہ هاڻي سندن آهي.

ان بعد هو وري فارم جي عمارتن ڏانهن قطارجي آيا ۽ فارم هائوس آڏو خاموش ٿي رڪجي بيٺا. اهو گهر بہ هاڻي هنن جي ملڪيت هو، پر اهي اندر وڃڻ کان ڊنا پئي. ٿوري ويرم ڪانپوءِ، نيپولن ۽ سنوبال پنهنجي سڱن ساڻ در کي کوليو ۽ سڀ جانور هڪ قطار ۾، ائين سنڀالي سنڀالي اندر گهڙيا، ڄڻ کين ڪنهن جي آرام ۾ مداخلت جو ڊپ هجي. هو پيرن جي پنجن تي بي آواز، هيڏانهن هوڏانهن گهمندا رهيا ۽ ڇپن ۾ ڳالهائيندا، ڪمرن ۾ موجود بسترن، آرسين، صوفن، غاليچن ۽ بخاريءَ جي جاري تي رکيل راڻي وڪٽوريہ جي مجسمي کي ڏسندا رهيا. هو جڏهن هيٺ اچي رهيا هئا تہ کين احساس ٿيو تہ مولي سندن ساٿ مان غائب هئي. سو هو پوئتي وري ويا. ڏٺائون تہ مولي هڪ بيڊ روم ۾ بيٺل هئي. هن مسز جونز جي نيري ربن جو ڪو ٽڪرو کنيو هو ۽ آرسي آڏو بيهي، ربن کي ڪلهي تي سجائي، پاڻ کي جانچي رهي هئي. مٿس سڀ ڪاوڙجي پيا. بورچيخاني ۾ سوئرن جون لوٽيل رانون ٽنگيل هيون، تن کي پورڻ لاءِ کنيو ويو. ٿانون ڌوئڻ واري ڪمري ۾ پيل بيئر جي پيپ کي باڪسر ڦهي وڌو. ان کان علاوه ٻي ڪنهن بہ شيءِ کي هٿ نہ لاتو ويو. ٿڏي تي يڪمشت راءِ سان اهو فيصلو ڪيو ويو تہ هن گهر کي عجائب گهر بڻايو ويندو ۽ ان ۾ ڪوبہ رهائش اختيار نہ ڪندو.

جانورن جڏهن نيرڻ ڪائي پوري ڪئي تہ ڪين سنوبال ۽ نيپولن گهرائي ورتو. ”ڪامريڊو!“ سنوبال چيو، ”سادا ڇهہ ٿيا آهن ۽ اسان جي آڏو پورو ڏينهن پيو آهي. اڄ کان اسين گاهہ جي پوکائي ڪنداسين. پر پهرئين هڪ ٻيو مامرو نبيرڻو آهي.“

سوئرن ان وقت ظاهر ڪيو تہ اهي ٽن مهينن کان مسٽر جونز جي ٻارن جي هڪ پراڻي اسپيلنگ واري ڪتاب، جيڪو ڪچري مٿان پيل هو، مان لکڻ پڙهڻ سکندا رهيا آهن. نيپولن اڇو ۽ ڪارو رنگ گهرايو ۽ مڙني جانورن کي فارم جي مکيہ دوازي وٽ وني آيو. سنوبال لکڻ جو پڙ هو. هن پنهنجي اڳين ٽنگ جي ڏوڏيءَ وچ ۾ برش ڦاسائي، مئنر فارم کي ڊاهي ائنيمل فارم لکيو. هاڻي هن فارم جو اهو نالو سڏيو ويندو. ان کان پوءِ هو فارم جي عمارتن ڏي آيا. هتي سنوبال ۽ نيپولن، ڃاڙهي گهرائي ۽ ان کي پاندي جي پٽ سان لڳايو ويو. هنن وضاحت ڪئي تہ گذريل ٽن مهينن جي اڀياس بعد، اهي جانورازم جي اصولن کي ستن حڪمن ۾ سمائي سگهيا آهن ۽ اهي ست حڪم هن پٽ تي لکجي رهيا آهن ۽ اڄ کان پوءِ اهي هن فارم جو اَبدل قانون هوندا. ڪجهہ تڪليف کان پوءِ (چو تہ سوئرن لاءِ پاڻ کي ڃاڙهي تي متوازن رکڻ ڏکيو هوندو آهي) سنوبال ڃاڙهيءَ تي چڙهيو. اسڪئيلر رنگ جي ٻاڙدي جهلي. ڪاري رنگ مٿان اڇي رنگ سان وڏن اکرن ۾، جيڪي پريان کان ئي نظر تي آيا، هي حڪم لکيا ويا.

ست حڪمناما:

❶ جيڪو ٻن ٽنگن تي هلندڙ آهي، سو اسان جو ويري آهي.
❷ جيڪو چئن ٽنگن تي هلندڙ آهي، يا ٻہ ٽنگون ۽ پر آهنس، سو اسان جو ساٿي آهي.
❸ ڪوبہ جانور ڪپڙا نہ پهريندو.
❹ ڪوبہ جانور بستري ۾ نہ سمهندو.
❺ ڪوبہ جانور شراب نہ واپرائيندو.
❻ ڪوبہ جانور ٻئي جانور کي قتل نہ ڪندو.
❼ سڀ جانور برابر آهن.

لکت صاف ستري هئي، البت سنگي ساٿي جي هِجي غلط لکيل هئي. سنوبال وڏي آواز ۾ اهي حڪم پڙهي ٻڌايا. سڀني انهن سان سهمت هجڻ جو اشارو ڏنو. ذهين جانورن تہ اتي جو اتي هنن کي ياد ڪرڻ شروع ڪيو.

”هاڻي ڪامريڊو!“ سنوبال رنگ اڇلائيندي چيو، ”هاڻي گاهہ جي ٻنيءَ ڏي هلو. ۽ اچو تہ وچن واريون تہ اسان جونز ۽ ان جي ڪمين کان بہ وڌيڪ تيزيءَ سان گاهہ جي پوکائي ڪنداسين.“

انهيءَ مرحلي تي ٽن ڳئن رنڀڻ شروع ڪيو، جن کي چوويهن ڪلاڪن کان وني ڏڌو نہ ويو هو، تنهن ڪري اهي تڪليف ۾ هيون ۽ سمجهيائون تي تہ ڄاڻ سندن ٿڻ ڦاٽا. ٿوري ويچار کان پوءِ سوئرن ٻاڙديون گهرايون ۽ پنهنجي کرن سان کين ڏڌڻ شروع ڪيو. جهٽ کان پوءِ پنج ٻاڙديون ڦيڻ واري کير سان ڀٽيل هيون، جن کي سڀ جانور شوق سان ڏسي رهيا هئا.

”هن کير جو ڇا ٿيندو؟“ ڪنهن پڇا ڪئي.

”جونز ڪڏهن ڪڏهن اسان جي ڪاڌي ۾ کير ملائيندو هو.“ ڪڪڙين چيو.

”ڪامريڊو! کير جو ڪو الڪو نہ ڪريو.“ نيپولن ٻاڙدين آڏو ٿي چيو، ”هن کي پوءِ ٿا ڏسون، پهرئين روني کي اڪلايون. ڪامريڊ سنوبال اوهانجي مهنداري ڪندو. ۽ آئون چند منٽن ۾ اچان ٿو. ٻني اسان جو انتظار پئي ڪري.“

ائين جانور گاهہ جي ٻنيءَ ڏي وڌي ويا. اهي جڏهن شام جو واپس وٿاڻن تي وريا تہ هنن کي خبر پئي تہ کير ڪيڏانهن گم ٿي ويو آهي.

باب ٽيون

گاھ جي پوکائي لاءِ هنن وڏي جفا ڪشي ڪئي. بهرحال هنن کي انهيءَ جو ڦل اهو مليو جو فصل سندن اميدن کان وڌيڪ حاصل ٿيو.

ڪڏهن ڪڏهن ڪم ڪار ڏکيو بنجي ويندو هو، ڇو ته اوزار انساني استعمال جي حساب سان ئي ٺهيل هئا، نڪي جانورن جي استعمال واسطي جڙيل هئا. ٻي وڏي خامي اها هئي ته جانور اهي اوزار استعمال نٿي ڪري سگهيا، جن کي ڪم آڻڻ ضروري هو ته جانور رڳو پوين ٽنگن تي بيهي ڪم ڪن. پر سوئر ڪافي ڪڙپيل هئا، سو هنن انهي تڪليف ۽ مشڪل جو حل ڳولي ڪڍيو. گهوڙن کي ٻنيءَ جي ذري پرزي جي پروڙ هئي ۽ کين ته جونز ۽ سندس ڪمين کان به وڌيڪ گاھ ڳولهڻ ڦولڻ ۽ لڻڻ جي خبر هئي. حقيقت ۾ سوئرن ڪم ڪار ۾ هٿ نٿي ونڊايو. بلڪ هنن ڪم ڪار لاءِ هدايتون ٿي ڏنيون ۽ ان جي نگراني ٿي ڪئي. اهو بلڪل فطري هو ته، هُو پنهنجي اعليٰ ڄاڻپ جي نتيجي ۾ اڳواڻپ جو ڪردار ادا ڪن. باڪسر ۽ ڪلوور پنهنجو پاڻ کي پاڻ ئي سنجيو ٿي، پوءِ سوئرن جي نگراني ۾ زمين جي چوڦير ثابت قدميءِ سان چڪر ٿي هنيا. سندن پويان هلندڙ سوئر کين موقعي ۽ مهل سارو تيز ڊوڙڻ يا آهستي رفتار وٺڻ جا آواز ڏنا ٿي. ننڍي کان ننڍي جانور به گاھ پئي لٽيو ۽ ان کي سٽيون پئي ڪيو. ايتري تائين جو بدڪون ۽ ڪڪڙيون به سڄو ڏينهن ڪاڙهي ۾ گاھ جي ڇڳن کي چهنبن ۾ پڪڙي ڪٽي رهيون هيون. انهيءَ هڻ وٺ جي نتيجي جونز ۽ سندس ڪمين جي پيٽ ۾ هنن جانور به ڏينهن اڳ لابارو پورو ڪيو. وڏي ڳالھ ته اها ٿي ته هن پيري فصل به گهٽو ٿيو هو ۽ زيان به گهٽ ٿيو هو. بدڪن ۽ ڪڪڙين پنهنجي تيز اکين سان ڪوبہ ڳانو يا ڏاندي رهڻ نہ ٿي ڏني، ۽ ان کي ڪٽي جائيتو ٿي ڪيو. هڪ ٻن گرهن کان وڌيڪ ڪنهن به جانور چوري به نہ ڪئي.

سڄو اونهارو فارم جو ڪم، بنا روڪ ٽوڪ، لڳا تار هلندو رهيو. جانور بيحد سرها هئا. هنن ائين ٿي وجھ جو تصور به نہ ڪيو هو. ڪاڏي جو هر گراھ سندن لاءِ مسرت پريو هو. اهو هاڻي هنن جو پنهنجو هو، پنهنجي هٿن سان پيدا ڪيل هو، ۽ نہ ڪرڪندڙ مالڪ کان مليل خيرات هئي. ٽُڪريل ۽ مفت خور انسانن جي وڃڻ کان پوءِ سندن واسطي ڪائڻ پيئڻ جو سامان ڪافي هو. فرحت وٺڻ لاءِ به ڪافي ڪجھ هو، پر هي ان حوالي سان اڻڄاڻ هئا. بهرحال هنن کي ڪافي دشواريون به در پيش آيون. مثال طور سال جي پوئين حصي ۾ جڏهن انهن ان جو لابارو ڪيو ۽ ان کي ڳهڻ لاءِ، ٿريشر نہ هئڻ ڪري، قديم طريقو اختياريو ۽ ٻهہ کي عليحده ڪرڻ لاءِ ڦوڪون ڏيڻون پيون. پر سوئرن پنهنجي چترائپ ۽ باڪسر پنهنجي سگهائپ سان کين ڪامياب ڪيو. باڪسر جي هر هڪ ساراھ ٿي ڪئي. هيءُ جونز جي وقت ۾ به محنتي هو، پر هاڻي ته هو ٽن گهوڙن جيترو ڪم ڪري رهيو هو. ڪڏهن اهڙو وقت به ايندو هو جو فارم جو سڄو ڪم هن جي ڪلهن تي اچي ويندو هو. هو ٻنپرڪي کان وٺي آڌي رات تائين ڇڪ ڇڪان ۾ مشغول هوندو هو. مطلب ته جتي به سخت پورهيو ڪرڻو هوندو، اتي ته هيءُ موجود هوندو هو. هن ڪنهن ڪڪڙ کي چئي ڇڏيو هو ته ڪيس صبح جو سوير ٻين کان اڌ ڪلاڪ اڳ اٿاري ته جيئن هو پهريائين رضاڪارانہ ڪم ڪري ۽ پوءِ روزمره جو رواجي ڪم ڪري. هر مسئلي يا ناڪامي وقت هو جوابيندو هو ته ”آئون اجان به وڌيڪ پورهيو ڪندس.“ اهو جواب اڳتي هلي سندس ذاتي متو ۽ نعرو بنجي ويو.

بهرحال ٻيا جانور به پنهنجي صلاحيتن آهر ڪم ڪار ڪندا هئا. مثال طور بدڪن ۽ ڪڪڙين لاباري هلندي، هِتي هُتي پيل اناج جي ڪڻن کي ڪنو ڪري پنج مڻ ان بچايو هو. ڪوبہ راشن جي چوريءَ ۾ ملوث ڪين هو. ۽ نہ ڪنهن راشن جي گهٽ وڌائي جي شڪايت ٿي آوازي. پراڻي وقت وارو حسد، جهيڙو جهٽو، ڇڪ ڇڪان ذري گهٽ ڪانئن وسري ويا هئا. تقريبن ڪنهن به پورهئي ڪرڻ کان نہ ٿي ڪيٻايو. اهو سچ هو

تہ مولي صبح جو اٿڻ ۾ دير ڪندي هئي ۽ ڪرن ۾ پٿر ڦاسڻ جي بهاني جلدي ڪم ڇڏيندي هئي ۽ ٻليءَ جي روش بہ نرالي هئي. اهو محسوس ڪيو ٿي ويو تہ جڏهن ڪم جي مهل هوندي هئي تہ ٻلي ليندي ڪانہ هئي، ۽ ڪلاڪن جا ڪلاڪ گم رهندي هئي، پر کاڌي جي وقت اچي پڌري ٿيندي هئي. يا شام ويل ڪم ختم ٿيڻ پڄاڻان اتي موجود هوندي هئي ۽ تاثر اهڙو پئي ڏيندي هئي تہ ڄڻ ڪجهہ نہ ٿيو هجي. هن جا عذر انوکا ۽ ڏاڍا دلچسپ هوندا هئا ۽ اهڙي تہ پياري نوع ۾ ميائون ميائون ڪندي هئي، جو هر هڪ ان تي اعتبار ڪري وجهندو هو. پوڙهو گڏهہ بينجمن بہ ساڳيو ئي رهيو. هو نکو گهٽ، نکي وڌ، پر پورو پنو پورهيو ڪندو هو. بغاوت يا ان جي نتيجي متعلق هو پنهنجي راءِ نہ ڏيندو هو. جڏهن کو ڪانئس پڇي ونندو هو تہ ڇا هو جونز واري وقت جي پيٽ ۾ هينئر وڌيڪ خوش نہ آهي، تہ هو وراڻيندو هو تہ گڏهہ تمام گهڻو وقت جيئندا آهن. اوهان مان ڪنهن مرده گڏهہ ڏٺو آهي. ٻڌنڌڙن کي انهيءَ عجيب و غريب جواب تي مطئمن ٿيڻو ئي پوندو هو.

آچر جي ڏينهن ڪم ڪار ڪان موڪل هوندي هئي. ان ڏهاڙي نيرڻ عام ڏينهن جي پيٽ ۾ هڪ ڪلاڪ دير سان ڏني ويندي هئي. ان ڪان پوءِ بنا ناغي جي هڪڙو ڪاڄ برپا ٿيندو هو. پهريائين هڪ جهنڊو چاڙهيو ويندو هو. سنوبال سنج خاني اندر پيل مسز جونز جي پراڻي سائي رنگ وارو ميز پوش ڳولي لڌو هو ۽ ان تي اڇي رنگ سان کر ۽ سنگ جا نشان چٽيا هئاسين. هاڻي اهو جهنڊو هر آچر جو صبح سمي باغ سان لڳ نهيل فارم هائوس مٿان لٺ ۾ ٻڌي چاڙهيو ويندو هو. سنوبال جهنڊي جي رنگ ۽ نشانين جي وضاحت اها ٿي ڪئي تہ سائو رنگ انگلنڊ جي ٻنين جي علامت طور آهي، ۽ کر ۽ سنگ مستقبل جي جانورن جي جمهوري راڄ جي علامت آهن. اهو راڄ تڏهن ئي قائم ٿيندو، جڏهن هن ڌرتي تان انسان جو نالو نشان متجي ويندو. جهنڊي جهولائڻ ڪان پوءِ جانور وڏي گودام ۾ اچي ڳاهٽ ٿيندا هئا. جتي عام اجلاس منعقد ڪيو ويندو هو. هن اجلاس ۾ ورندڙ هفتي لاءِ ڪمن جي رٿا بندي ٿيندي هئي ۽ قرارداد پيش ڪيا ويندا هئا. انهن قراردادن کي وڏي بحث مباحثي ڪان پوءِ قبول ڪيو ويندو هو. سوئر ئي اهي قراردادون پيش ڪندا هئا. ٻيا جانور رڳو ووٽ ڏيڻ وارو عمل سمجهي سگهندا، باقي قراردادن تي ويچاريندا نہ هئا. سنوبال ۽ نيپولن انهي بحثن مباحثن ۾ اڳيان اڳيان هوندا هئا. اهو محسوس ڪيو ويو تہ هو پاڻ ڪنهن هڪ ڳالهہ تي سهمت نٿا ٿين. هڪ جي پاران ڏنل راءِ جي لازمن ٻيو مخالفت ڪندو هو. ايتري تائين جو جڏهن اهو فيصلو ٿيو تہ باغ جي پويان واري ٻني ۾ ڪو ٽڪرو مخصوص ڪيو وڃي، جتي جهور بنيل جانور آخري ڏهاڙا گذارين، تڏهن رٽائر ٿيڻ جي عمر جي حد تي وڏو طوفاني بحث ٿيو هو. قصو ڪوتاهہ انهيءَ اجلاس جي پڄاڻي انگلنڊ جي جانورن واري گيت ڳائڻ سان ڪئي ويندي هئي. ٽيهري تفريح لاءِ مخصوص ڪئي ويئي هئي.

سوئرن سنج خاني کي پنهنجي هيڊ ڪوارٽر طور استعمالڻ شروع ڪيو. هي هتي شام جو، لوهارڪي، واڍڪي ۽ ٻين اهڙن هنرن سيکارڻ وارن ڪتابن کي پڙهي ٻڌائيندا هئا. اهي ڪتاب فارم هائوس مان هٿ ڪيا ويا هئا. سنوبال هميشہ پاڻ کي جانور ڪاميٽيون ناهي، جانورن کي منظم ڪرڻ ۾ مشغول رکندو هو. هيءُ ان معاملي ۾ اورچ هو. هن ڪڪڙين لاءِ بيضا پيدائش ڪاميٽي، ڳئن لاءِ صاف پڇن واري ليگ، ڪوئن ۽ سهن کي گهريچو ڪرڻ لاءِ جهنگلي ڪامريڊن جي ٻيهر تعليم واري ڪميٽي، رڍن لاءِ اڇي پشم واري تحريڪ ۽ ٻيون اهڙيون ڪافي ڪاميٽيون جوڙي ورتيون. ان ڪان علاوه شام جي وقت جانورن کي لکڻ پڙهڻ سيکارڻ لاءِ ڪلاس شروع ڪيا ويا. تلهي ليکي اهي مڙيئي منصوبا ناڪام بنيا. جهنگلي جانورن کي گهريچو بنائڻ واري ڪوشش تہ اتندي ئي ناڪام ٿي. چو تہ انهن پنهنجي پراڻي روش برقرار رکي، التو انهن ساڻن ٿيندڙ نرمائي جو غلط فائدو ورتو. ٻلي کي نئين سر تعليم ڏئي سڌارڻ واري پروگرام ۾ شامل ڪيو ويو، جنهن ۾ هن بہ ٿي ڏينهن سرگرميءَ سان حصو ورتو. هڪ ڏهاڙي ڏٺو ويو تہ هو ڇت تي

ويهي، پنهنجي پڇ ڪان ٻاهر وينل جهرڪين سان ڳالهائي رهي ۽ ڪين چئي رهي هئي ته هاڻي سڀ جانور پاڻ ۾ ڪامريڊ ۽ برابر آهن. انهيءَ ڪري ڪا به جهرڪي بنا ڪنهن ڊپ ڊاءَ جي، اچي منهنجي چنبي تي آرام ڪري سگهي ٿي. پر جهرڪين دوريءَ کي قائم رکيو.

البت لک پڙهه سکيا جا ڪلاس ڪافي نموني فائديمند رهيا. سرءُ جي مند تائين تقريبا مڙئي جانور ڪنهن نه ڪنهن حد تائين خوانده بنجي ويا.

سوئرن ته اڳ ۾ ئي لکڻ پڙهڻ سکي ورتو هو. ڪتن به پڙهڻ چڱي پر سکي ورتو، پر هو ستن حڪمانن کان وڌيڪ ٻي شيءِ کي پڙهڻ ۾ دلچسپي نه رکندا هئا. ٻڪري مُريل ڪتن کان وڌيڪ سٺو پڙهي سگهندي هئي، ۽ ڪڏهن ڪڏهن شام جو ڪچري جي ڍڳ مٿان پيل اخباري ٽڪرن کي ڪٽي، اهو ٻين کي پڙهي ٻڌائيندي هئي. بينجمن به سوئرن جيترو پڙهي ٿي سگهيو، پر انهيءَ اهليت ۽ قابليت کي استعمال نه ڪيو. هن جو چوڻ هوندو ته جيتري قدر مونکي پروڙ هئي، پڙهڻ لائق ڪجهه به ڪينهي. ڪلوور سڀ اکر سکي ورتا، پر هو لفظ جوڙڻ ۾ ناڪام ٿي ويئي. باڪسر اکر ڊي (D) کان اڳتي نه وڌي سگهيو. هو ڪر سان مٽيءَ ۾ ABCD ناهي لکندو هو. ۽ پنهنجا ڏگها ڪن پوئتي ڪري پيو انهن کي تڪيندو هو. ڪڏهن هو وارن جي اڳين چڳ کي ڌونڌاڙي، انهيءَ ڪان پوءِ وارن اکرن کي ياد ڪرڻ جي ڪوشش پيو ڪندو هو. پر ڪامياب نه ٿيو. ڪن موقعن تي لاشڪ هو EFGH جا اکر سکيو، پر وري پهريان اکر ڪانئس وسري ويا. نيٺ هن فيصلو ڪيو ته ڪيس شروعاتي اکرن تي ئي اڪتفا ڪرڻ گهرجي. پوءِ روزانو هو هڪ به پيرا اهي اکر لکي، ڪين پيو دهرائيندو هو. موليءَ صرف اهي اکر سکيا، جيڪي سندس نالي ۾ شامل ٿيل هئا. هوءَ انهن اکرن کي ڪانيءَ جو ٽڪرن سان پئي ناهيندي هئي. پوءِ انهن ۾ هڪ ٻه گل سجائي، تحسين آفرين نگاهن سان انهن جي چوءِ ڦير پئي ڦيرا پائيندي هئي.

فارم جا ٻيا جانور اکر E کان اڳتي نه وڌيا. ۽ اهو پڻ محسوس ڪيو ويو ته سادڙي ذهنن وارا جانور جهڙوڪ رڍون، ڪڪڙيون، ٻدڪون ته ستن حڪمنامن کي به ياد ڪرڻ کان قاصر هيون. گهڻي ڳڻ ڳوت ۽ سوچ ويچار کان پوءِ سنوبال پڌرايو ته ستن حڪمن کي هڪ ئي مٽي ۾ سمايو وڃي: ”چار ٽنگون چڱيون، ٻه ٽنگون بريون.“ هن جي خيال ۾ انهيءَ ۾ جانورازم جا ضروري اصول شامل آهن. سو جنهن به انهيءَ مٽي کي گهرائي سان پروڙيو، سو انساني اثراتن کان محفوظ رهندو. پکين پهريائين انهيءَ تي اعتراض واريو، ڇو ته انهن جي خيال ۾، ڪين به ٽنگون هُيون، پر سنوبال اهو ثابت ڪري ڏيکاريو ته ائين ڪونه آهي.

”ڪامريڊو! پکين جا پر“ هن چيو،” ڏکڻ ۽ ٿيلهڻ لاءِ آهن، نڪي اجائي حرفت ٻاري لاءِ. تنهن ڪري انهن کي به ٽنگون ڪري سمجهيو ويندو. ماڻهن جو امتيازي نشان هٿ آهن، جن جي وسيلي ئي هُو سڄو خلم مچائي ٿو.“

پکين کي سنوبال جا ڏگها لفظ ته پلئه نه پيا، پر انهن هن جي وضاحت کي قبولي ورتو. سڀني نماڻن جانورن انهيءَ مٽي کي ذهن نشين ڪرڻ شروع ڪيو. ”چار ٽنگون چڱيون، ٻه بريون“ کي وڏن اکرن ۾ ستن حڪمن مٿان لکيو ويو. جڏهن اهو رڍن کي ياد ٿي ويو ته اهو مقولوسندن پسنديده نعرو بنجي ويو. هُو ٻنين ۾ ويني ويني پيون اهو نعرو ٻاڪارينديون هُيون: ”چار ٽنگون چڱيون؛ ٻه ٽنگون بريون.“ اها ٻاڪار ڪلاڪن جا ڪلاڪ پئي هلندي هُئي ۽ ڪڏهن به ٿڪبيون نه هُيون.

نيپولن سنوبال جي ڪميٽين ۾ دلچسپي نه وٺندو هو. هن جي خيال ۾ نئين نسل جي تعليم وڌيڪ اهم هُئي، بنسبت تعليم بالغان جي. لاباري ڪانپوءِ جيسي ۽ بلوبيل ڪتيون وياميون. انهن نَوَ تلها متارا پونگڙا ڄڻيا. جيئن هنن جي ٿڃ ڇڏائي ويئي، تيئن نيپولن اُهي مائرن کان اهو چئي پاڻ وٺ آندا ته هو انهن جي سکيا ڪندو. هُو انهن کي گودام جي ماڙي تي وٺي ويو، جنهن تي پهچڻ لاءِ سنج خاني وٽان چاڙهي

هُئي. هن انهن کي اهڙي تہ نموني علحده ڪري رکيو. جو ڪجھ وقت ڪان پوءِ، اُهي ڪنهن کي بہ ياد نہ رهيا.

ڪير گم ٿيڻ جو ڀيد بہ جلد ئي پڌرو ٿيو. اهو سوئرن جي خوراڪ ۾ ملايو ٿي ويو. صوف پڇي راس ٿيا ۽ باغ جا پٽ انهن جي ٽپڪي سان ڀريا پيا هُئا. جانورن اهو پئي خيال ڪيو تہ اُهي برابر سيني ۾ ورهايا ويندا. پر هڪ ڏينهن اهو حڪم وارد ٿيو تہ انهيءَ ٽپڪي کي گڏ ڪري، سنج خاني آندو وڃي تہ جيئن سوئر صاحبان انهن کي استعمالي سگهن. ڪجھ جانورن انهيءَ فيصلي تي ارهائي جو هلڪو اظهار ڪيو، پر ڪوبہ اثر نہ ٿيو. انهيءَ فيصلي تي سڀ جا سڀ سوئر ويندي نيپولن ۽ سنوبال بہ يڪراءِ هُئا. اسڪئيلر کي عام جانورن ڏي اماڻيو ويو تہ هو وڃي ڪين وضاحتون ڪري مطمئن بنائي.

”ڪامريڊو!“ هن رڙ ڪندي چيو،”اوهان اهو چوٽا سوچيو تہ اسان اهو ڪم خود غرضي وچان ڪري رهيا آهيون. اسان مان گهڻا سوئر تہ کير ۽ صوفن کي پسند ئي ڪونہ ڪندا آهن. آئون پنهنجي سر انهن کي پسند بہ نہ ڪندو آهيان. پر اسان لاءِ انهن شين جو استعمال ڪرڻ ضروري آهي، چو تہ جيئن اسان جي صحت قائم رهي. سائنس ثابت ڪيو آهي تہ صوفن ۽ کيرن ۾ اهڙا جزا آهن، جيڪي سوئرن جي چڱيلائي لاءِ ضروري آهن. اسان سوئر سخت ذهني پورهيو ڪندا آهيون. سڄي فارم جي سنڀال سڙي اسان جي بلي آهي. اسان ڏينهن رات اوهان جي فلاح لاءِ پاڻ پتوڙي رهيا آهيون. اهو اوهان جي ئي ڀلي لاءِ آهي تہ اسان اهي ئي شيون واپرايون. اوهان کي تہ پتو آهي تہ جيڪر اسان پنهنجي فرضن جي ادائگي ۾ ناڪام ٿياسين تہ ان جا ڪهڙا اگرا نتيجا نڪرندا! جونز واپس اچي ويندو. هائو! ڪامريڊو! هائو! جونز واپس ورندو.“ اسڪئيلر پنهنجي پڇ کي ڦيرائيندي ۽ ٽپا ڏيندي ذري گهٽ ليلائيندي چيو، ” يقيني طور اوهان مان ڪوبہ نہ چاهيندو تہ جونز وري واپس اچي.“

سڀ جا سڀ جانور جنهن نڪتي تي متفق هُئا، سو هو تہ جونز کي واپس نہ اچڻ گهرجي. جڏهن اهو جواز ان نڪتي جي روشنيءَ ۾ پيش ڪيو ويو تہ وٽن ڪچڻ لاءِ وڏيڪ ڪجھ بہ نہ رهيو. سوئرن کي سٺي حالت ۾ رکڻ جي اهميت واضح هئي. انهيءَ ڪري اهو طيءِ ڪيو ويو تہ کير ۽ صوف ڀلي سوئرن جي واهپي ۽ ڪاپي لاءِ مخصوص ڪيا وڃن.

باب چوٿون

اونهاري جي پوياڙيءَ تائين، ملڪ جي اڌ حصي ۾ ائنيمل فارم واري وارتا جي خبر ڦهلجي چڪي هُئي.

هر روز سنوبال ۽ نيپولن ڪبوترن کي اهي هدايتون ڏئي روانو ڪندا هُئا ته اُهي پر پاسي جي فارمن جي جانورن ۾ ملي جلي وڃن، ڪين بغاوت جو احوال ٻڌائين ۽ گيت سيکارين .

انهيءَ سڄي عرصي ۾ مسٽر جونز پنهنجو وقت ولنگڊن جي ريڊ لائن محل جي شراب خاني ۾ ويهي گذاريندو هو. جيڪو ڪيس ٻڌڻ چاهيندو هو، تنهن کي شڪايت ڪندي ٻڌائيندو هو ته هن کي چند ڪِينَ جهڙن جانورن زوريان پنهنجي ذاتي ملڪيت تان بي دخل ڪري ڇڏيو آهي ۽ ساڻس انياءُ ٿيو آهي. ٻيا زميندار ۽ جاگيردار اصوليءَ طرح هن سان همدردي رکندڙ هُئا، پر پهرئين پهرئين هو هن جي ڪا سهائتا نه ڪري سگهيا. دل ئي دل ۾ هو ويچاريندا هُئا ته هُو جونز جي بدقسمتي مان فائدو ماڻي سگهندا ڪي نه. قسمت ڀلي هُئي جو پر پاسي جا ٻه فارم پاڻ ۾ نه نهندا هُئا. انهن مان هڪ جو نالو فاڪسوڊ هو. اهو تمام وڏو، پر نظر انداز ٿيل فارم هو. هن ۾ قائم هڙيون ۽ جهنگ ٻه اجايا وڌيل هئا ۽ ان جا چراهه گاهه ٻه جهونا ۽ ختم ٿي ويا هئا. ٻئي پاسي هن ڪي ڏنل لوڙها ٻه ابتر حالت ۾ هُئا. هن جو مالڪ مسٽر پلڪنگٽن آرام طلب شخص هو، جيڪو پنهنجو وقت موسم سارو يا شڪار ۾ يا مڇيون مارڻ ۾ وڃائي ڇڏيندو هو. ٻئي فارم جو نالو پنچفيلڊ هو، جيڪو ڪٽي ننڍو هو، پر چڱي سنڀال هيٺ هو. هن جو مالڪ مسٽر فريڊرڪ سخت جان، چالاڪ پر ٻارهيو ئي ڪيسن ۾ قاتل ۽ ڏکيا مامرا زورزبردستي طيءِ ڪرائيندڙن ۾ ناليارو هو. انهن فارم جا ٻئي مالڪ هڪ ٻئي کي ايترو ته ناپسند ڪندا هُئا، جو انهن لاءِ هڪ ڳالهه تي سهمت ٿيڻ ڏاڍو ڏکيو هوندو هو. پوءِ ڀلي انهن جو يڪراءُ ٿيڻ سندن ئي مفادن وٽان ڇو نه هجي.

بهرحال هُو ائنيمل فارم ۾ ٿيل بغاوت کان چڱي طرح ڊنل هئا، ۽ دليان اهو پئي گهريائون ته سندن زيردست جانورن کي انهيءَ بغاوت مان سکڻ کان پاسيرو رکيو وڃي، پر هو جانورن پاران فارم جو انتظام پاڻ سنڀالڻ واري تصور کي گهٽ سمجهڻ ۽ ليکي ۾ نه آڻڻ جو تاثر ڏيندا هُئا. اُهي چوندا رهندا هئا ته پندرنهن ڏينهن ۾ اهو مامرو ختم ٿي ويندو. هنن اهو افواهه ٻه ڦهلايو هو ته مئنر فارم (هو ائنيمل فارم کي پراڻي نالي سان سڏڻ تي بضد هوندا هُئا) جا جانور پاڻ ۾ لڳا تار جهيڙيندا رهن ٿا، سو انهيءَ ڪري هو بکن ۾ پاهه ٿي رهيا آهن. جڏهن چڱو خاصو وقت گذري ويو ۽ جانور بک وگهي نه مُئا، ته فريڊرڪ ۽ پلڪنگٽن پنهنجو رينگٽ بدلايو ۽ وري اهو ٻڌائڻ شروع ڪيو ته جانور فارم اندر بڇڙائي ۽ خبيثپڻو وڌي رهيو آهي. اهو ٻه چيو ٿي ويو ته ان فارم اندر هڪ پاسي آدم خوري وڌيل آهي، ته ٻي پاسي هو هڪ ٻئي کي ٻه ايذائي رهيا آهن. ۽ وڏي ڳالهه ته انهن جون ماديون ٻه عام استعمال ۾ آهن. فريڊرڪ ۽ پلڪنگٽن جي خيال ۾ اهو عمل قدرتي قانون سان مهاڏو اٽڪائڻ جو لازمي نتيجو هو.

بهرحال انهن قصن تي مڪمل طرح اعتبار نٿي ڪيو ويو. اهي اڻ چٽا ۽ ٿوڙيل موڙيل افواهه ٻه هُليل هئا ته هڪ اهڙو عجب جهڙو فارم آهي، جتي جانورن انسان کي هڪالي، ان جو انتظام پاڻ هلائڻ شروع ڪيو آهي ۽ ٻئي سڄي ملڪ ۾ بغاوتون جاري آهن. ڏاند، جيڪي سڌاري ۽ ترتيب هيٺ هئا، سي وحشي بنجي ويا، رڍن واڙيون ڀڃي برسيم جو گاهه ڳڙڪائي ڇڏيو، ڳئن کير رکڻ وارن ڏولن کي لتن سان اڇلائي ڇڏيو، شڪاري گهوڙن لوڙها ٽپڻ کان نابري واري ۽ مٿن سوار ٿيلن کي پٽ ڏي اڇلائي وڌو. وڏي ڳالهه ته " انگلنڊ جا جانور" واري ڳيچ جون ڏنون ۽ لفظ هر جاءِ ڄاتا ٿي ويا. اهو گيت ڏاڍو جلد ڦهليو هو. انسانن جڏهن اهو ڳيچ ٻُڌو ته هو پنهنجو غيض ۽ غضب کي قابو ۾ نه رکي سگهيا، پر مٿانچري نموني انهن ڏيکاءُ اهو ڏنو ته اهو گيت کل جوڳو آهي. هو چوندا هئا ته هي اهو سمجهڻ کان قاصر آهن ته ڪيئن

اهڙو ڪجهه جانور ڳايو ٿا ونن. جنهن ۾ جانور ڪي اهو گيت جهونگاريندي پڪڙيو ٿي ويو، تنهن ڪي هڪدم ڦٽڪا ۽ چهبڪ لڳايا ٿي ويا. پر پوءِ به اهو گيت اجهل هو. يورپي نسل جا ڳائيندڙ پکي ان ڪي وڻن جي جهڳٽن ۾ آهستي آهستي پيا جهونگاريندا هئا. ڪبوتر وڻن تي ويهي پيا پنهنجي نوع ۾ ڪوڪاريندا هئا. اهو گيت لوهار خاني جي ٺڪا ٺڪ توڙي چرچ جي گهنٽين ۾ به شامل ٿي ويو. جڏهن انسانن اهو ٻڌو ته هو من ئي من ۾ ڏڪي ويا، ڪين اهو سڀ ڪجهه مستقبل جي اڳڪٿي معلوم ٿيو.

آڪٽوبر جي شروع ۾ جڏهن سنگ ڪٽي هڪ جاءِ سٽيا پئي ويا ۽ ڪجهه ته ڳاهجي ويا هئا، تڏهن ڪبوترن جو ولر اڏامندو آيو ۽ جانور فارم جي لان ۾ اچي لٿو. انهن ٻڌايو ته جونز ۽ هن جا ڪمي ۽ فاڪسوڊ ۽ پنجفيلڊ جا اڌ درزن ماڻهو فارم جي مکيه دروازي وٽ اچي پهتا آهن ۽ جاڻ اندر گهڙيا. جونز وٽ بندوق هئي. هو اڳيان اڳيان اچي رهيو هو ۽ ٻين جي هٿن ۾ لٺيون هيون. ان مان پڌرو هو ته هو فارم تي ٻيهر پنهنجو قبضو بحال ڪرڻ لاءِ آيا آهن. اهڙي حملي جي ته گهڻي وقت کان توقع پئي ڪئي ويئي، انهيءَ ڪري هيڏانهن به جوابي تياريون مڪمل هيون. سنوبال، جيڪو فارم هائوس مان ڪنيل هڪ ڪتاب ڪي پڙهي چڪو هو، جنهن ۾ جوليس سيزر جي جنگي مهمن جو احوال ڏنل هو، سو هن دفاعي مهم جي سرواٽي ڪري رهيو هو. هُن تيزيءَ سان حڪم صادر ڪيا. ۽ چند منٽن اندر هر هڪ پنهنجي مخصوص جاءِ تي موجود هو.

جيئن ئي انسان فارم جي عمارتن وٽ پهتا، سنوبال پهريون حملو شروع ڪرايو. 35 ڪبوتر اڏامي ماڻهن مٿان هڪ سر ۾ آوازڻ لڳا. انسانن جيئن ئي هنن تي ڌيان ڏيڻ شروع ڪيو ته وڻن ۾ لڪل هنج نڪري آيا ۽ انسانن جي مُرين تي ٺونگا هڻڻ لڳا. بهرحال اها ته هلڪي چٽا پيٽي هئي، جنهن جو مقصد رڳو هلڪي ڦلڪي گڙ ٻڙ پيدا ڪرڻ هُئو، تنهنڪري ماڻهن جهٽ پٽ ۾ هنجن ڪي لٺيون هڻي ڀڄائي ڇڏيو. سنوبال وري ٻيو حملو شروع ڪرايو. مُريل، بينجمن ۽ سڀ رڍون سنوبال جي مهنداري ۾ اڳتي وڌي ڊوڙيا ۽ ماڻهن تي ٽونن، چڪن جو وسڪارو لائي ڏنو. بينجمن چوڦير ڦري پنهنجي ڪرن سان ماڻهن ڪي ضربي رهيو هو. پر ماڻهن پنهنجي لٺين ۽ شيخن وارن بوٽن جي مدد سان ان حملي جو زور ٽوڙي وڌو. ان مرحلي تي سنوبال جي رڙ تي سڀ جانور پوئتي ڀڳا.

انهيءَ ياچ ڪي ڏسي ماڻهن وڏي خوشيءَ ۾ رڙيون ڪيون. انهن ڏٺو ته سندن اميدن پٽاندڙ جانور ڀڄي رهيا هئا، سو هو به چڙ وڇڙ هنن جي پويان ڪاهي ويا. سنوبال به ائين اهڙي نموني ٿيڻ پئي گهريو. اهي جيئن آڳند ۾ پهتا ته ٽن گهوڙن، ٽن ڳئن ۽ سيني سوئرن، جي اڳيئي لڪا ويٺا هئا، اوچتو ماڻهن پنيان پڌرا ٿيا ۽ انهن ڪي ورائي ويا. سنوبال جونز ڏانهن وڌي ويو. جونز ڪيس پاڻ ڏانهن ايندو ڏسي، مٿس فائر ڪيو. ڇيرا هن جي پيٺ جي پرسان لنگهي هڪ رڍ جي جسم ۾ داخل ٿيا. اها رڍ ڪري پئي. سنوبال هڪ گهڙي به رڪجڻ بجاءِ، جونز جي ٽنگن ڪي پندرنهن پٿر اڇلائي هنيا. جونز وڃي، ڇيٽن جي ڍڳ تي ڪريو ۽ سندس بندوق هٿن مان ڪري پئي. پر انهيءَ تماشي ۾ سڀ کان وڌيڪ ڊيڄاريندڙ منظر اهو هو ته باڪسر پنهنجي پوين ٽنگن تي ٻيهي، اڳين ٽنگن جي ڪرن سان حملو ڪري رهيو هو. سندس حملي جو پهريون شڪار فاڪسوڊ جي طنبيلي ۾ ڪم ڪندڙ هڪ ڳيرو هو. هن جي ڪوپڙيءَ تي سخت ڌڪ لڳو هو ۽ همراهه ٻي سڌ تي گپ ۾ وڃي ڪريو. اهو ڏسي ڪيترن ماڻهن پنهنجيون لٺيون ڪٽي اڇلايون ۽ ڀڄ ڀڄان ۾ لڳي ويا. انهن ۾ ٽرٽلو پئجي ويو ۽ ٻي گهڙي جانورن هنن جي پويان مڙي رهيا هئا. ۽ هو ميدان ۾ چوڌاري ڦري رهيا هئا. هنن ڪي لتون ۽ ٽونا هنيا ويا ۽ چڪ لڳايا ويا ۽ لتاڙيو به ويو. ڪوبه جانور نه بچيو هيو، جنهن پنهنجي نموني انهن کان وير نه ورتو. ايتري تائين جو ٻلي به اوچتو ڇت تان ٽپو ڏيئي لهي آئي، ۽ هڪ ماڻهوءَ جي ڪلهي تي رانيوٽا هڻڻ لڳي. اهو ڏسي ڪري اهو ماڻهو هراسجي ويو ۽ ڊپ ۾ ڏاڍيون دهشتناڪ

رڙيون ڪرڻ لڳو. نيٺ ماڻهو هتان پڇڻ لڳا ۽ ستو مڪيہ روڊ ڏي ويا. ائين حملي جي پنجن منٽن اندر ئي هو بچڙا تي پوئتي وني پيا. هاٿي وري هنج ٻيهر وارد ٿيا ۽ هنن جي پڻين کي ضربڻ لڳا.

سڀ ماڻهو سواءِ هڪ جي، پڇي چڪا هئا. آڳنڊ ۾ پويان باڪسر، ڳپ ۾ اونڌو پيل نوجوان کي، ستو ڪرڻ لاءِ ڪرن جو زور هڻي رهيو هو، پر ڇوڪرو چري پري نہ رهيو هو.

" لڳي ٿو تہ همراهہ مري ويو آهي." باڪسر غمگين ٿي چيو، "مونکي ائين نہ ڪرڻ گهربو هو. مونکي وسري ويو هو تہ مونکي لوهي نال لڳل آهن. ڪير اعتباريندو تہ مون هي سڀ بي ارادي ڪيو هو."

"ڪامريڊ! ڪوبہ جذباتيپڻو نہ ڏيکاريو." سنوبال دانهن ڪئي. هن جي زخم منجهان رت اجان بہ ڳڙي رهيو هو. "جنگ جنگ هوندي آهي. مئل انسان ئي سڀ کان پلو ماڻهو هوندو آهي."

"مونکي ڪنهن جي جان وٺڻ، پلي ڪٽي اها ڪنهن انسان جي ڇونہ هجي، جي خواهش نہ هئي." باڪسر ورجايو ۽ هن جي اکين ۾ لڙڪ پرجي ويا.

"مولي ڪٿي آهي؟" ڪنهن رڙ ڪندي پڇيو.

مولي واقعي بہ گم هُئي. ڪجهہ گهڙين لاءِ هراس چانيل رهيو. ڪين ڊپ ٿيو تہ متان ماڻهن هن کي ايذايو هجي يا هن کي پاڻ سان ڪٽي نہ ويا هجن. بهرحال نيٺ هن کي پنهنجي وٿاڻ اندر لڪل ئي لڌو ويو، جتي هُوءَ آهري ۾ منهن مٿو لڪايو ويني هئي. اصل ۾ جيئن ئي ميدان ۾ بندوق هلي تہ هو پڇي اچي هتي وٿاڻ ۾ لڪي هئي. جڏهن هن کي ڳولي سڀ جانور وري ميدان ڏي آيا، ڇا ڏٺائون تہ ڳپ ۾ مرده بنيو پيل ڇوڪرو غائب هو. اهو اصل ۾ بي هوش ٿيو. پوءِ هوش ۾ آيو تہ وني ڪڙين تي زور رکيائين.

جانور وري پنهنجي نئين جولان ۾ هڪ جاءِ ڪنا ٿيا. هر هڪ پنهنجي ذات جي حوالي سان ڪارنامن جو ذڪر وڏي واڪ ڪري رهيو هو. بنا ڪنهن تياريءَ جي، جنگ جي فتح ملهائڻ جو جلسو ڪيو ويو. جهنڊو جهولائي، پوءِ انگلنڊ جا جانور گيت ڪافي پيرا ڳايو ويو. ان بعد مري ويل رڍ کي دفنايو ويو. هن جي قبر پرسان ڪانڊيرو پوکيو ويو. قبر وٽ سنوبال هڪ ننڍي تقرير ڪئي، جنهن ۾ هن زور پريو تہ ضرورت وقت جان جو نذرانو ڏيڻ لاءِ هردم تيار رهو.

اُتي جانورن يڪراءِ تي "جانورن جو هيرو، پهريون درجو" نامي هڪ فوجي تغمو يا اعزاز جاري ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ۽ اُتي جو اُتي اهو اعزاز سنوبال ۽ باڪسر کي ڏنو ويو. (اهو پتل جو ميڊل هو، جيڪو حقيقت ۾ گهوڙن جي لغامن ۾ استعمال ٿيندڙ پتل هو) اهو تغمو هر آچر ۽ موڪل ڏهاڙي پهرڻو هو. اُتي ساڳئي وقت رڍ کي مُئي پڄاڻان "جانورن جو هيرو درجو ٻيو" وارو اعزاز ۽ تغمو ڏنو ويو.

وڏي بحثا بحثي تي تہ جنگ کي ڪهڙي نالي سان ڪوٺيو وڃي. آخر ۾ ان کي "ڳئن واري وٿاڻ واري جنگ" جو نالو ڏنو ويو. ڇو تہ انهيءَ جاءِ وٽان نِيپي هڻي حملو ڪيو ويو هو. مسٽر جونز واري بندوق بہ مٽي ۾ پيل لڌي ويئي. پوءِ معلوم ٿيو تہ ان ۾ پونڊڙ گوليون بہ فارم هائوس ۾ پيل آهن. فيصلو ڪيو ويو تہ جهنڊي جي هيٺان هن بندوق کي توبخاني جي نشان طور سجايو ويندو ۽ سال ۾ بہ پيرا هن سان فائر ڪيو ويندو. هڪ پيرو ٻارنهن آڪٽوبر تي، جنگ جي ورسي واري ڏينهن، تہ ٻيو پيرو وري بغاوت واري ورسي واري ڏهاڙي تي.

باب پنجون

جيئن سياري جي مند شروع ٿي، تيئن موليءَ وڏيڪ جنجال بنجڻ شروع ڪيو. هوءَ روزدير سان ڪم تي ايندي هئي ۽ عُذر اهو ڏيندي هئي ته هن کي ننڊ اچي ويئي ۽ شڪايت ڪندي ته باوجود هن جي بک سني هجڻ جي، ڪيس ڪنهن پراسرار سور اچي ورايو هو. ڪنهن نه ڪنهن بهاني ڪم کان ڀڄي ويندي هئي ۽ وچي پاڻي واري حوض وٽ بيهندي هئي، جتي پاڻي ۾ نهيل پنهنجي پاڇولي کي پئي وائڙن وانگيان تڪيندي هئي. وڏيڪ ته هن جي حوالي سان ڪافي خطرناڪ افواهه به ڦهليا هئا. هڪڙي ڏينهن جڏهن هوءَ ڪاٺُو ڪائيندي، پڇ لوڏيندي خوش خوش آڳنڌ اندر آئي ته ڪلوور ڪيس پاسي ڏي وٺي ويئي.

”موليءِ“ هن چيو، ”مونکي توکي هڪ اهم اطلاع ڏيڻو آهي. اڄ صبح مون ڏٺو ته تون اسانجي فارم ۽ فاڪسوڊ جي وچ ۾ لڳل واڙ مٿان نهاري رهي هئينءَ. ڪو پلڪنگٽن جو ماڻهو ٻي پاسي بيٺل هو. جيتوڻيڪ آئون ڪافي پري هيس پر مون چٽو تي ڏٺو ته هو توسان ڪجهه ڳالهائي رهيو هو. ۽ تنهن جي نڪ تي ٿپڪيون به هڻي رهيو هو. مُولي انهيءَ جو مطلب ڇا ونجي؟“

”هن ائين نه ڪيو، آئون اتي نه هئس. اهو ڪوڙ آهي؟“ مولي رڙ ڪندي چيو ۽ وٺي لڳي ٽپا ڏيڻ ۽ دڙها هڻڻ.

”مولي منهنجي منهن ۾ ڏس ۽ ساک سان چئُ ته هو توکي ٿپڪيون نه ڏيئي رهيو هو.“

”اهو ڪوڙ آهي.“ مولي ورجايو، پر هُوءَ ڪلوور جي منهن ۾ ڏسي نه سگهي ۽ ٻي گهڙيءَ هو ٻنين ڏانهن وٺي ڀڳي.

ڪلوور کي اوچتو ڪو خيال اچي ويو. هوءَ ٻين کي ڪجهه ٻڌائڻ بنان، موليءَ جي ڪڙهه اندر آئي. پنهنجي کرن سان ڪکن کي هٽايو. انهن جي هيٺان مصري جا ڳنڊا ۽ مختلف رنگن جي ربنن جا ٽڪر لڪا پيا هئا.

ٽن ڏينهن کان پوءِ مولي گم ٿي ويئي. ڪافي هفتن تائين ته هن لاءِ ڪجهه به نه معلوم ٿيو. پر پوءِ ڪبوترن ٻڌايو ته هُنن هِن کي ولنگڊن فارم جي ٻئي ڇيڙي تي ڏٺو آهي. هُوءَ ڪنهن ڳاڙهي ۽ ڪاري رنگ واري گاڏيءَ ۾ سنجيل هئي، جيڪا هڪ هوٽل جي اڳيان بيٺل هُئي. هڪ ٿلهو شخص، جنهن کي پٽين واري شلوار ٻڌل هئي، موزا بند پهريل هو ۽ ڪو سرڪاري عملدار ٿي لڳو، ڪيس ڪنڌ ڪارائي رهيو هو. هن جي ڳچيءَ جا وار تازو ڪتريل هُئا ۽ ڪيس ڳاڙهي رنگ جي ربن پهريل هئي ۽ ڏاڍي خوش پئي لڳي. ان کان پوءِ ٻيهر موليءَ جو ذڪر ڪنهن ٻئي جانور نه ڪيو.

جنوريءَ جي موسم ڏاڍي اگري بنجي ويئي. ۽ زمين لوهه جهڙي سخت ٿي پئي هئي، سو اتي ڪم ڪرڻ محال هو. وڏي ڀانڊي ۾ ڪافي گڏجاڻيون ڪرايون ويون ۽ سوئرن پاڻ کي ايندڙ موسم ۾ ڪم ڪار جي رٿا ناهڻ ۾ رنڀائي ڇڏيو. هاڻي تسليم ٿي چڪو هو ته سوئرن، جيڪي به پڌري پٽ ٻين جانورن کان وڏيڪ چتر هئا، کي ئي فارم جي پاليسي متعلق فيصلا ڪرڻا هئا، جن کي پوءِ گهڻائي وٽان تصديق ڪرايو ويندو هو. اهو انتظام سني نموني پيو هلي ها، جيڪر سنوبال ۽ نيپولن ۾ جهيڙا نه هجن ها. هو هر ڳالهه ۾ پاڻ ۾ اٽڪيا پيا هوندا هئا. اگر هڪڙو صلاح ڏيندو هو ته وڏي تعداد ۾ ٻاجهريءَ جي پوک ڪجي ته ٻيو چوندو هو ته گهڻي تعداد ۾ جئي پوڪجي. ٻنهي مان هڪڙو اهو چوندو هو ته فلاڻي ٻني بند گوبي پوکڻ لاءِ موزون آهي ته ٻيو اها ڳالهه رد ڪندي چوندو هو ته سواءِ گجرن، شلغم وغيره جي، ان ٻني ۾ ٻي ڪا شيءِ نه ٿي پوکي سگهجي. هرهڪ جا پنهنجا پنهنجا حامي ۽ حواري هئا. ڪڏهن بحثا بحثي ۾ تشدد جو عنصر شامل ٿي ويندو هو. گڏجاڻين ۾ ته سنوبال پنهنجي شاندار تقريرن جي مدد سان اڪثريت کي پنهنجي پاسي ڪري وٺندو هو، پر نيپولن انهيءَ وچ ۾ فردن فردن جانورن کي مڃائي، حمايت حاصل ڪري ويندو هو. هو رڍن

ڪان حمايت وٺڻ جو تہ پڙ هو. ويجهڙ ۾ اهو مشاهدي ۾ آيو هو تہ هو وقت بي وقت اهو ٻاڪاريندو رهن ٿيون: ”چار ٽنگون ڀليون، ٻہ ٽنگون بريون.“ ۽ اُهي گهٽو ٽٽو، گنڊجاٽين ۾ آوازي، ڪاروائيءَ ۾ رخنو وجهنديون هيون. اهو ٻہ نوٽ ڪيو ويو تہ جڏهن سنوبال تقرير ڪندي ڪنهن اهم مرحلي تي پهچندو هو تہ هُو وني اهو آواز واڪڻ لڳنديون هيون. سنو بال ويجهڙائي ۾ ”فارمر ۽ اسٽاڪ بريڊر“ رسالي جي ڪجهہ پراڻن شمارن جو ڳوڙهو مطالعو ڪيو هو، سو هن وٽ سڌاري ۽ نين تبديلن لاءِ وڏيون رٿائون هُيون. هُو عالماڻي نموني ٻنين جي پاٽيءَ اڏڻ، سياري ۾ استعمال ڪرڻ لاءِ اڻ سڪايل محفوظ گاهہ، تيل نيڪالي بعد بچيل صافي مواد، متعلق پيو ڳالهائيندو هو. هن هڪ ڏکي رٿا جوڙي هئي، جنهن موجب ڊوڻ ۾ پورهيو ۽ وقت بچائڻ لاءِ، هر جانور ڪي مخصوص جاءِ تي بوسو لاهٽو هو. نيپولن پنهنجي طرفان ڪي بہ رٿائون پيش نہ ڪندو هو پر خاموش نموني چوندو تہ سنوبال جي رٿائن مان ڪجهہ ڪونہ ورندو، ۽ هو رڳو وقت پيو وڃائي. پر مڙني تڪرارن ۽ تنازعن ۾ وڏيڪ سخت ۽ اگرو تنازعو پن بجلي واري منصوبي تي پيدا ٿيو. ڊگهي چراهگاه ۾، فارم جي عمارتن جي ويجهو ئي هڪ ننڍي ٽڪِري هئي، جيڪا سڀ ڪان مٿاهين جاءِ هئي. ميدان جي سروي ڪرڻ ڪان پوءِ سنوبال واضح ڪيو تہ پن بجلي ڪارخاني لاءِ اها موزون ترين جاءِ هئي. هتي بجلي جو سانچو هلائي، فارم جي ضرورت لاءِ بجلي پئدا ڪئي ويندي. انهيءَ جي ڪري سياري ۾ وٿاڻ روشن ۽ گرم رهندا. ۽ ساڳئي وقت بجليءَ جي مدد سان، ڪُترِ مشينون، چقندر ڪٽڻ جا اوزار ۽ گول ڪارائي بہ هلائي سگهبي ۽ اڳتي هلي بجليءَ جي مدد سان ڪير ڏهڻ واري مشين بہ استعمال تي سگهندي.

فارم جي جانورن اڳي اهڙين مشينن جو احوال نہ ٻڌو هو، سو جڏهن سنوبال انهن جو ذڪر ڪندو هو تہ هي حيرانيءَ ۾ پئجي ويندا هئا. اصل ۾ هنن جو فارم پراڻي طرز جو هو سو هتي مشينري بہ پراڻي نوع جي هئي. سنوبال انهن مشينن جي ڏاڍي دلڪش تصوير ڪشي ڪندو هو، جيڪي سندن جاءِ تي اڳتي هلي ڪم ڪنديون ۽ هو آرام سان گاهہ چرندا ۽ پنهنجي ذهنن ڪي پڙهائيءَ ۽ عملي گفتگو سان روشن ڪندا رهندا.

چند هفتن اندر سنوبال پن بجلي منصوبي جي رٿا ٺاهي ورتي. رٿا جا ميڪانيڪي تفصيل مسٽر جونز جي ٽن ڪتابن ”ون ٿائوزنڊ ٿنگز ٽُ ڊو اباوٽ هوم“ (گهر واسطي ڪرڻ لاءِ هزار ڪارائتا ڪم)، ”ايوري مئن هز اون برڪ ليئر“ (هرماڻهو رازو آهي)، ۽ ” اليڪٽرسٽي فار بگنرز“ (سيکڙاٽن لاءِ بجلي) تان ورتل هئا. سنوبال پنهنجو اپياس گهر ان چانوري ڪي بنايو جيڪو اڳي آري لاءِ ڪم ايندو هو. هن جو فرش سڌو سنواتو ۽ ڪاٺ مان نهيل هو. ان مٿان ڊرائنگ ناهڻ آسان هئي. هو ڪلاڪن جا ڪلاڪ اتي وينو رهندو هو ۽ ڪتاب کولي ان ۾ آيل نقشي ڪي پنهنجي ڪرن ۾ قابو ڪيل چاڪ سان فرش تي اُتاريندو هو ۽ ڪنهن ڪنهن وقت خوشي مان آواز پيو ڪڍندو هو. آهستي آهستي هي رٿائون ڳتيل بنجي ويون ۽ انهن ورن وڪڙن جي شڪل اختياري ورتي. هي نقشا ٻين جانورن جي سمجهہ ڪان بالا تر هئا. پر هو اهي ڏسي انهن ڪان متاثر ضرور ٿيندا هئا. سڀ روزانو هڪ ڀيرو انهن ڪي ڏسڻ ضرور ايندا هُئا. ايتري تائين جو ڪڪڙيون ۽ بدڪون بہ انهن جي زيارت لاءِ آيون، ۽ ڪوشش اها تي ڪيائون تہ هو چاڪ جي نشانن مٿان نہ چڙهن. رڳو نيپولن انهيءَ رٿا ڪان پري رهيو. هن شروع ڪان ئي انهيءَ رٿا جي مخالفت پئي ڪئي. پر هڪڙي ڏينهن هو بہ غير متوقع طور اچي پهتو. هن چڱي نموني رٿا ڪي هر رخ ڪان جانچي ڏٺو ۽ ان ڪي بہ پيرا پڻ سونگهيو. ان ڪان پوءِ هو ڪجهہ گهڙيون ترسي ان ڪي غور سان تڪيندو رهيو ۽ اوچتو چا ڪيائين جو ٽنگ ڪٽي رٿا جي نقشي مٿان مٽي وڌو ۽ بنان ڪجهہ چوڻ جي ٻاهر هليو ويو.

پن بجليءَ جي مامري تي سڄو فارم ورهايل هو. سنوبال انهيءَ ڪان انڪار نٿي ڪيو تہ هن ڪي ناهڻ انتهائي مشڪل هو. پٿرن ڪي ڪاٽين مان ڪڍي پٽيون اڏٽيون هيون. ان ڪان پوءِ پـرَ بہ ناهٽا هُئا. ان بعد وري ڊائنيمو Dynamo يعني جنريٽر ۽ تارن وغيره جي گهرج هئي. (اُهي ڪيئن حاصل ڪرٽا هئا، تن لاءِ

سنوبال ڪجهه بہ نٿي ٻڌايو.) پر هن جو چوڻ هو تہ هيءُ منصوبو سال اندر مڪمل ٿي ويندو. پوءِ ان جي نهڻ ڪان پوءِ پورهيو گهٽجي ويندو ۽ جانور رڳو ٽي ڏينهن ڪم ڪندا. ٻئي طرف نيپولن جا دليل هي هُئا تہ هن وقت ضرورت ان امر جي آهي تہ کاڌي جي پيداوار وڌائجي. سو اسان جيڪڏهن انهيءَ پن بجليءَ واري منصوبي تي وقت وڃايو تہ بکن ۾ پاهہ ٿي مري ويندا سين. فارم جا جانور ٻن ڏڙن ۾ ورهايل هُئا. هڪڙن جو نعرو هو تہ ”ٽن ڏينهن واري هفتي ۽ سنو بال لاءِ ووٽ ڏيو.“ ۽ ٻين جو نعرو هو تہ ”پريل آهري ۽ نيپولن لاءِ ووٽ ڏيو.“ رڳو هڪ بينجمن هو، جيڪو ڪنهن بہ ڌر سان لاڳاپيل نہ هو. هن کي اهو ويساهہ ۾ نہ ٿي آيو تہ کو خوراڪ وافر مقدار ۾ ٿيندي يا پن بجلي ڪم ڪار ۾ گهٽتائي آڻيندي. هن جو چوڻ هو تہ پن بجلي هجي يا نہ هجي، زندگي ائين گذرندي جيئن گذري پئي - ڏکن ڏاکڙن ۾.

پن بجلي واري مُدي کان سواءِ ٻيو سوال اپريل هو فارم جي دفاع جو. اهو تہ چڱيءَ پر سمجهيو پئي ويو تہ جيتوڻيڪ انسانن کي جنگ ۾ شڪست ڏني ويئي هُئي، پر اهو لازم هو تہ هُو ٻئي لڱان چڱي نموني ڀرپور حملو ڪندا ۽ فارم کي قبضي ۾ آڻي مسٽر جونز کي بحال ڪندا. هُو اهو سڀ ڪجهہ ان لاءِ بہ ڪندا، جو هنن جي اڳوڻي ناڪاميءَ جي نتيجي ۾ ٻين فارمن وارا جانور سرڪشي اختيار ڪري رهيا هُئا.

حسب روايت سنوبال ۽ نيپولن صاحبان انهي نڪتي تي بہ پاڻ ۾ سهمت نٿي ٿيا. نيپولن جو رايو هو تہ جانورن کي وڌيڪ هٿيار خريد ڪري، تن جي استعماليءَ ۾ ڪين وڌيڪ پڙ ٻڌجڻ گهرجي. جڏهن تہ سنوبال جي سوچ اها هُئي تہ انهن کي وڏ ۾ وڏ تيار ٿيل ڪبوتر اماڻي، پر پاسي جي فارمن ۾ بغاوت ۽ انقلاب برپا ڪرڻ لاءِ جانورن کي تيار ڪيو وڃي. هڪڙي جي خيال ۾ جيڪر هُو پنهنجو دفاع نہ ڪري سگهيا تہ مغلوب بنجي ويندا ۽ ٻئي جي سمجهہ موجب جيڪڏهن هر جاءِ انقلاب ۽ بغاوت اپرندو تہ ڪين پنهنجي دفاع جو ضرورت ئي نہ پوندي. جانورن سڀ کان اول نيپولن جو موقف ٻڌو ۽ پوءِ وري سنوبال جي نقطي نظر سُئو. پر هو فيصلو نہ ڪري سگهيا تہ ڪير صحيح آهي. حقيقت ۾ هو انهيءَ سان سهمت ٿيندا هُئا، جيڪو ان وقت ڳالهائي رهيو هوندو هو.

نيٺ اهو ڏينهن بہ آيو، جڏهن سنوبال جي رٿا مڪمل ٿي. ورنڌڙ آچر تي اها رٿا گڏجاڻي ۾ پيش ڪري اهو طيءِ ڪرڻو هو تہ ان کي عملي جامو پهرائجي يا ترڪ ڪري ڇڏجي. تڏهن جانور وڏي ڀانڊي ۾ اچي ڪٺا ٿيا، تڏهن سنوبال اٿيو ۽ رٿا جي فائدي ۾ دليل ڏيڻ لڳو. وچ ۾ رڏن پنهنجي ٻاڪار سان ان تقرير ۾ رخنو ٿي پيدا ڪيو. ان ڪان پوءِ نيپولن اٿيو ۽ هن ڏاڍي ٿڌائي سان چيو تہ پن بجليءَ جو منصوبو بيوقوفاڻي رٿا آهي ۽ هن ايوان کي صلاحيو تہ ڪير بہ ان جي حمايت ۾ ووٽ نہ ڏئي. اهو ٻڌائي هو ويهي رهيو. هن صرف ٽيهہ سيڪنڊ مس ڳالهائڻ ۾ ورتا هُئا. هو پنهنجي تقرير مان ٿيل اثرات کي معلوم ڪرڻ کان بي پرواهہ بنيو وينو هو. انهيءَ تي سنوبال وري اٿيو ۽ رڏن کي خاموش ڪرائڻ لڳو، جن ٻاڪارڻ شروع ڪيو هو ۽ پوءِ هن انتهائي جذباتي انداز ۾ پن بجليءَ جي منصوبي جي حمايت ڪرڻ جو عرض ڪيو. هيسيتائين جانور اڌواڌ پاڻ ۾ ورهايل هُئا، پر هاڻي هو سنوبال جي خوش بيانيءَ جي اثر ۾ هُئا، جنهن ڏاڍي پر اثر نموني اها تصوير ڪشي ڪئي تہ ڪُڏي پورهئي کان فراغت کان پوءِ فارم جي صورت ڪهڙي هوندي. هن جي تصور واري اڏام ڪٽر جي مشين ۽ گوگڙو ڪٽڻ وارن اوزار کان مٿانهين هُئي. هن جو چوڻ هو تہ بجلي وسيلي ٿريشر، هر، ناڙي، ڪيڙ ۽ ٻيا اوزار هلائي سگهبا. ان کان پوءِ هر ڪُڙهہ ۾ بجلي ساڻ گرم ۽ ٿڌي پاڻيءَ جو بندوبست هوندو. ۽ بجليءَ وارو هيٽر هوندو. هن جي تقرير جي پڇاڙي تائين لڳي رهيو هو تہ ووٽ ڪهڙي پاسي وڃڻا هُئا. پر انهيءَ گهڙيءَ نيپولن اٿي بيٺو. سنوبال کي مخصوص ٽيڏي نهار سان ڏٺو ۽ هڪ اهڙو نرالو آواز ڪڍيو، جيڪو اڳ ۾ هن واتان نہ ڪڍيو هو! اهو ٻڌي ٻاهر دل ڏاريندڙ ڪتن جي ڀونڪ شروع ٿي ۽ نَوَ ٿلها متارا ڪتا، ڳچين ۾ پٽل پايو، ڀانڊي ۾ ڏوڪيندا آيا ۽ سڌو سنوبال ڏي رخ ڪيائون. هُو بہ وقت تي اٿي ڪڙو ٿيو ۽ ڪتن جي حملي کان بچي ويو ۽ وٺي ڀڳو. سندس پويان ڪتا بہ

ڪاهيندا ويا. حيران ۽ هراسيل جانور اچي در وٽ ڳاهٽ ٿيا ۽ سنوبال پويان ڊوڙندڙ ڪتن جو نظارو ڪرڻ لڳا. سنوبال چراگاهن وچان ڊوڙندو روڊ ڏانهن پڄي رهيو هو. اصل ڪتا بہ وٽس جاڻ ڪي پهتا. اوچتو هو ڪري پيو ۽ پڪ هُئي تہ ڪتا ڪيس ورائي ويا هوندا، پر هو وري اٿيو ۽ وڌيڪ تيز ڊوڙيو. هڪڙي ڪتي تہ سندس پڇ ۾ چڪ پاتو هو، پر اهو ڇڏائي، سنوبال وڌيڪ روز لڳائي ڊوڙيو ۽ واڙ مان نڪتل سوراخ مان ٻاهر نڪري ويو ۽ وري ڪڏهن بہ ڪيس نہ ڏٺو ويو.

دهشت ۾ ورتل ۽ خاموش ٿيل جانور واپس رڙهي پاندي ۾ آيا ۽ پوءِ ڪُتا بہ واپس وري آيا. اول تہ جانورن کي انهيءَ مخلوق جي اصليت جي خبر نہ هُئي، پر جلد ئي اهو معاملو بہ سلجهي ويو. هي اهي پونگڙا هُئا، جيڪي نيپولن مائرن کان وني پاڻ وٽ تاتيا هُئا. هاڻي اهي نہ صرف وڏيل ويجهيل هُئا، پر ڊيڄاريندڙ بگهڙن وانگر ٿي لڳا. هُو هاڻي نيپولن جي پر ۾ ئي اچي بيهي رهيا ۽ اهڙي نموني پڇ لوڏي رهيا هُئا، جهڙي نموني اڳوٽا ڪتا مسٽر جونز جي موجودگيءَ ۾ لوڏيندا هُئا.

نيپولن ڪتن جي سايي ۾ فرش جي مٿانهين حصي تي چڙهيو، جتي پهريائين ميجر چڙهي تقرير ڪئي هُئي. هن اعلان ڪيو تہ اڄ کان پوءِ آچر واريون گڏجاڻيون منعقد نہ ڪيون وينديون، جو تہ اهي غير ضروري آهن ۽ وقت جو زيان آهن. مستقبل ۾ فارم جي ڪم ڪار متعلق سڀ سوال، سندس سربراهيءَ هيٺ سوئرن جي هڪ مخصوص ڪاميٽي طيءِ ڪندي. جيڪي ٻي جاءِ تي اڪيلا گڏبا. ۽ پنهنجا فيصلا پوءِ ٻين کي ٻڌايا ويندا. جانور وري بہ آچر ڏهاڙي هڪ جاءِ ڪٺا ٿيندا، جهندي کي سلامي ڏيئي گيت ڳائيندا ۽ هفتي جي ڪمن جا حڪم حاصل ڪندا. پر ڪو بحث مباحثو ڪونہ ٿيندو.

سنو بال کي پڃاڻڻ واري صدمي جي باوجود جانور انهيءَ اعلان تي هراسيل هُئا. انهن مان ڪافي احتجاج بہ ڪن ها، جيڪڏهن انهن کي صحيح دليل سُجهن ها. ايتري تائين جو باڪسر بہ انهيءَ تي منجهيل ۽ پريشان هو. هن پنهنجي ڪنن کي اڳتي پوئتي ڪيو ۽ اڳين چڳ کي بار بار لوڏيو، پرڪيس ڪجهہ بہ سُجهي نہ آيو.

سوئرن مان ڪجهہ ڳالهہ بيان ڪرڻ ۾ هوشيار هُئا. چار ننڍا سوئر پهرئين قطار مان اٿي بيٺا ۽ هڪدم ڳالهائڻ لڳا. پر نيپولن جي چوڌاري ويٺل ڪتن ڊيڄاريندڙ نموني گرڻ شروع ڪيو، سو هو خاموش ٿي ويهي رهيا. ان کان پوءِ 15 منٽن تائين لڳا تار رڙون پنهنجو محبوب نعرو: ”چار ٽنگون چڱيون، ٻہ بريون“ ٻاڪاريندي رهيون. انهيءَ گوڙ بحث جي هلڪي بہ امڪان کي ختم ڪري ڇڏيو.

ڪجهہ وقت کان پوءِ اسڪئيلر کي فارم ڏي اماڻيو ويو تہ جيئن هو نئين بندوبست جي وضاحت ڪري سگهي.

”ڪامريڊو“ هن چوڻ شروع ڪيو، ”مون کي پڪ آهي تہ مڙيئي جانور ڪامريڊ نيپولن پاران وڌيڪ پورهيو پاڻ تي لاڳو ڪري جيڪا قرباني ڏني آهي، تنهن کي ساراهي رهيا آهن. ڪامريڊو! اهو نہ سمجهو تہ اڳواڻپ ڪو مزي وارو ڪم آهي. ان جي ابتڙ اها تمام ڳري ۽ ڪٺن ذميواري آهي. نيپولن کان وڌيڪ ڪو ٻيو اهو نٿو مڃي تہ سڀ جانور پاڻ ۾ برابر آهن. ڪيس اها اجازت ڏيندي ڏاڍي خوشي ٿيندي تہ توهان پنهنجا فيصلا پاڻ ڪريو. پر ان سان ڇا ٿيندو تہ ڪڏهن اوهان غلط فيصلا بہ ڪري وجهندائو. تہ پو ڇا ٿيندو؟ ڪٿي مڃيو تہ توهان سنوبال کي ووٽ ڪريو ها ۽ هن جي بيڪار پن بجلي منصوبي کي عمل ۾ آڻايو ها، ۽ سنوبال، اسان کي خبر آهي ڪنهن وڏي مجرم کان گهٽ ڪين هو!“

”هن جنگ ۾ بهادريءَ سان ويڙهہ ڪئي.“ ڪنهن چيو.

”بهادري سڀ ڪجهہ نہ آهي.“ اسڪئيلر وراڻيو، ”راڄ ڀڳتي ۽ فرمانبرداري وڌيڪ اهم آهن. ۽ جيتري قدر جنگ جو سوال آهي، اهو وقت پري نہ آهي، جڏهن اسان کي جاڻ پوندي تہ ان ۾ سنوبال جو حصو

اجايو وڌائي ڏيکاريو ويو هو. ڊسيپلين، ڪامريڊو! ڊسيپلين. اهوئي اڄ جو مول آهي. اسان جو هڪڙو غلط قدم ۽ دشمن اسان جي ڪنڌ مٿان هوندو. يقيني طور اوهان جونز جي واپسيءَ جا طالب نہ آهيو.“

هڪ ڀيرو وري اهو دليل بي جواب رهيو. لاشڪ جانورن جونز جي واپسي نٿي چاهي، سو جيڪڏهن آچر وارو بحث مباحثا ان جي واپسي ۾ مددگار ٿي بنيا تہ اُهي پلي ختم ڪيا وڃن. باڪسر جنهن کي هاڻي سوچڻ جو موقعو مليو هو، تنهن عام جي نمائندگي ڪندي چيو تہ ”اگر ڪامريڊ نيپولن ائين چوي ٿو تہ اهو سچ ئي هوندو.“ ۽ ان ڪانپوءِ هن جو متو ئي اهو مقولو ٿيو تہ ” ڪامريڊ نيپولن هردم سچو آهي.“ ۽ ٻيو تہ ” آئون اجان وڌيڪ پورهيو ڪندس.“

جيئن موسم ۾ ڦيرو آيو تہ بهار جا هر ڪاهيا ويا. اهو چانورو جتي سنوبال بجليءَ جو منصوبو جوڙيو هو، سو بند ڪيو ويو ۽ سمجهيو ويو تہ رٿا جا نقشا فرش تان ڊاٺا ويا آهن. هر آچر جو ڏهين وڳي سڀ جانور وڏي پانڌي ۾ اچي گڏ ٿيندا هُئا ۽ هفتي لاءِ حڪم وصوليندا هُئا. پوڙهي ميجر جي کوپڙي، جيڪا هاڻي گوشت ڪان آزاد هُئي، باغ مان کڻي جهنڊي جي لٺ وٽ کوڙي ويئي. جهنڊو جهولائي، سڀ جانور ان کوپڙيءَ جي تعظيم بجا آڻيندا هُئا ۽ پوءِ ئي پانڌي اندر ايندا هُئا. اڳي وانگر هو هاڻي پاڻ ۾ گڏجي سڏجي نہ وهندا هُئا. نيپولن اسڪئيلر ۽ هڪ ٻئي سوئر ”منيمس“ (جيڪو گيت جوڙڻ جو ماهر هو) ساڻ مٿيري پليٽ فارم تي ويهندو هو. ڪتا اڌ گول جي شڪل ۾ هن جي چوڌاري ويهندا هُئا. ان ڪان پوءِ هڪ پاسي ۾ سوئر ويهندا هُئا. انهن ڪانپوءِ ٻيا جانور سندس سامهون ٿي ويهندا هُئا. نيپولن رُکي ۽ فوجي نموني حڪم ٻڌائيندو هو. ۽ هڪ ڀيرو گيت ڳائي، سڀ جانور واپس ورندا هُئا.

سنوبال جي نيڪاليءَ ڪان پوءِ ٽئين آچر ڏينهن جانور اهو ٻڌي ڪجهہ حيران ٿيا تہ پن بجلي وارو ڪارخانو لڳايو ويندو. ان فيصلي جا سبب نہ ٻڌايا ويا، پر کين چيو ويو تہ انهيءَ لاءِ کين وڌيڪ ڪم يعني سخت پورهيو ڪرڻو پوندو ۽ ممڪن آهي تہ سندن راشن بہ گهٽايو وڃي. رٿا بهرحال هر طرح مڪمل آهي. سوئرن واري خاص ڪاميٽي گذريل ٽن هفتن ڪان انهيءَ سلسلي ۾ ڪم ڪري رهي هُئي. پن بجلي جو منصوبو ڪيترن سڌارن سميت اڏجڻ ۽ مڪمل ٿيڻ ۾ بہ سال ڪن وٺندو.

ان شام جو اسڪئيلر خانگي نموني جانورن کي سمجهايو تہ حقيقت ۾ نيپولن ان ڪارخاني جي قيام جو مخالف نہ هو، پر حقيقت تہ اها آهي تہ هن ئي پهرئين اها رٿا رٿڻ شروع ڪئي، پر پوءِ جيڪا سنوبال رٿا پئي ناهي، سا بہ نيپولن جي ڪاغذن مان چورايل هُئي. ائين پن بجليءَ جو منصوبو نيپولن جي ئي تخليق آهي. ڪنهن سوال ڪيو تہ پوءِ آخر چو هُن سخت نموني ان جي مخالفت پئي ڪئي. اُتي اسڪئيلر حرفتي نمونو اختياريو. هن ٻڌايو تہ اها ڪامريڊ جي هڪ چالاڪي هُئي. هن مخالفت جي آڏار سنوبال مان اوهان جي جند آزاد ڪرائڻ پئي چاهي، جيڪو انتهائي پوائتو ڪردار هو ۽ ڏاڍا خراب اثر وجهندڙ هو. هاڻي جڏهن سنوبال راهہ ۾ موجود نہ آهي تہ پوءِ اهو رٿا، سڌي سنواتي عمل ۾ ايندي. اسڪئيلر جي خيال ۾ اهو حڪمت عمليءَ ۽ تدبير جو هڪ نمونو هو. ”تدبير، ڪامريڊو تدبير.“ هن پڇ لوڏي ٽهڪڙا ڏيندي اهو لفظ ورجايو.

جانورن کي اهو لفظ سمجهہ ۾ نہ آيو. پر اسڪئيلر جون ڳالهيون مڃائي سگهندڙ هيون ۽ ساڻس گڏجي آيل ڪتن بہ ڌمڪي آميز گريو پئي، سو جانور اهو نقطي نظر بنان سوال و جواب جي قبولي ورتو.

باب ڇهون

سڄو سال جانور غلامن وانگي ڳهندا رهيا، پر هو پنهنجي ڪشالي مان ورچيل ڪونہ هُئا. انهن ڪنهن بہ ڪوشش توڙي قربانيءَ کان نٽي ڪيٻايو. ڪين اهو يقين هو تہ هُو جيڪي ڪجهہ بہ ڪري رهيا آهن، سو سندن يا هنن جي پونئيرن جي فاعدي ۾ هو، نڪي ڪاهل ۽ ڪم چور انسانن جي ڀلي واسطي هو.

سڄي بهار ۽ اونهاري دوران هُو هفتي ۾ 60 ڪلاڪ ڪم ڪندا هُئا ۽ آگسٽ مهيني ۾ نيپولن پڌرايو تہ هاڻي آچر جي شام جو بہ ڪم ڪيو ويندو ۽ اهو ڪم رضاڪارانہ نوع جو هوندو، پر ان ۾ ڪو شريڪ نہ ٿيو تہ ان جو راشن اڌ گهٽايو ويندو. ايتري حد تائين جو ٻيا ضروري ڪم ترڪ ڪرڻا پئجي ويا. اڳوڻي سال جي ڀيٽ ۾ هيلوڪو فصل ايڏو ڪامياب نہ لٿو هو. ٻن ٻنين ۾ اونهاري هلندي ئي گوگڙو، گجرون وغيره پوکي ڇڏڻا هُئا، پر اجا توڻي پوکجي نہ سگهيا هُئا. ڇو تہ هر ڪيڙي جلديءَ ۾ مڪمل نہ ٿي. اهو بہ واڪو ٿي ويو هو تہ ورندڙ سيارو بہ سخت ٿيڻو هو.

پن بجليءَ واري ڪم ۾ غير متوقع ڏکيائون بہ پيش اچي رهيون هُيون. فارم ۾ چن پٿر جي سني کاڻ هئي ۽ وڏيڪ تہ ٻاهرين ڪونين ۾ واري ۽ سيمنٽ بہ گهڻي مقدار ۾ پيل هو. ائين ڇئجي تہ اڏاوت لاءِ گهربل سامان ميسر هو. پر جيڪو مسئلو، پهرئين سٽ ۾ جانور سلجهائي نہ سگهيا هُئا، سو اهو هو تہ پٿرن کي مناسب سائيزن ۾ ڪيئن ٽوڙيو وڃي. پٿرن ٽوڙڻ وارو اوزار ٽيڪم وغيره هلائڻ لاءِ پوين ٽنگن تي بيهڻو ٿي پيو، سو ائين هو نہ پئي ڪري سگهيا. چند هفتن جي بيسود ڪوشش کان پوءِ ڪنهن کي اهو سُجهي آيو تہ ڇو نہ ڪشش ثقل جي قانون کي آزمائجي. وڏا وڏا لسا پٿر، جيڪي کاڻ جي تري ۾ پيل هُئا، تن جي چوڏاري رسا ٻڌا ويا. پوءِ سڀ جانور ۽ پڪي گڏجي (ڪڏهن ڪڏهن سوئر بہ انهيءَ ڪار خير ۾ پائيوار ٿيندا هُئا) انهن کي مٿي ڇڪيندا هُئا ۽ مٿي چاڙهڻ کان پوءِ کين ڪناري تي رکي وري هيٺ اڇلايو ويندو هو. انهيءَ ڪانپوءِ هو ڀڃي ٽڪر ٽڪر ٿيندا هُئا. انهن ڀڳل ۽ ٽڪرا ٽڪرا ٿيل پٿرن کي آڻڻ نيڻ آسان هو. گهوڙا بار گاڏين ۾ پٿر ڍوئيندا هُئا. رڍون اڪيلا ٽڪر ڪٽي اينديون هيون. ايتري تائين جو مُريل ۽ بينجمن بہ پاڻ کي هڪ پراڻي گاڏي سان ٻڌو ۽ پنهنجي حصي جو ڪم ڪيو. اونهاري جي آخر تائين پٿرن جو چڱو تعداد گڏ ڪيو ويو هو ۽ پوءِ سوئرن جي نگرانيءَ ۾ اڏاوت جو ڪم شروع ڪيو ويو. اهو پڻ ڏاڍو ڏکيو ۽ آهستي آهستي هلندڙ مرحلو هو. اڪثر هڪڙي وڏي لسي پٿر کي کاڻ مان مٿي گهلي ڪڍڻ ۾ پورو ڏينهن لڳي ويندو هو. ۽ ڪڏهن وري ڪو پٿر ڪافي سخت هوندو هو تہ ڀڄڻ جو نالو نہ وٺندو هو. جيڪڏهن باڪسر نہ هجي ها تہ هي جانور ڪجهہ بہ نہ ڪري سگهن ها. هن جو ٻل ٻين مڙني جانورن جي برابر هو. جڏهن وڏو پٿر مٿي گهليندي وري هيٺ ترڪڻ لڳندو هو تہ جانور بہ پيا پوئتي ڏڪبا هُئا. ۽ مايوسيءَ ۾ وٺي رڙيون ڪندا هُئا. انهيءَ سمي باڪسر ئي رسين کي پوري سگهہ سان ڇڪيندو هو ۽ پٿر کي واپس هيٺ ڪِرڻ کان بچائي وٺندو هو. جڏهن هو مٿي ويندڙ لاهي آهستي آهستي چڙهندو هو، ۽ سندس ساهہ کڻڻ جا آواز پيا ٻڌبا هُئا ۽ سندس کرن جا چنبا ميدان ۾ کپيل هوندا هُئا، ۽ هُو پگهر ۾ شل ٿيل هوندو، تڏهن هر هڪ کيس تحسيني نگاهن سان پيو تڪيندو هو. ڪلوور تہ کيس چتايو بہ هو تہ هُو پاڻ کي ايترو هلاڪ نہ ڪري. پر باڪسر هن جي ڳالهہ ڏي ڌيان نہ ڌريندو هو. هن جا بہ نعرا يا مقولا " آئون اڃان بہ وڏيڪ پورهيو ڪندس" ۽ "نيپولن هر وقت سچو آهي" مڙني مسئلن جو ڄڻ توڙ هُئا. هاڻي هن هڪ ٻانگائي ڪڪڙ کي اڌ ڪلاڪ اڳ جي جاءِ تي منو ڪلاڪ اڳ بيدار ڪرڻ لاءِ چئي ڇڏيو هو. پنهنجي واندڪائي وارين گهڙين ۾ جيڪي اڄ ڪلهہ هونئن ئي تمام گهٽ هيون، هو اڪيلو اڪيلو کاڻ ڏي ويندو هو ۽ ٽٽل پٿرن کي گڏ ڪري، اڪيلي سر پن بجليءَ واري جاءِ ڏانهن ڪٽي ويندو هو.

پورهيو سخت هوندي بہ، اونهاري دوران، جانور ايڏي ابتر حالت ۾ ڪونہ هُئا. جيڪڏهن وٽن جونز واري وقت کان وڌيڪ کاڌو نہ هو، تہ وري ان کان گهٽ بہ نہ هو. عياش ۽ خرچائو پنجن ماڻهن جي پالنا ڪرڻ بجاءِ رڳو پنهنجي لاءِ ڪمائڻ وارو احساس اهڙو هو، جيڪو ٻين ناڪامين تي ڀاري ٿي پيو. ڪن ڳالهين ۾ ڪم جو جانورن وارو طريقو وڌيڪ سقّل ۽ محنت بچائيندڙ هو. مثال طور گـُڏ ڪڍڻ جهڙا ڪم جنهن ڪاملتا سان ٿيا ٿي، سا انساني هٿن وس نہ هُئي. ۽ وڌيڪ تہ هاڻي جانورن چوري نٿي ڪئي، سو زرعي زمين ۽ چراگاهن وچ ۾ لوڙهو وغيره رکڻ ضروري نہ رهيا هُئا. انهيءَ ڪري واڙ ناهڻ، لوڙهن يا دروازن جي سنڀال سڙي تي ڪپندڙ پورهيو بچي پيو. پوءِ بہ جڏهن اونهارو اڳتي رڙهيو تہ ڪافي اڻ ڏٺيون ڪميون پيشيون سامهون آيون. ٻارڻ جو تيل، ڪوڪا، رسا، ڪتن لاءِ بسڪوٽ، گهوڙن جي نالن لاءِ لوھ وغيره کٽي ويا هُئا. اهي هن فارم ۾ نٿي پيدا ٿيا. اڳتي وري مصنوعي ڀاڻ ۽ ٻج، ٻين ڪيترن اوزارن ۽ وندر مل (پن بجلي) لاءِ مشنري جي ضرورت پيدا ٿي. اُهي شيون ڪيئن ونٽيون هُيون، ڪنهن کي بہ پتو نہ هو.

هڪ آچر جي صبح جو جڏهن جانور حڪم وصولڻ لاءِ اچي مڙيا هُئا، نيپولن اعلان ڪيو هو تہ هن نئين پاليسي ٺاهي آهي. جنهن تحت هينئر کان جانورن جو فارم ٻين پاڙيسري فارمن سان واپار وڙو ڪندو. تجارتي مقصدن لاءِ نہ پر محض انهيءَ لاءِ تہ گهربل ۽ ضروري سامان حاصل ڪري سگهجي. هن چيو تہ پن بجليءَ جون ضرورتون، ٻين سڀني معاملن کان وڌيڪ اهم آهن. تنهنڪري هُو رکيل ڪٽڪ جو ڪجھ حصو ۽ سڪل گاھ وڪڻڻ جو انتظام ڪري رهيو آهي. اڳتي هلي جيڪر اجان بہ وڌيڪ روڪڙي جي طلب ٿي تہ ان جو پورائو بيضن جي وڪري مان ڪيو ويندو، جن جي ولنگڊن ۾ طلب آهي. نيپولن جو چوڻ هو تہ ڪڪڙيون انهيءَ قربانيءَ کي پن بجلي جي اڏاوت ۾ پنهن جي خاص حصيداري سمجهي ان کي پليڪار ڪنديون.

هڪ ڀيرو وري جانورن کي اڻ چٽي بي چينيءَ جو احساس ٿيو. ’انسانن سان ڪابہ ڏي وٺ نہ ڪئي ويندي، انهن سان واپار وڙ نہ ڪبو، پئسي جو استعمال نہ ڪيو ويندو‘ - جونز کي ڀڄائڻ کان پوءِ ٿيل فاتحانہ گڏجاڻيءَ ۾ اهڙا ٺهراءَ نہ پاس ڪيا ويا هُئا؟ مڙني کي ياد هو تہ اهي قرارداد منظور ڪيا ويا هُئا. يا سندن خيال هو تہ ڪين اهو سڀ ڪجھ ياد هو. چئن نوجوان سوئرن، جن جڏهن نيپولن آچر گڏجاڻيون ختم ڪرڻ وارو حڪم صادر ڪيو هو، تڏهن احتجاج ڪيو، تن هينئر بہ ڊڄي ڊڄي آواز اٿاريو، پر ڪتن جي خوفائتي گر ڪين چپ ڪرائي وڌو. ان کان پوءِ جيئن متوقع هو، رڍن ٻاڪارڻ شروع ڪيو: ”چار ٽنگون سٺيون، ٻہ ٽنگون بريون.“ ائين وقتي ڪُڏنگائي ختم ٿي ويئي. آخر ۾ نيپولن پنهنجي اڳين ٽنگ جو ڦهريون اڏ مٿي ڪنيو ۽ اعلان ڪيو تہ هن اڳواٽ ئي سڀ بندوبست ڪري ڇڏيو آهي. ڪنهن بہ ٻئي جانور کي انسانن سان لھ وچڙ ۾ اچڻ جي ضرورت نہ آهي، ۽ اها ڳالھ هوندئن بہ مناسب ڪانهي. هن صاحب سڄو بار پنهنجي ڪلهن تي ڪنيو هو. ولنگڊن ۾ رهندڙ هڪ وڪيل مسٽر ومپر ان لاءِ راضي ٿيو آهي تہ هو هن فارم ۽ ٻي دنيا وچ ۾ ٿياڪڙي ڪري. هو هر سومر جو فارم ۾ اچي ان حوالي سان ضروري هدايتون حاصل ڪندو. نيپولن پنهنجي تقرير جي پڄاڻي معمول واري رڙ ”جانور فارم زنده باد“ سان ڪئي. گيت ڳائي جانور پوءِ ڇڙوڇڙ ٿي ويا.

ان کان پوءِ اسڪئيلر فارم جو چڪر هنيو ۽ جانورن جون غلط فهميون دور ڪيون. هن انهن کي پڪ ڏياري تہ واپار نہ ڪرڻ توڙي پئسو نہ استعمالڻ ڪرڻ وارو ٺهراءُ ڪڏهن بہ پاس نہ ٿيو هو ۽ نہ ئي ڪنهن ائين صلاحيو هو. اهو محض ڪنهن جو خام خيال آهي. ممڪن آهي اهو بہ سنوبال جي ڦهلايل ڪوڙن مان ڪو هڪڙو ڪوڙ هجي. ڪي جانور اجا بہ ٿورو ٻڏتر ۾ هُئا، سو اسڪئيلر ڪين ڏاڍي چترائيءَ سان چيو تہ ”اوهان کي پوري پڪ آهي تہ اوهان اهو خواب ۾ نہ ڏٺو آهي؟ تہ پوءِ توهان وٽ انهن ٺهرائن جو ڪو

رڪارڊ آهي، ۽ اهو ڪٽي لڪيل آهي. سچ ته اهو آهي ته اهڙي ڳالهه ڪنهن به لکت ۾ نه آهي.“ اهو ٻڌي جانور مطمئن ٿي ويا. هنن کي پڪ ٿي ته هو غلطيءَ تي هُئا.

هر سومر تي مسٽر ومپر فارم جو دورو ڪندو هو. هو ننڍي قد وارو ۽ ڏسڻ ۾ عيار شخص ٿي لڳو. هن جي ڪياڙي جي پاسن کان وڏا وار هُئا. هو بظاهر ته ننڍو وڪيل هو، پر ايترو زيرڪ هو جو ڪيس احساس هو ته ڪنهن نه ڪنهن ڏينهن جانور فارم وارن کي ٺيڪيدار جي گهرج پوندي ۽ انهيءَ ڪم ۾ ڪميشن به مناسب حاصل ٿيندي. جانور هن جي اچ وڃ کي دهشت وچان ڏسندا هُئا ۽ هن کان هر طرح پاسو پيا ڪندا هُئا. البت چئن ٽنگن واري جيو نيپولن پاران ٻن ٽنگن واري جيو مسٽر ومپر کي حڪم ڏيڻ وارو نظارو منجهن فخر جا جذبا جاڳائيندو هو ۽ نئين بندوبست سان سهمت ٿيڻ ۾ ڪين مدد ڏيندو هو. انساني نسل ساڻ سندن ناتا اڳوٽي نوع جهڙا نه هُئا. انسانذات اڳ کان وڌيڪ هن فارم سان نفرت ڪندڙ هُئي. هر انسان پاران اهو وسهڻ جڻ انجي ايمان جو جزو هو ته دير سوير هن فارم جو ڏيوالو نڪرڻو هو. ٻيو ته پن بجليءَ جو منصوبو ناڪام ٿيڻو هو. اُهي مئخانن ۾ جڏهن گڏبا هُئا ته نقشن جي مدد سان هڪ ٻئي کي ثابت ڪري ڏيکاريندا هُئا ته پن بجليءَ جو ڍانچو ڍهي پٽ ٿيڻو آهي، پر جيڪر بيهي به رهيو ته ڪم ڪرڻ جوڳو نه هوندو. پر پوءِ به، نه چاهيندي به، منجهن جانورن پاران پنهنجا مامرا اڪلائڻ واري خاصيت لاءِ عزت ڀريا جذبا ڪرڪڻ ٿي لڳا. ان جي پهرئين نشاني اُها هُئي ته هاڻي هنن مئنر فارم کي جانور فارم ئي ڪوٺڻ شروع ڪيو هو. هنن هاڻ مسٽر جونز جي حمايت به گهٽائي ڇڏي هُئي. ان صاحب به فارم واپس ورڻ جي آس ترڪ ڪري ملڪ جي ٻئي ڇيڙي ۾ وڃي رهائش اختيار ڪئي هُئي. ومپر کان سواءِ هن فارم ۽ ٻي دنيا وچ ۾ ڪو به رابطو نه ٿيو هو. پر هاڻي اهي افواهه به برابر پکڙيل هُئا ته نيپولن جلد از جلد فاڪسوڊ جي مسٽر پلڪنگٽن يا پنچفيلڊ جي مسٽر فريڊرڪ سان واپاري معاهدو ڪرڻ وارو هو- البت اهو محسوس ڪيو ويو ته هڪ ئي وقت ٻنهي سان اهڙو معاهدو نه ڪيو ويندو.

انهيءَ زماني ۾ اوچتو سوئرن فارم هائوس جي عمارتن اندر رهائش ڪئي. تڏهن ٻين جانورن کي ياد پيو ته انهيءَ فارم هائوس کي رهڻ واسطي استعمال نه ڪرڻ جو نهراءُ منظور ٿيل هو. پر وري اسڪئيلر ڪين اهو مجرائڻ ۾ ڪامياب ٿيو ته اهو قصو ائين نه هو. هن جانورن کي ٻڌايو ته اهو اشهد ضروري آهي ته سوئر صاحبان، جيڪي فارم جو دماغ آهن، ڪم ڪار پر سڪون ماحول ۾ ڪن. ٻيو ته ليڊر (ويجهڙ ۾ هُو نيپولن جو ذڪر انهي لقب تحت ڪندو هو) جي عظمت جي خيال کان ضروري هو ته هو سوئرن جي واڙي ۾ رهڻ بدران ڪنهن گهر ۾ اچي رهي. جانور پريشان ٿيا، جڏهن ڪين خبر پئي ته نه رڳو سوئر بورچيخاني ۾ ويهي کاڌو کائين ٿا، ۽ ڊرائنگ روم ۾ ڍاٻو ڪن ٿا، پر ساڳئي وقت رات جو بسترن ۾ سمهن ٿا. باڪسر ته انهيءَ خبر تي ڪو ڌيان نه ڏريو ۽ ”نيپولن هر وقت سچو آهي“ جو نعرو هنيو، پر ڪلوورجو خيال هو ته ڪيس ياد آهي ته بسترا نه استعمالڻ جو قرارداد منظور ڪيو ويو هو. هوءَ ڀانڊي جي ڇيڙي ڏي ويئي ۽ لکيل ستن حڪمنامن کي جانچڻ لڳي، پر ڪيس انفرادي اکرن کان سواءِ ٻيو ڪجهه پڙهڻ ۾ نٿي آيو، سو هو مريل کي وٺي آئي.

”مُريل،“ هن چيو، ”چوٿون حڪم ته پڙهه. چا ان ۾ ان ۾ اهو نه آهي چيل ته بسترا ڪڏهن به استعمال نه ڪيا ويندا؟

ڪجهه تڪليفن سان مُريل اهو پڙهي چوڻ لڳي ته ”اهو چوي ٿو ته ڪو به جانور چادر سان بستري ۾ نه سمهندو.“

ڪلوور کي عجب لڳو ته اڳ انهيءَ حڪم ۾ چادر جو ذڪر نه هو پر جيئن ته اهو ديوار تي لکيو پيو آهي، سو ائين ئي هوندو. ۽ اسڪئيلر جيڪو اتفاق سان اُتان اچي لنگهيو، تنهن معاملي کي صحيح تناظر ۾ سمجهائڻ جو جتن ڪيو.

”تہ ڪامريڊو توهان ٻڌو آهي اسان سوئر فارم هائوس جي بسترن ۾ سمهي رهيا آهيون. يقيني طور اوهان ڀانيو ٿا تہ بسترن ۾ سمهڻ جي خلاف اڳ ۾ حڪم نامو ناهيل هو. بستري مان مُراد آهي سمهڻ جي جاءِ. ٻين لفظن ۾ ائين چئجي تہ ڪکن جو ڍير بہ هڪ بسترو آهي. حڪم رڳو چادرن جي استعمال خلاف ڏنل هو، جيڪي انساني ايجادون آهن. اسان فارم هائوس جي بسترن مان چادرون ڪڍي ڇڏيون آهن ۽ رڳو اسان رلين يا ڪٽن ۾ سمهندا آهيون. اهي بيشڪ آرام ده بستر آهن، پر ڪامريڊو آئون اوهان کي عرض ڪندو هلان تہ اڄ ڪلهہ جيترو اسان ذهني پورهيو ڪريون ٿا، تنهنجي پيٽ ۾ هي آرامده ڪونہ آهن. ڪامريڊو! ڇا اوهان اسان کان ٿوريون آسائشون کسڻ چاهيو ٿا. توهان چاهيو ٿا تہ اسان ڪم ڪار ڪري ٿڪل رهون؟ اوهان مان ڪير گهرندو تہ مسٽر جونز واپس وري؟“

اهو نڪتو هنن کي مطمئن ڪرڻ لاءِ ڪافي هو. سو هنن سوئرن ڀاران بسترن ۾ سمهڻ واري عمل تي وڌيڪ ڳالهائڻ کان پاسو ڪيو. ۽ جڏهن ڪجهہ ڏينهن بعد اهو اعلان ٿيو تہ ’سوئر ٻين جانورن جي پيٽ ۾ هڪ ڪلاڪ پوءِ ننڊ مان سجاڳ ٿيندا‘ تہ ڪنهن بہ ان تي شڪايت نہ آوازي.

سرءُ جي مند تائين جانور ٿڪجي پيا هُئا، پر پوءِ بہ خوش هُئا. سندن سال ڪافي ڏکيو گذريو هو ۽ گاهہ ۽ اناج جي ڪجهہ حصي جي وڪري کان پوءِ سياري لاءِ خوراڪ جو ذخيرو جهجهو نہ هو، پر پن بجليءَ جو منصوبو هر ڪميءَ لاءِ توڙ هو. اهو ذري گهٽ اڌوگابرو جڙي راس ٿيو هو. لاباري کان پوءِ موسم خشڪ بنجي ويئي. جانورن کي وڌيڪ ڪشالو ڪرڻو تي پيو. انهن ائين تي سوچيو تہ جيڪر سندن پٿر ڍوئڻ جي ڪشٽ سان هڪ فوٽ بہ اڏاوت مٿي تي ٿِي تہ اهو پورهيو سندن لاءِ سجايو هو. باڪسر هاڻي تہ رات جو ڪم تي ٿي چڙهيو ۽ چانڊوڪيءَ ۾ بہ ڪلاڪ ڪم تي ڪيائين. فارغ وقت ۾ جانور اڌ نهيل ونڊمل جو چڪر هڻڻ ويندا هُئا. هُو ديوار جي سگهہ ۽ أيائي کي ساراهيندا هُئا ۽ سندن ڀاران ديو قامت عمارت کڙي ڪرڻ تي اچرج ۾ پوندا هُئا. رڳو پوڙهو بينجمن ئي هو، جيڪو ان کان لا تعلق هو ۽ ڪنهن بہ جوش جو اظهار نہ ڪندو هو. هو پنهنجو اهو پراسرار مقولو ورجائيندو هو تہ ’گڏهہ وڏي ڄمار جيئندا آهن.‘

نومبر جو مهينو آيو تہ ان سان ڏکڻ-اولهہ واريون هوائون بہ گهليون. اڏاوت جو ڪم رڪجي ويو. ڇو تہ آلاڻ ۾ سيمنٽ گڏڻ ممڪن نہ هو. آخرڪار هڪ رات اهڙي بہ آئي، جنهن ۾ آيل طوفان ايترو تہ خطرناڪ هو، جو فارم جي جاين جا بنياد لڏي ويا ۽ ڀانديءَ جي ڇت مان ڪيتريون سرون اڏامي ويون. ڪڪڙيون ننڊ مان ڇرڪ ڀري اٿيون ۽ ڊپ ۾ آوازڻ لڳيون، ڇو تہ سڀ ئي ننڊ ۾ خواب ڏسي رهيون هيون. ۽ هنن کي جڻ پري کان بندوق ڇٽڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. صبح جو جڏهن جانور ننڊ مان اٿيا تہ ڇا ڏٺائون تہ جهنڊي جي لٺ هيٺ ڪري پيئي آهي ۽ باغ ۾ لڳل جهنگلي وڻ پاڙئون اکڙيو پيو هو. اڃان انهن اهو ئي ڏٺو هو تہ هر جانور جي وات مان دانهن نڪري ويئي. سندن اکيان وارو نظارو ڏاڍو هيبت ناڪ هو. پن بجلي ڪارخانو تباهہ ٿيل هو. سڀ وني اوڏانهن ڀڳا. نيپولن جيڪو ڪڏهن نہ ڊوڙيو هو، تنهن وني لُوهہَ پاتي. هائو سندن محنتن جو ثمر ۽ سخت ڪشالن سان توڙي ڪنيل پٿر وکريا پيا هُئا ۽ ونڊمل جا بنياد ڊنا پيا هُئا. ٽڙيل پکڙيل پٿرن کي ڏک سان ڏسندي جانوور جڻ گونگا بنيل هُئا. نيپولن خاموش بنيو هيڏانهن هوڏانهن هلندو رهيو ۽ ويچاريندو رهيو. اوچتو هو هڪ هنڌ بيهي رهيو، جڻ هن پنهنجو ذهن ڪنهن نڪتي تي ٺاهي ڇڏيو هجي.

”ڪامريڊو،“ هن ٿڌائي سان چيو، ”اوهان کي خبر آهي تہ هيءَ ڪارستاني ڪنهنجي آهي؟ توهان کي ان دشمن جي ڄاڻ آهي، جيڪو رات ۾ هتي اچي هن کي ڊاهي ويو آهي. اهو آهي سنوبال.“ هن گجگوڙ ڪندي چيو، ”سنوبال ئي هيءُ سڀ ڪجهہ ڪيو آهي. غدار رات جي اونداهيءَ ۾ هتي آيو ۽ اسان جي سڄي سال جي پورهئي کي غارت ڪري ويو آهي. ڪامريڊو! آئون هتي جو هتي اعلانيان ٿو تہ هُن کي موت جي

سزا ڏني وڃي. هن کي جيڪو نڪاٽي لڳائيندو ان کي جانور هيرو سيڪنڊ ڪلاس جو ٻلو ۽ اڌ مڻ صوف تحفي ۾ ڏنا ويندا. جيڪو ڪيس زنده پڪڙي ايندو، سو هڪ مڻ صوف جو حقدار بڻبو.“

جانور اهو ٻڌي صدمي ۾ ورتجي ويا ته اهڙي تباهيءَ جو آٽيندڙ سنوبال هو. سيئي ڪروڌ ۾ ورتجي ويا ۽ سوچڻ لڳا ته جڏهن هو ٻيهر اچي ته ڪيئن کيس پڪڙيو وڃي. ان کان پوءِ جهٽ ۾ ئي ٽڪريءَ جي پر ۾ گاه ۾ ڪنهن سوئر جي پيرن جا نشان لڌا ويا. اهي نشان چند والن تائين هلندڙ هُئا ۽ انهن جو رخ لوڙهي جي سوراخ ڏانهن هو. نيپولن انهن کي چڱي طرح سونگهي ڏٺو ۽ اعلان ڪيو ته هي نشان سنوبال جا آهن. هن وڌيڪ اهو به چيو ته امڪان آهي ته سنوبال فاڪسوڊ فارم جي پاسي کان آيو هجي.

”وڌيڪ دير ڪرڻ مناسب نه آهي.“ پيرن جي نشانن کي جانچڻ بعد نيپولن چيو، ”اسان کي ڪم ڪرڻو آهي. اڄ صبح کان ئي اسان ٻيهر اڏاوت جو ڪم شروع ڪريون ٿا. اسان سياري توڙي اونهاري، مينهن ۾ يا سج جي تپش ۾ اهو ڪم جاري رکنداسون. اسان انهيءَ غدار کي سبق سيکارينداسين ته اسان کي آسانيءَ سان مٽائي نٿو سگهجي. ڪامريڊو، ياد رکو ته اسان جي رٿا ۾ تبديلي نه ايندي، اها جيئن جو تيئن عمل ۾ آڻبي. ڪامريڊو! اڳتي وڌو! ونڊمل زنده باد. ائنيمل فارم زنده باد.“

باب ستون

سيارو ڪافي سخت هو. طوفاني موسم ڪانپوءِ وري برفباري ٿي ۽ ڳڙن جو مينهن وسيو. پوءِ وري سخت پارو پيو، جيڪو فيبروري تائين هلندو رهيو. جانور پن بجلي جي نئين سر اڏاوت ۾ مگن رهيا ۽ هو انهيءَ حقيقت کان با خبر هُئا ته ٻاهرين دنيا ڪين ڏسي رهي هُئي ۽ ٻيو ته ڪم کي وقت اندر پورو نه ڪرڻ باعث حاسد انسان ذات خوش ٿيندي ۽ جشن ملهائيندي.

ڪيني مان، انسانذات اهو ڏيکاءُ ٿي ڏنو ته ڪين اهو ويساهه ۾ نٿو اچي ته ونڊمل کي سنوبال اکوڙيو آهي. انهن جي راءِ ۾ اها انهيءَ لاءِ ڊهي پيئي هُئي جو ان جون ڀتيون سنهيون هيون. سو هن ڀيري فيصلو ڪيو ويو ته 18 انچن جي جاءِ تي، ڀتين جي ويڪر ٽي فوٽ رکي ويندي. انهيءَ حساب سان هن ڀيري وڏيڪ پٿرن جي گهرج پيدا ٿي. گهڻي وقت تائين ته کاڻ برف سان ڀريل هُئي. ان ڪري ڪم بند هو. جڏهن خشڪ ٽڪ شروع ٿي ته پوءِ ئي ڪجهه پيش رفت ٿي. پر اهو ڪم ڏاڍو اڙانگو هو ۽ ان حوالي سان جانور ايڏو پراميد ڪونه هئا، جيترو اڳي رهندا هُئا. ڪين نه رڳو سيءُ جڪڙي ورتو هو، پر هُو هاڻي بکايل به رهندا هُئا. رڳو باڪسر ۽ ڪلوور نراس نه ٿيا. اسڪئيلر پورهئي جي عظمت، خدمت جي مزي تي ڏاڍيون عاليشان تقريرون ڪيون، پر جانور وڌيڪ اتساهه باڪسر جي ٻل ۽ هن جي اڻ کُٽ نعري ته ”آئون اجان به وڌيڪ پورهيو ڪندس“ مان ٿي ماڻي.

جنوريءَ ۾ خوراڪ گهٽجي ويئي. اناج جي راشن ۾ گهٽتائي آندي ويئي ۽ اعلان ڪيو ويو ته اناج جي ڪوٽ جو پورائو پٽاٽن جي وڌيڪ راشن سان ڪيو ويندو. پوءِ اهو ڄاتو ويو ته پٽاٽي جي فصل جو وڏو حصو صحيح طرح نه ڍڪجڻ جي ڪري پاري جي نظر ٿي ويو هو. پٽاٽي جو نه صرف رنگ خراب هو، پر اهي وڌيڪ نرم ٿي ويا هُئا. ۽ ڪي ٿورڙا کائڻ جوڳا هُئا. ڪڏهن ته جانورن کي گهڻا ڏينهن ٺلهي ڀهه يا گوگڙوئن جي چاري تي گذارن ٿي ڪرڻو پيو. بک ۽ بدحالي ڪين گهوري رهي هُئي.

اهو هاڻي ضروري ٿي پيو هو ته اها حقيقت دنيا وارن کان لڪائي وڃي. پن بجلي جي ڊهي پوڻ کان پوءِ انسان هن فارم متعلق تمام گهڻا نوان ڪوڙ گهڙي رهيا هُئا. هڪ دفعو وري اهو هُلايو ويو ته جانور ڏڪار ۽ بيمارين وگهي مري رهيا آهن ۽ پاڻ ۾ مسلسل جهيڙيندا رهن ٿا. آدم خوري توڙي صغير خوري به ڪندا رهن ٿا. نيپولن انهيءَ حقيقت کان باخبر هو ته جيڪر حقيقي صورت جي ٻاهرين دنيا کي خبر پيئي ته ان جا برا نتيجا نڪرندا، ان ڪري هن مسٽر ومپر جي وسيلي ان جي ابتڙ اهڙو تاثر ڏيڻ جو فيصلو ڪيو. هيستائين ومپر سان جانورن جو رابطو نه هئڻ برابر هو، پر هاڻي ڪجهه چونڊ جانورن، خاص ڪري رڍن کي سيکاريو ويو ته هُو ومپر جي موجودگيءَ ۾ اهو چون ته هاڻي ته پاڻ راشن به وڌايو ويو آهي. نيپولن اهو حڪم ڏنو ته اسٽور ۾ رکيل گُندين ۾ ڀهرئين واري ڀري، پوءِ ان مٿان ان ۽ ماني رکي وڃي. پوءِ ڪنهن مناسب بهاني سان ڪيس اتي آندو وڃي ته جيئن هو ڀريل گُندين جو نظارو ڪري ۽ اها ڳالهه ٻاهرين دنيا کي وڃي ٻڌائي. هو دوکي ۾ اچي ويو ۽ اهو سڀ ڪجهه جو هو مٿان مٿان ڏسندو ۽ ٻڌنڌو هو، سو وڃي ٻاهر ٻڌائيندو هو ته هن فارم ۾ غذا جي ڪوٽ بلڪل ڪانهي.

ان هوندي به جنوريءَ جي آخر تائين اهو واضح ٿي ويو ته ڪٿان نه ڪٿان اناج وٺڻو پئجي ويندو. انهن ڏينهن ۾ نيپولن ورلي ڪو عام جاين تي ظاهر ٿيندو هو، هو گهڻو وقت فارم هائوس ۾ گهاريندو هو، جنهن جي هر دروازي تي خونخوار ڪتا چوڪيدار ٿي بيٺل هُئا. هُو جڏهن به ٻاهر نڪرندو هو ته جلوس جي شڪل ۾ ڇهن ڪتن جي گهيري ۾ نڪرندو هو. جيڪڏهن ڪو ڪيس ڪم چوڻ چاهيندو هو ته اهي ڪتا گرڻ شروع ڪندا هُئا. اڪثر هو آچر جي صبح جو به ظاهر نه ٿيندو هو، پر ٻين سوئرن خاص ڪري اسڪئيلر جي وسيلي پنهنجا حڪم صادر ڪندو هو.

هڪڙي آچر جي ڏينهن اسڪئيلر اچي اعلانيو تہ ڪڪڙيون، جن بيضا لاهڻ شروع ڪيا هُئا، سي پنهنجي بيضن تان هٿ ڪڻن. نيپولن ومپر جي ذريعي هر هفتي چار سو بيضا وڪڻڻ جو معاهدو ڪيو آهي. انهيءَ وڪري مان ٿيندڙ آمدني مان ڪافي اناج ۽ ماني ملي پوندي، جنهن سان گرمين تائين يا سنين حالتن پيدا ٿيڻ تائين گذارو ٿي ويندو.

جڏهن ڪڪڙين جو اهو ٻڌو تہ هنن وني هاءِ گهوڙا مچائي. کين چتايو ويو تہ اها قرباني بيحد ضروري آهي، پر انهن کي اعتبار ئي نٿي آيو تہ ائين بہ ٿيندو. اُهي تہ بهار جي آري لاءِ پر ساهي رهيون هيون ۽ انهن جي خيال ۾ هاڻي بيضا ڏئي ڇڏڻ قتل ڪرڻ برابر ٿيندو. جونز جي ڀاڄ بعد پهريون ڀيرو بغاوت جا آثار ٿي نظر آيا. ٽن ڪارين پهريات ڪڪڙين جي اڳواڻي ۾ انهيءَ حڪم کي ناڪام ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. هنن طريقو اهو اختياريو هُئو تہ اهي مٿي اڏامي ڪاين تي ويهي بيضا لاهينديون هيون، جيڪي پٽ تي ڪري ڀڃي پوندا هئا. نيپولن جو جوابي قدم بہ تڪڙو ۽ قهري هو. هن حڪم ڏنو تہ ڪڪڙين جو راشن بند ڪيو وڃي. ڪوبہ جانور جيڪر ڪڪڙين کي اناج جو داڻو ڏيندو تہ انهيءَ کي موت جي سزا ڏني ويندي. ڪتن انهيءَ حڪم جي پوئيواري جي نگراني ڪئي. پنج ڏينهن تہ ڪڪڙيون باغي رهيون، پر پوءِ پيش پيون ۽ اصلي خانن ڏي ويون. انهيءَ دوران نو ڪڪڙيون تہ مري ڪپي ويون. انهن کي باغ ۾ پوريو ويو ۽ چيو ويو تہ اُهي آنڊن ۾ خرابيءَ واري بيماري وگهي مُيون آهن.

ومپر کي انهيءَ صورتحال جي ڪڙڪ بہ ڪانہ پئي، هن کي بيضا وقت تي پهچايا ويا. دڪاندارن جو گاڏو هر هفتي اچي بيضا ڪڻي ويندو هو.

انهيءَ عرصي ۾ سنوبال بابت وڌيڪ ڪجھ بہ نہ ڏٺو يا ٻڌو ويو. افواه هُئا تہ هو ٻنهي مان ڪنهن هڪ فارم ۾ لڪل هو. نيپولن ان وقت تائين ٻنهي فارمن سان ناتا سڌاري چڪو هو. فارم ۾ عمارتي ڪاٺ جو چڱو خاصو ڍڳ پيو هو. جيڪو ڏهاڪو سال اڳ ڪناري واري هُڙي ختم ڪندي سٽيو ويو هو. اجان بہ اهو استعمال لائق هو. ان ڪري ومپر نيپولن کي صلاحيو تہ ان کي ڪپائي ڇڏي. ٻئي جاگيردار مسٽر پلڪنگٽن ۽ مسٽر فريڊرڪ ان کي خريدڻ لاءِ آتا هُئا. نيپولن دل من هٽي رهيو تہ هو ڪنهن کي اهو ڪاٺ وڪڻي ڏئي. ڏٺو ويو تہ هُو جڏهن فريڊرڪ کي ڪپائڻ جو ذري گهٽ فيصلو ڪرڻ وارو هو تہ پڌرو ٿيو تہ سنوبال فريڊرڪ جي فارم فاڪسوڊ ۾ لڪل هو. يا وري هُن پلڪنگٽن کي ڪپائڻ جو ارادو ٿي ڪيو تہ هُلايو ٿي ويو تہ سنوبال پنچفيلڊ ۾ لڪل آهي.

اوچتوئي اوچتو بهار جي شروع ۾ هڪ خطرناڪ ڳالهہ جاتي ويئي: سنوبال لڪي ڇپي رات وڳڙي ۾ فارم تي ايندو ويندو رهيو آهي. اهو ٻڌي فارم جا جانور ايترا تہ پريشان ٿيا، جو اُهي پنهنجي وٿاڻن ۾ سمهي نہ سگهيا. اهو چيو ويو هو تہ هُو هر رات جو اونداهيءَ ۾ فارم ۾ اچي ٿو ۽ هر طرح جون شيطان گيريون جهڙوڪ ان چورائڻ، کير جون ٻاڙديون الٽائڻ، بيضا ڀڃڻ، ٻيجي وارن ٻارن کي وجائڻ، ۽ ميون جي وڻن جا چوڏا لاهڻ وغيره هن جو معمول آهن. جڏهن بہ ڪا ڳڙ ٻڙ ٿي ٿِي تہ عام طرح ان جو الزام سنوبال تي ٿي مڙهيو ويو. جڏهن ڪا دري ٽي ٽٽي يا نالي ٽي بند ٿي تہ لازمن ڪنهن آوازيو ٿي تہ سنوبال رات وچ ۾ آيو هوندو ۽ اها ڪارستاني سر انجام ڏني هوندائين. جڏهن ڀانڊي جي چاٻي گم ٿي ويئي تہ سڄي فارم کي پڪ هُئي تہ سنوبال ان کي کوه ۾ اڇلائي ڇڏيو آهي. عجيب ڳالهہ اها ٿي تہ وڃايل ڪنجي ملڻ کان پوءِ بہ جانور انهيءَ کوه ۾ اڇلائڻ واري ڳالهہ تي اعتبار رکندا آيا. ڳئن يڪمشت ٿي دعويٰ ڪئي، تہ سنوبال سندن وٿاڻن ۾ اچي ٿو ۽ کين ڏهي ٿو. ڪوئا، جيڪي هن سياري ۾ آزار بنيا رهيا، تن لاءِ چيو ويو تہ اُهي سنوبال جا ساٿاري آهن. نيپولن حڪم ڏنو تہ سنوبال جي سرگرمين جي مختلف نمونن سان جانچ ورتي وڃي. ڪتن جي ساٿي ۾ هُو سنيري نڪتو ۽ فارم جي مڙني جاين جي چڪاس ڪئي، ٻيا جانور هن کان مرعوب ٿي ڪجھ فاصلي تي رهيا. هر قدم تي هو رڪيو ٿي ۽ پٽ کي ٿي سونگهيائين، چو تہ هو سنو بال جي پيرن

جي نشانن کي سونگهي سمجهي ٿي ويو. هن پاندي، ڪڪڙين جي کُڏين ۽ پاڃين واري ٻني جي هر ڪنڊ ۾ سونگهي ڏٺو ۽ هر جاءِ ان کي سنوبال جا پيرا نظر آيا. هو پنهنجو ٻوٿ پٽ تي هُٽي سونگهيندو رهيو، پوءِ اوچتو ڊيڄاريندڙ نموني رڙ ڪندي چيو ته "سنوبال هتي آيو آهي. آئون هن جا پيرا سونگهي سڃاڻان ٿو." ڪتن سنوبال جو لفظ ٻڌندي ئي رت سڪائيندڙ ٻونڪ شروع ڪئي ۽ پنهنجا پاسيرا ڏکيا ڏند ٿي ڏيکاريائون.

جانور تمام گهڻو ڊنل هُئا. انهن کي لڳو ٿي ته ڄڻ سنوبال وٽ ڪا غيبي قوت آهي، ۽ هو هوا ۾ ڦهليو، هنن لاءِ هر طرح جا خطرا ناهي رهيو هو. شام جو اسڪئيلر سيني کي سڏيو ۽ ڇهري کي ڊيڄاريندڙ نموني ۾ ناهي ٻڌايو ته هن کي اڪيلائي ۾ هڪ سنجيده خبر ٻڌائڻي آهي.

"ڪامريڊو،" هن رڙ ڪندي ۽ ٽپا ڏيندي چيو، "انتهائي خراب ڳالهه معلوم ٿي آهي. سنوبال پاڻ کي پنچفيلڊ جي مسٽر فريڊرڪ وٽ وڪٽي ڇڏيو آهي، جيڪو هاڻي اسان تي حملو ڪرڻ ۽ فارم کي واپس وٺڻ لاءِ سٽون پيو سٽي. ان حملي ۾ سنوبال هن جو سونهون بنجي ڪم ڪندو. پر اجان به بري خبر ٻي آهي. اسان سمجهيو پئي ته سنوبال جي بغاوت ۾ شرڪت هن جون وڏيون خواهشات ۽ توقعات هيون، پر اسين غلط هُئاسون. ڪامريڊو! اوهان کي اصلي سبب جي خبر آهي؟ سنوبال ته شروع کان ئي جونز جو ٻيلي هو. هُو هن جو جاسوس هو. هن جيڪي ڊاڪيومينٽ پوئتي ڇڏيا آهن. تن مان اهو ثابت ٿيو آهي ۽ ڄاتوويو آهي. ڪامريڊو، انهيءَ مان ڪافي ڳالهيون سمجهه ۾ اچن ٿيون. اسان نه ڏٺو هو ته هن ڪيئن ڪوشش ڪئي هُئي اسان کي ڳئن جي واڙي واري جنگ ۾ شڪست ڏيارڻ جي، پر اسان ان ۾ سوڀارا ٿياسون."

اهو ٻڌي جانورن جا هوش حواس خطا ٿي ويا. اهو عمل ته ونڊمل کي تباهه ڪرڻ کان وڏيڪ ڪريل هو. ڪجهه گهڙين کان پوءِ هو سامت ۾ آيا. هنن کي ياد آيو، يا هنن سمجهيو ته کين ياد آيو آهي، ته ڪيئن هر موڙ تي سنوبال جنگ ۾ سيني کي همٿايو ٿي ۽ يڪجا ڪيو ٿي. جونز جي بندوق جي ڇرن سندس پُٺِ کي گهائي وڌو هو، پر هو هڪ گهڙي به نه رڪيو هو. پهرئين ته اها سار سنوبال جي جونز جو ساٿي هئڻ واري ڳالهه سان نٿي نهڪي آئي. ايتري تائين جو باڪسر جيڪو سوال نه ڪندو هو، سو به منجهيل هو. هُو ويهي رهيو ۽ اڳيان کر هيٺ رکيا ۽ اکيون بند ڪري پنهنجي ويچارن کي ترتيب ڏيڻ لڳو.

"مونکي ويساهه ۾ نٿو اچي. سنوبال انهيءَ جنگ ۾ بهادريءَ سان وڙهيو. مون کيس پاڻ جهيڙيندي ڏٺو هو. اسان کيس ائنيمل هيرو فرسٽ ڪلاس جو تغمو به ڏنو هو."

"اها اسان جي غلطي هُئي ڪامريڊو! ڇو ته هاڻي اسان کي خبر پئي آهي. اهو سڀ هن جي دستاويزن ۾ لکيل هو. حقيقت ۾ هُو اسان جي خاتمي ڏانهن جنگ کي ڇڪي رهيو هو."

"پر هو ته زخمي به ٿيو هو. اسان سيني هن کي خون ۾ لت پت ڏٺو هو."

"اهو ته اڳواٽ بندوبست جو نتيجو هو." اسڪئيلر رڙ ڪندي چيو، "جونز جو ڏڪ ته رڳو هن کي ڇامائون لڳو هو. آئون اوهان کي هن جي پنهنجي لکت ۾ اهو ڏيکاريندس. رڻا اها ڪيل هُئي ته اهم مرحلي تي سنوبال ڀاڄ جو اشارو ڪري ها، ۽ پوءِ هي ٻنيون دشمنن حوالي ٿين ها. هو ذري گهٽ ان ۾ ڪامياب به ٿيو هو — آئون ته ائين چوندس ته هو ڪاميابي ماڻي وٺي ها، جيڪر اسان جو بهادر اڳواڻ ڪامريڊ نيپولن اُتي نه هجي ها. توهان کي ياد نه آهي ته جڏهن جونز ۽ ان جا ماڻهو ميدان ۾ گهڙيا ته سنوبال ۽ ڪجهه جانور پوئتي وري ڀڄڻ لڳا هُئا. اوهان کي ياد نه آهي ته انهيءَ گهڙي جڏهن افراتفري هُئي ۽ هر شيءِ هٿن مان وڃي رهي هُئي، تڏهن ڪامريڊ نيپولن "انسان مرده باد" جا نعرا هڻندو اڳتي وڌيو هو، ۽ جونز جي ٽنگن ۾ پنهنجا ڏند ٽنبيا هُئائين. يقينن اهو اوهان کي ياد هوندو." اسڪئيلر ٽُپندي ڪُڏندي اهو سڀ ڪجهه جولان ۾ چيو.

هاڻي جڏهن اسڪئيلر انهيءَ تز نموني منظر ڪشي هُئي ته اهو لڳو ته جانورن کي اهو ياد اچي ويو هو. بهرحال کين ياد آيو ته انتهائي نازڪ مرحلي تي سنوبال ڀڄڻ لڳو هو. پر باڪسر اجان به بي آرام هو.

” آئون نٿو اعتبار ڪريان ته شروع ۾ سنوبال ڪو غدار هو.“ هن آخر چيو، ”ان ڪان پوءِ هن جيڪو ڪيو سو ٻي ڳالهه آهي. پر آئون سمجهان ٿو ته هو انهيءَ جنگ ۾ سنو ساٿي هو.“

”اسان جي اڳواڻ ڪامريڊ نيپولن،“ اسڪئيلر آهستگيءَ ۽ پختگيءَ سان اعلانيو ته ”صاف لفظن ۾ ٻڌايو ويو آهي ته سنوبال اول ڏينهن کان جونز جو همراهه هو. هائو بغاوت جي سوچ ويچار کان به اڳ.“

”اها ٻي ڳالهه آهي.“ باڪسر چيو، ”جيڪر ڪامريڊ نيپولن ائين چوي ته اهو صحيح هوندو.“

”اها ئي صحيح سوچ آهي. ڪامريڊو!“ اسڪئيلر وڏي واڪ چيو، پر اهو نوٽ ڪيو ويو ته هنن ننڍين چمڪندڙ اکين سان باڪسر ڪي حقارت سان ڏٺو. هو وڃڻ لاءِ مڙيو، ته وري رڪيو ۽ متاثر ڪندڙ نوع ۾ چيائين ”آئون هر جانور کي چتايان ٿو ته اهي هوشيار رهن ڇو ته اسان سمجهون ٿا ته سنوبال جا ايجنٽ اسان جي وچ ۾ آهن.“

چار ڏهاڙا پوءِ، لڙيءَ شام جو، نيپولن حڪم ڪيو ته سڀ جانور ميدان ۾ اچي گڏ ٿين. جڏهن سڀ ڪنا ٿيا ته نيپولن فارم هائوس مان ٻاهر آيو. ڪيس ٻئي تغما (هن تازو پاڻ کي ”جانور جو هيرو فرسٽ ڪلاس“ ۽ ”جانور جو هيرو سيڪنڊ ڪلاس“ جا تغما ڏنا هئا) پهريل هئا. ۽ نَوَ ڪتا ڪيس چوڌاري ڦريل هئا ۽ ڳري جانورن ۾ ڏهڪاءُ پيدا ڪري رهيا هئا. سڀ ئي جانور هراسيل هئا. لڳو ٿي ته جڻ ڪين پرون پئجي ويا هئا ته ڪهڙي ويڌن ٿيڻ واري آهي.

نيپولن بيهي حاضرين جو جائزو ورتو ۽ هن وڏي آواز ۾ ڪنجهيو. جلديءَ ۾ ڪتا وڌيا ۽ چئن سوئرن کي ڪنن کان پڪڙي گهليندي، نيپولن جي پيرن ۾ ڦٽو ڪيو. انهي سوئرن جي ڪنن مان رت وهڻ لڳو هو ۽ ڪتن کي رت جي چڪ ٿي هئي، سو ڪجهه وقت لاءِ چريا ٿيل ٿي پاسيا. هر هڪ عجب ۾ ونجي ويو جڏهن ٽي ڪتا باڪسر تي اچي ڪڙيا باڪسر ڪين پاڻ طرف ايندو ڏسي اڳين ٽنگن سان هڪ ڪتي کي متي ڪٽي پٽ ڏي اڇليو، ۽ ڪتي دل ڏاريندڙ رڙ ڪئي ۽ ٻه ڪتا پڇ لڪائي ونڃي پڳا. باڪسر نيپولن ڏانهن ڏٺو ته جيئن هو ڄاڻي سگهي ته هو ان ڪتن کي ڦهي ڇڏي يا ڇڏي ڏي. نيپولن پنهنجي منهن ۾ تبديلي آندي ۽ تکي نوع ۾ ڪتن کي ڇڏڻ جو اشارو ڪيو. ان ڪان پوءِ باڪسر ڪتي کي ڇڏي ڏنو ۽ زخميل ڪتو ونڃي پڳو.

هاڻي هُل ڪجهه مانو ٿيو. چار سوئر ڏڪي رهيا هئا. سندن مهاندن تي ٻي وسي عيان هُئي. نيپولن ڪين سڏيو ۽ چيو ته هو پنهنجي ڏوهه جو اعتراف ڪن. هي اُهي ساڳيا سوئر هُئا، جن جڏهن آچر واري گڏجاڻي ختم ڪرڻ وارو اعلان ٿيو هو، تڏهن ان تي اعتراض واريو هو. وڌيڪ ڪنهن زور ۽ بار جي هنن اعتراف ڪيو ته اُهي سنوبال جي ڀاڄ ڪان ونڃي هن ساڻ رابطي ۾ رهيا آهن. ۽ هنن سنوبال سان گڏجي ونڊمل کي تباهه ڪيو هو. ۽ وڌيڪ اُهو ته هنن سنوبال سان معاهدو ڪيو آهي ته اُهي جانور فارم مسٽر فريڊرڪ کي ڏياريندا. هنن به اهو به چيو ته سنوبال ڪين خانگي طرح ٻڌايو هو ته هو ماضيءَ ۾ مسٽر جونز جو ايجنٽ بنيل هو. هنن جيئن ئي پنهنجو اعتراف پورو ڪيو، ڪتن وڃي سندن ڳچيءَ ۾ چڪ پاتا ۽ انهيءَ مهل نيپولن هيبتناڪ نموني چيو ته ”ڪنهن ٻئي جانور کي به اعتراف ڪرڻو آهي؟“

ٽي ڪڪڙيون جيڪي بيضن واري مامري ۾ سرواڻي ڪندڙ هيون، سي اڳتي آيون ۽ اعتراف ڪيائون ته سنوبال سندن خوابن ۾ آيو هو ۽ ڪين نيپولن جي حڪم عدوليءَ جي ترغيب ڏني هُئائين. انهن کي به اُتي جو اتي ڪُٺو ويو. وري هنج اڳيان آيو ۽ اعتراف ۾ چيائين ته گذريل سال هن لاباري دوران ڇهه اناج جا سنگ لڪائي رات جو کاڌا هُئا. ان ڪان پوءِ هڪ رڍ به ٻڌايو ته هن سنوبال جي چوڻ سان پاڻي پيڻ واري ڍنڍ ۾ مُتيو هو. ۽ ٻن ٻين رڍن اهو تسليم ڪيو ته هن هڪ پوڙهي گهيٽي کي، جيڪو نيپولن جو جانثار هو، جڏهن هو کنگهه ۾ ورتل هو، هڪ آڙاهه جي چوگرد ڊوڙائي ماريو هو. اهي سڀ اعترافي جانور هڪ دم ڪُنا ويا. ائين اعترافن ۽ قتلن جو سلسلو هلندو رهيو ۽ نيپولن جي پيرن ۾ لاش جا ڍير ٿي ويا هُئا

۽ هر طرف رت جي بوءِ ڦهليل هئي، جيڪا جونز جي ڀاڄ ڪان پوءِ جڻ هتي ڪڏهن ٻه ڪنهن ڪي محسوس نہ ٿي هُئي.

جڏهن اهو معاملو ختم ٿيو تہ سواءِ ڪتن ۽ سوئرن جي، ٻيا جانور گڏجي اڳتي رڙهيا. اهي دهلجي ويا هُئا ۽ پريشان ٿيل هُئا. انهن کي سمجهہ ۾ نٿي آيو. ڪهڙي ڳالهہ وڌيڪ آزاريندڙ آهي: جانورن جي سنوبال جي ساٿ ۾ دغابازي يا انهن کي بي رحمانہ نموني ڏنل سزا. پراڻي زماني ۾ بہ خونريزي جا منظر ٿيندا هُئا، پر هاڻي پنهنجو پاڻ ۾ قتل گيري انتهائي ڏکوئيندڙ ۽ اگري هُئي. جڏهن ڪان وٺي جونز فارم ڇڏي ڀڳو هو، تڏهن ڪان وٺي اڄ تائين، ڪنهن بہ جانور ٻئي کي قتل نہ ڪيو هو. ايتري تائين جو ڪنهن کي ٻہ نہ ماريو ويو هو. اُهي ننڍي ٽڪِري ڏي آيا، جتي اڌو گابري وندمل ڪڙي هُئي. هو سڀ گڏجي پٽ تي ويهي رهيا، ڪلوور، مريل، بينجمن، ڍڳا، رڍون، ڪڪڙيون، هنج وغيره سواءِ ٻليءَ جي، جيڪا نيپولن جي جانورن جي ڪٺي ٿيڻ واري حڪم ڪان اڳ ئي ڪٿي غائب هُئي. ڪجهہ وقت تائين ڪنهن بہ ڪجهہ نہ ڪڇيو. رڳو باڪسر بيٺو رهيو. هُو بي چين بنيو هيڏانهن هوڏانهن ايندو ويندو رهيو، ۽ پنهنجي پڇ کي پاسي ۾ هٽندو رهيو. ڪنهن مهل حيرانگي وارا آواز هٽڪاريندو رهيو. آخرڪار هن چيو: ”نڪي مونکي سمجهہ ۾ ڪجهہ اچي ٿو ۽ نہ ئي اعتبار ٿو اچيم تہ اهڙيون ڳالهيون بہ اسانجي فارم تي ٿينديون. اهي لازمن اسانجي خامين جو ئي نتيجو آهن. منهنجي نظر ۾ ان جو حل اهو آهي تہ اسان کي اڄان بہ وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي. اڄ ڪان پوءِ آئون هڪ ڪلاڪ اڳ ساجهر ئي ننڊ مان اٿندس ۽ ڪم تي چڙهندس.“

۽ هو پوءِ ڪاڻ ڏي هليو ويو. اتي پهچي هن پٿر ڪنا ڪيا، تن کي هن وندمل تائين پهچايو ۽ پوءِ اچي ننڊ ڪيائين.

ٻيا جانور ڪلوور جي چوڌاري خاموش ٿيو وينل هُئا. جنهن ٽڪري تي هو وينل هُئا، اُتان هيٺ جو نظارو چڱي نموني ٿيو ٿي. فارم جو چڱو خاصو حصو هنن جي نگاهن جي گهيري ۾ هو. وڏي مڪيہ روڊ سان لڳندڙ ڊگهو چراگاهہ، گاهہ جون واڙيون، هُڙي، پاڻيءَ جو تلاءُ، ڪٽڪ واري ٻني، فارم جي عمارتن جو ڳاڙهيون ڇتيون، جن جي چمنين مان دونهون نڪري رهيو هو. اها بهار جي صاف شام هُئي. گاهہ، واڙيون ۽ لوڙها سج جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا هُئا. سندن واسطي ڪڏهن بہ فارم - جيڪو ڪين حيرانگيءَ سان ياد آيو سندن ملڪيت (هڪ هڪ انچ سندن ملڪيت) هو - اهڙي نموني گهربل جاءِ نہ بنيو هو. ڪلور جڏهين هيٺ ٽڪري ڏي نهاريو تہ سندس اکيون پرجي آيون. اگر هن کي پنهنجا ويچار ٻڌائڻا پون ها تہ هيئن هجن ها: چند سال اڳ جڏهن انسانن کي هتان ڀڄائڻ لاءِ جيڪا تحريڪ هلائي ويئي، ان ۾ ههڙو منظر نامو پلجي بہ ڪنهن نہ سوچيو هوندو. جنهن رات ميجر بغاوت ڪرڻ جو سڏ ڏنو هو، تنهن رات بہ هنن اهڙا قتل عام ۽ دهشت گرديءَ جا منظر نہ سوچيا هُئا. هنن وٽ مستقبل جي جيڪا تصوير جڙي هُئي سا اها هُئي تہ اهو اهڙو جانورن جو سماج هوندو جيڪو بک، بدحالي ۽ چهبڪ جي آزار ڪان آجو هوندو ۽ هر جانور برابر هوندو ۽ پنهنجي اهليت آڌار ڪم ڪندڙ هوندو. سگهو، ڪمزور جي سهائتا ڪندو، جيئن هن بدڪن جي ٻچن کي بچايو هو، جڏهن ميجر تقرير ڪري رهيو هو. پر انهيءَ جي جاءِ تي - ڪين خبر نہ هُئي ڇا جي ڪري - اهڙو ماحول جڙيو آهي، جو ڪوبہ جانور پنهنجا حقيقي خيال ۽ ويچار ونڊڻ لاءِ تيار ڪونهي، خاص ڪري جڏهن گرندڙ ۽ ڀونڪندڙ ڪتا هر جاءِ نوسيندا وتن، يا جڏهن توهان جا پنهنجي ساٿي اعتراف ڪرڻ ڪانپوءِ ٽڪرا ٽڪرا ڪيا پيا وڃن. هن جي من ۾ بغاوت ۽ نافرمانيءَ جو ڪو ويچار نہ هو، هنن سمجهيو ٿي تہ اهڙي ماحول هوندي بہ هُو جونز واري وقت ڪان وڌيڪ خوشحال هُئا ۽ وڌيڪ اهو پڻ ضروري هو تہ انسانن جي واپسيءَ کي روڪيو وڃي. جيڪي ڪجهہ بہ ٿيندو، هُوءَ وفادار رهندي ۽ جفا ڪشي ڪندي رهندي، نيپولن جي اڳواڻيءَ کي مڃيندي حڪمن جي بجا آوري ڪندي رهندي. پر پوءِ بہ انهيءَ ڪارستانيءَ لاءِ هن توڙي ٻين جانور هڻ هٽان ۽ محنت نہ ٿي ڪئي. هنن اڄوڪي ڏينهن لاءِ نڪو وندمل ٺاهي هُئي ۽ نہ جونز جي

گولين جو مقابلو ڪيو هو. اهي هن جا ويچار هُئا پر هن وٽ لفظ نہ هُئا، جن جي سهاري هو بيان ڪري سگهي.

نيٺ پنهنجي سوچن ڪي اظهار ڏيڻ لاءِ هن "انگلنڊ جا جانور" گيت آلاپڻ شروع ڪيو. هن جي چوڌاري ويٺل ٻين جانورن بہ هن ساڻ گڏجي گيت ڳائڻ شروع ڪيو. ۽ ٽي لڳان اهو گيت آهستگيءَ ۽ ڏک ڀرئي لهجي ۾ ڳاتو ويو. ۽ ڳائڻ جو اهو ڍنگ ڪڏهن بہ نہ اختياريو ويو هو.

هنن جڏهن ٽيون ڀيرو گيت ڳائي بس ڪيو تہ اسڪئيلر ٻن ڪتن جي ساٿ ۾ وٽن اچي پهتو ۽ سندس تاثر مان لڳو ٿي تہ هن وٽ ڪا اهم خبر آهي. هن اعلان ڪيو تہ ڪامريڊ نيپولن جي خاص حڪم تحت اهو گيت ڳائڻ بند ڪيو وڃي. اڄ کان پوءِ ان کي ڪير بہ نہ ڳائي. اهو ٻڌي جانور پريشان ٿي ويا.

"ڇو؟" مريل رڙ ڪندي پڇيو.

"ڪامريڊو! هاڻي ان جي ضرورت نہ رهي آهي. اهو گيت بغاوت جو گيت هو. هاڻي بغاوت ختم ٿي چڪي آهي ۽ غدارن جو خاتمو آخري عمل هو. اندروني توڙي ٻاهرئين دشمن کي مڪمل شڪست ڏني ويئي آهي. ان گيت ۾ بهتر ڏهاڙن لاءِ اسان جي اڇائن جو اظهار هو. هاڻي اهڙو سماج جڙي چڪو آهي. بس پڌرو آهي تہ هاڻي انهيءِ گيت جو ڪو ڪارج نہ رهيو آهي."

جيتوڻيڪ هُو هراسيل ۽ ڊنل هُئا، پر ڪجهہ ضرور انهيءَ تي احتجاج وارين ها، پر عين انهيءَ مرحلي تي رڍن ٻاڪارڻ شروع ڪيو: "چار ٽنگون چڱيون، ٻہ بريون." اهو گوڙ ڪافي وقت هلندو رهيو ۽ انهيءَ ڪري بحث پڄاڻي پهتو.

ائين انگلنڊ جا مرون وارو گيت ٻيهر نہ ٻڌو ويو. ان جي جاءِ تي شاعر منيبمس ٻيو گيت ٺاهيو هو. جنهن جا ٻول هُئا.

اي جانورن جا فارم، اي جانورن جا فارم

شل توکي ڪڏهن بہ نقصان نہ پهچي................

هاڻي هر آچر جو جهنڊو جهولائڻ کانپوءِ اهو گيت ڳارايو ٿي ويو. پر هن گيت جا لفظ توڙي ڌن اڳوڻي گيت سان برابري نٿي ڪري سگهيا.

باب ائون

ٿورڙن ڏينهن کان پوءِ، جڏهن قتل عام واري دهشت جهڪي ٿي، ته ڪن جانورن کي ياد آيو، يا انهن سمجهيو ته کين ياد اچي پيو ته ڇهون حڪم اهو هو ته ڪوبه جانور ٻئي جانور کي قتل نه ڪندو. جيتوڻيڪ ڪنهن به جانور سوئرن يا ڪتن جي موجودگيءَ ۾ اهو حوالو نه ڏنو، پر انهن کي احساس هو ته اهو قتل عام انهيءَ حڪم سان ٺهڪي نٿي آيو. ڪلوور بينجمن کي چيو ته هُو هلي هن کي اهو حڪم پڙهي ٻڌائي. پر عام رواج موجب جڏهن هن اهو جواب ڏنو ته هو اهڙن معاملن ۾ نه وچڙندو ته هوءَ مريل کي وٺي ويئي. مريل هن کي اهو حڪم پڙهي ٻڌايو. ان موجب ڪوبه جانور ڪنهن جانور کي بي سبب قتل نه ڪندو. ڪنهن طرح سان "بي سبب" وارو لفظ جانورن جي ياداشت مان مٽجي ويل هو. پر هاڻي هنن ڏٺو ته انهيءَ حڪم جي ڀڃڪڙي نه ڪئي ويئي آهي، ڇو ته انهن غدارن کي، جن سنوبال جو ساٿ ڏنو، قتل ڪرڻ لاءِ صحيح سبب موجود هُئا.

انهيءَ سڄي سال جانورن اڳيان به وڌيڪ سخت پورهيو ڪيو. اڳي جي ڀيٽ ۾ ٻيڻن ۽ ٽلهين ڀتين واري ونڊمل کي وقت اندر ۽ ٻئي عام رواجي ڪم ڪندي، نئين سر اڏڻ وارو ڪم واقعي به تمام وڏو ۽ ڏشوار هو. ڪڏهن ڪڏهن جانورن کي لڳندو هو ته اهي جونز واري وقت جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ وقت پورهئي ۾ لڳائين ٿا ۽ گهٽ خوراڪ تي گذارو ڪن ٿا. آچر جي صبح جو اسڪئيلر پنن جا ٿها ڪٽي ايندو هو ۽ کين ٻڌائيندو هو ته فلاڻن فلاڻن ڪاڌي وارن فصلن ۾ 200 سيڪڙو، 300 يا 500 سيڪڙو واڌ آئي آهي. جانورن وٽ هن جي ڳالهين کي قبول ڪرڻ کانسواءِ ٻي واهه نه هئي، ڇو ته هنن کي بغاوت کان اڳ واري وقت جي حالتن جي يادگيري نه هئي. ساڳئي وقت، اهي ڪڏهن ڪڏهن چاهيندا هئا ته اهڙا ڏينهن جلد اچن ته هو گهٽ انگ اکر ٻڌن ۽ وڌيڪ کاڌو حاصل ڪن.

هاڻي سڀ حڪم اسڪئيلر يا ڪنهن ٻئي سوئر جي ذريعي اعلانيا ويا ٿي. نيپولن پاڻ تمام گهٽ ٻاهر ٿي نڪتو. ٻن هفتن ۾ هڪ ڀيرو هو ٻاهر ٿي ڏٺو ويو.

جڏهن هُو ٻاهر وارد ٿيندو هو، ته نه رڳو ڪتن جي گهيري ۾ رهندو هو، پر هن جي جتي اڳيان اڳيان ڪارڙو ڪڪڙ هلندو هو، جيڪو هن جي ڳالهائڻ کان اڳ ڪڪڙو ڪو آوازي منادي ڏيندو هو. ايتري تائين جو نيپولن فارم هائوس ۾ به علحده جاءِ ۾ وڃي رهيو هو. هوُ ڪتن جي حاضري ۾ اڪيلي سر ماني کائيندو هو، جيڪا ڪيس شهنشاهي ٿانون ۾ پيش ڪئي ويندي هُئي. اهو پڻ اعلانيو ويو ته هاڻي ٻين ٻن ڏڻن ساڻ نيپولن جي جنم ڏينهن تي به بندوق جا فائر ڪيا ويندا. نيپولن جو ذڪر هاڻي نِلهو نيپولن طور نٿي ڪيو ويو. هن جو ذڪر عام طرح "اسان جو اڳواڻ ڪامريڊ نيپولن" جي نالي سان ڪيو ٿي ويو. سوئر هن جي لاءِ "باباءِ جانور"، "انسانذات جو موت"، "رڍن جو نگهبان"، "ٻدڪن جو سنگي" جهڙا لقب ۽ خطاب پيا ٺاهيندا هُئا. پنهنجي تقريرن ۾ اسڪئيلر جڏهن نيپولن جي ڏاهپ، نيڪ دلي، سچائي ۽ جانور ذات سان سندس اڻ مئي پيار، ۽ غلامي ۽ جهالت ۾ وڪوڙيل ٻين جانورن لاءِ سندس تڙپ ۽ اون جو ذڪر ڪندو هو ته هن جا نيڻ برسي پوندا هُئا. هاڻي اهو معمول ٿي ويو هو ته هر ڪاميابيءَ ۽ سنائي جو ڪريڊٽ يا سهرو نيپولن جي سر تي سجايو ٿي ويو. اوهان کي اڪثر اهو ٻڌڻ ۾ ايندو ته هڪ ڪڪڙ ٻئي کي ٻڌائيندي هئي ته اسان جي سرواڻ ڪامريڊ نيپولن جي رهنمائي ۾ ڇهن ڏينهن ۾ پنج بيضا لاٿا آهن، يا به ڳئون تلاءُ تي پاڻي پيئندي هڪ ٻئي کي آگاهه ڪنديون هيُون ته "ڪامريڊ نيپولن جي اڳواڻيءَ جي مهربانين سان هي پاڻي ڪيترو نه وڻندڙ آهي." فارم جي عام سوچ جي نمائيندگي شاعر منيمس جي لکيل طويل نظم بعنوان "ڪامريڊ نيپولن" ٿي ڪئي. اُن نظم ۾ هو ته :

يتيمن جو دوست

خوشين جو آبشار
شراب-باڙديءَ جو مالڪ
منهنجي روح ۾ ولولو اچي ٿو،
جڏهن آئون تنهنجي پر سڪون ۽ حڪم ڏيندڙ اکين کي تڪيان ٿو.
ڪامريڊ نيپولن آسمان ۾ سج سمان آهي.
تون اهو سڀ ڏئين ٿو،
جيڪي هي جيو طلبين ٿا،
ٻه ڀيرا پيٽ ڀري کائڻ ۽ رات جو سمهڻ لاءِ ڪڪائون بسترو،
هر ننڍو وڏون مرون امان ۽ سڪون سان پنهنجي وٿاڻ ۾ سمهي ٿو.
ڪامريڊ نيپولن تون هر جاءِ ڏسين ٿو.
جيڪر مونکي ڪير پياڪ سوئر هجي ها،
ته هو وڏڙو ٿئي ها،
تنهن جو وفادار بنجي ها،
هن جي پهرئين دانهن هجي ها:
”ڪامريڊ نيپولن“.

نيپولن هن نظم کي منظور ڪري حڪم ڏنو هو ته هن کي گودام جي وڏي پٽ تي ستن حڪمن جي مخالف ڪنڌ تي لکيو وڃي. هن جي مٿان نيپولن جو پورٽريٽ ٺاهيو وڃي، جنهن کي اسڪئيلر پينٽ ڪيو.

انهيءَ عرصي ۾ نيپولن ومپر جي ٿياڪڙيءَ ۾ فريڊرڪ توڙي پلڪنگٽن سان ڳالهه ٻولهه ۾ رڌل رهيو. ڪاٺ جو ڍڳ اڃا تائين وڪرو نه ڪيو ويو هو. ٻنهيءَ مان فريڊرڪ ڪاٺ حاصل ڪرڻ جو وڌيڪ خواهشمند هو، پر ان پاران آڇيل قيمت معقول نه هُئي. ساڳئي وقت وري اهي ٻه افواهه ٿي هليا ته فريڊرڪ ۽ ان جا حواري خفيه نموني سٽائون سٽي رهيا آهن ته ائنيمل فارم تي حملو ڪري ونڊمل کي تباهه ڪيو وڃي. مل جي نئين سر اڏاوت انهن ۾ حسد جي باهه ڌڪائي ڇڏي هُئي. سنوبال لاءِ مشهور هو ته هُو پنچفيلڊ فارم ۾ ڏُنيپي هٽي وينو آهي. اونهاري جي وچ ڌاري جانور اهو ٻڌي ڏڄي ويا ته ٽن ڪڪڙين اعتراف ڪيو آهي ته انهن سنوبال جي چُرچُ تي نيپولن جي قتل واري خفيه شازش ۾ حصو ورتو آهي. انهن کي فوري طور ڦاهيون ڏنيون ويون. ۽ نيپولن جي حفاظت واسطي تازا اپاءَ اختيار ڪيا ويا. رات جو چار ڪتا هن جي کٽ جي چوڪسي ڪندا هُئا. نوجوان سوئر پنڪي کي اهو فرض سونپيو ويو ته هُو پهرئين نيپولن جو کاڌو چڪاسي ۽ چکي ته جيئن زهر جو اڳواٽ پتو پوي.

ساڳئي وقت اهو ٻه ٻڌايو ويو ته نيپولن مسٽر پلڪنگٽن کي ڪاٺ وڪڻي ڏيڻ جو سودو ڪري ڇڏيو آهي ۽ هو فاڪسوڊ ۽ ائنيمل فارم وچ ۾ ڪن شين جي تبادلي واسطي ٻه معاهدو ڪرڻ وارو آهي. نيپولن ۽ پلڪنگٽن وچ ۾ ومپر جي ذريعي هلندڙ ناتا دوستاڻا هُئا. جانور پلڪنگٽن تي اعتبار نه ڪندا هُئا، ۽ هن کان سخت ڊنل هُئا ۽ ڪائنس نفرت ڪندا هُئا. جيئن اونهارو گذرندو رهيو، تيئن ونڊمل جو منصوبو ٻه مڪمل ٿيڻ لڳو. ساڳئي وقت متوقع حملي جا افواهه ٻه زور پڪڙندا رهيا. اُهو هليل هو ته هُو پاڻ ساڻ ويهارو ماڻهو آڻيندو، جيڪي سيئي بندوقن سان ليس هوندا. ۽ اهو ٻه ته هن پوليس ميجسٽريٽ کي رشوت ڏيئي اهو بندوبست ڪري ڇڏيو آهي ته قبضي جي صورت ۾ فارم جي مالڪيءَ جي منتقليءَ تي هو ٻه سوال نه ڪندو. وڌيڪ ته فريڊرڪ پاران پنچفيلڊ ۾ جانورن تي ڪيا ويندڙ ظلمن جا دل ڏاريندڙ داستان ٻه پڌرا ٿي رهيا هُئا: هن هڪ پوڙهي گهوڙي کي ڦٽڪا هڻي ماري وڌو آهي، هو ڳئن کي بکن ۾ پاهه ڪري رهيو آهي،

هُن ڪتي کي ڪوري ۾ اڇلي ساڙي ماريو ۽ هر شام جو هُو ڪڪڙين جو ميل ڪري لطف اندوز ٿيندو رهي ٿو. انهيءَ ميل ۾ حصو وٺندڙ ڪڪڙين جي ڪڙهن ۾ تيز بليڊ ٻڌا ويندا آهن. جڏهن جانور پنهنجي ساٿين سان ٿيندڙ اهي ظلم ٻڌندا هُئا ته هو ڪاوڙ ۾ ٽپي باهه ٻنبا هئا ۽ ڪڏهن اهو چوندا هُئا ته ڪين اجازت ملي ته هُو گڏجي پنچفيلڊ تي حملو ڪن ۽ انسانن کي اُتان ڀڄائي ڪين ۽ جانورن کي آزادي ڏيارين. پر اسڪئيلر ڪين سمجهائيندو هو ته اُبهرا قدمن کڻڻ کان پاسو ڪن ۽ هُو ڪامريڊ نيپولن جي حڪمت عملي تي ڀروسو رکندا اچن.

پوءِ به فريڊرڪ خلاف نفرت وڌي وڌندي. هڪ آچر جي صبح جو نيپولن ڀانڊي ۾ آيو ۽ وضاحت ڪيائين ته هن ڪڏهن به فريڊرڪ کي ڪاٺ وڪڻڻ جو نه سوچيو هو. هن چيو ته هن کي اهو عمل پنهنجي وقار کان گهٽ ٿي لڳو ته هو ظالمن سان سودا ڪري. ڪبوترن کي، جن کي ٻاهر بغاوت جون خبرون پهچائڻ لاءِ موڪليو ويندو هو. تن کي منع ڪئي ويئي ته فاڪسوڊ ۾ نه گهڙن ۽ ڪين حڪم ڏنو ويو هو ته هر پراڻي نعري "انسانيت مرده باد" بجاءِ "فريڊرڪ مرده باد" جا نعرا هڻن. اونهاري جي آخر ۾ سنوبال جي هڪ ٻي هٿنات کي واڪو ڪيو ويو. ڪڻڪ جو فصل گند گاهه سان ڏٽيو پيو هو ۽ اهو ڄاتو ويو ته پنهنجي ڪنهن رات واري ياترا ۾ هن ڪڻڪ جي ٻج سان گڏ گند گاهه وارو ٻج به ملائي ڇڏيو آهي. هڪ هنج جنهن انهيءَ منصوبي ۾ شرڪت ڪرڻ جي تسليمي ڏني هُئي، تنهن زهريلا ڪائنل ٻيرو ڪائي خودڪشي ڪئي. جانورن کي اهو به معلوم ٿيو ته سنوبال کي ڪڏهن به "ائنيمل هيرو فرسٽ ڪلاس" جو تغمو نه ڏنو ويو هو. اها محض ڏند ڪٿا هئي، جيڪا سنوبال پاڻ ڳئن جي واڙي واري جنگ ڪانپوءِ مشهور ڪئي هُئي. تغمو ڏيڻ ته پري رهيو هو، هن کي ته جنگ ۾ بزدلي ڏيکارڻ تي ڇنڊ پٽي وئي هُئي. هڪ ڀيرو وري ڪن جانورن ان خبر کي ٻي چيني ۽ ٻي آرامي سان ورتايو، پر اسڪئيلر جلدي ۾ انهن کي مڃرايو ته هنن جي سمڪ ۾ ڪا غلطي آهي.

سرءُ ۾ وڏي ٿڪائيندڙ ۽ جهوري وجهندڙ ڪوشش سان - جڏهن لاباري ۽ فصلن کي گڏ ڪرڻ جو وارو به هوندو آهي - پن بجلي ڪارخانو جڙي راس ٿيو. اجان ان ۾ گهربل مشينون هٽيون هُيون، جن جي خريداريءَ واسطي ومپر ڳالهه ٻولهه ۾ مگن هو. بهرحال ڍانچو مڪمل ٿي ويو هو. تجربو نه هوندي به ڪنن تڪليفون سهندي، سنوبال جي دغابازين جو مقابلو ڪندي، نيٽ پراڻن اوزارن جي مدد سان هيءُ منصوبو وقت اندر پورو ٿيو. ٿڪل، پر پنهنجي ڪاوش تي نازان هي جانور پنهنجي شاهڪار جي چوڌاري ڦرندا رهيا. هن ڀيري ونڊمل ڪين وڏيڪ لپائيندڙ ٿي لڳو. وڏي ڳالهه ته ان جون ڀتيون اڳوڻي ڀتين جي ڀيٽ ۾ ٻيڻيون ٿلهيون هيون. بارود کان سواءِ ٻي شيءِ هن کي اڏائي نه سگهندي. هنن ويهي اها ڳڻ ڪئي ته ڪيئن نه ڪين هن جي اڏاوت دوران ولوڙ ڪرڻي پئي آهي ۽ ڪيترين ناڪامين کي منهن ڏيڻو پيو آهي، پر جڏهن هن جا پر چرڻ لڳندا ۽ بجلي پئدا ٿيندي ۽ ان جي ڪري سندن زندگي ۾ پڻ تبديلون ايندڀون، تڏهن هنن جو اهو ٿڪ لحظي ۾ لهي ويندو. اُهو سوچي هُو ونڊمل جي چوڦير ٽينگ ٽپا پائڻ ۽ خوشيءَ ۾ آواز ڪڍڻ لڳا. نيپولن بنفس نفيس ڪتن جي اٽالي ساڻ آيو ۽ مڪمل ٿيل ڍانچي جي جانچنا ۾ لڳي ويو. هن ذاتي طرح هن حاصلات تي جانورن کي مبارڪون ڏنيون ۽ انهيءَ مل جو نالو "نيپولن مل" رکڻ جو اعلان ڪيو.

ٻه ڏينهن پوءِ جانورن کي خاص گڏجاڻي لاءِ ڀانڊي ۾ ڪوٺيو ويو. جڏهن نيپولن ڪين آگاهه ڪيو ته هن ڪاٺ فريڊرڪ کي وڪرو ڪيو آهي ته هو ماٺ ۾ پئجي ويا. سڀاڻي فريڊرڪ جا گاڏا ايندا ۽ ڪاٺ کي ڍوئڻ شروع ڪندا. پلڪنگٽن سان پنهنجي ظاهري سنگت واري سمي ۾ هو مخفي نموني فريڊرڪ سان معاهدو طيءِ ڪرڻ ۾ مصروف رهيو. هاڻي فاڪسوڊ سان سڀ ناتا ٽوڙيا ويا ۽ بي عزت ڪندڙ پيغام پلڪنگٽن ڏانهن موڪليا ويا. ٻئي طرف ڪبوترن کي چيو ويو ته هُو پنچفيلڊ فارم کان پاسيرا رهن ۽ پنهنجو نعرو "فريڊرڪ مرده باد" بجاءِ "پلڪنگٽن مرده باد" طور بدلائين. ساڳئي وقت نيپولن جانورن کي

پڪ ڏياري ته جانورن جي فارم تي متوقع حملي جون خبرون ڪوڙيون آهن ۽ فريڊرڪ پاران جانورن سان روا رکيل ظلمن جا قصا پڻ اجايا وڌايا ويا آهن. اُهي سڀ افواهه سنوبال ۽ انهن جي ساٿين ڦهلايا آهن. هاڻي پڌرو ٿيو ته سنوبال پنچفيلڊ فارم ۾ لڪل نه هو، ۽ حقيقت ۾ ڪڏهن به اوڏانهن نه ويو. هُو ته فاڪسوڊ ۾ عياشي واري زندگي گهاري رهيو هو ۽ سالن کان پلڪنگٽن جو مشير هو.

سوئر نيپولن جي حرفت بازي تي بيحد سُرها بنيل هُئا. جنهن پلڪنگٽن سان دوستيءَ جو ڏيکاءُ ڏئي، فريڊرڪ کي مجبور ڪيو ته هُو ڪاٺ جي قيمت 12 پائونڊ ڪري. پر اسڪئيلر چواڻي ته نيپولن جي ذهن جي اعليٰ خاصيت اها هُئي ته هن ڪنهن به ڌر تي اعتبار نتي ڪيو - فريڊرڪ تي به نه. فريڊرڪ ڪاٺ جي قيمت جي ادائگي چيڪ جي صورت ۾ ڪرڻ ٿي چاهي. چيڪ هڪ طرح جو واعدو هو ته ڪاغر تي لکيل پئسا ادا ڪيا ويندا. مگر نيپولن ته هن کان وڌيڪ ذهين هو. هن قيمت جي ادائگي روڪڙ ۾، سو به پنجن پائونڊن وارن نوٽن ۾ طلبي، جيڪا به ڪاٺ کڻڻ کا اڳ ڪرڻي هُئي. انهيءَ حساب سان ڪاٺ جا پئسا ملي چُڪا هُئا ۽ انهيءَ رقم مان مشينري خريدڻ جو ارادو هو.

انهيءَ وچ ۾ ڪاٺ جلدي جلدي ۾ نيو ويو. جڏهن اهو سڀ ڪجهي چڪو ته هڪ ٻي خاص گڏجاڻي پاندي ۾ ڪوٺائي ويئي ته جيئن جانور فريڊرڪ وارا نوٽ چڪاسي سگهن. نيپولن به ٻئي تغما سجايو ۽ خوشيءَ ۾ مسڪرائيندو، ڪڪائين بستري تي براجمان هو. سندس پير ۾ نوٽن کي چيني رڪاب ۾ سجائي رکيو ويو هو. سڀ جانور قطار ناهي، نوٽن کي دل تي ڏسندا رهيا. باڪسر پنهنجو نڪ وڏائي نوٽن کي سونگهيو. سندس نڪ واري هوا جي ڪري نوٽن ۾ ڦڙ ڦڙ پيدا ٿي.

ٽن ڏينهن کان پوءِ وري هڪ خوفناڪ هنگامو ٿيو. ومپر جنهن جو چهرو چڻ مُردو بنيل هو، سائيڪل تي تڪڙو تڪڙو اندر آيو ۽ ميدان ۾ پهچي پاڻ کي سائيڪل تان ڦٽو ڪيائين ۽ وني فارم هائوس ڏانهن لُوهه پاتائين. ٻيءَ گهڙي نيپولن جي گهر مان ڪاوڙ وارا ۽ ڦهري آواز اچڻ لڳا. اصلي قصي جي خبر باهه وانگر ڦهلجي ويئي: بينڪ نوٽ ڪوڙا هُئا. فريڊرڪ مفت ۾ ڪاٺ کڻي ويو.

نيپولن فوري طور جانورن کي گهرايو ۽ خوفناڪ لهجي ۾ فريڊرڪ لاءِ ڦاهيءَ جو اعلان ڪيو. هن وڌيڪ چيو ته جيڪر هن کي زنده پڪڙيو ويو ته پوءِ هن کي ٺهڪايو ويندو. ساڳئي وقت هن چتاءُ واريو ته جانورن کي اجان به وڌيڪ اگرن نتيجن جي توقع رکڻ گهرجي. فريڊرڪ ۽ ان جا ماڻهو ڪيڏي مهل به فارم تي حملي جي ديرينہ خواهش کي عملي جامو پهرائيندا. فارم جي هر چوڪ تي پهريدار مقرر ڪيا ويا. وڌيڪ ته چار ڪبوتر فاڪسوڊ ۾ مصالحتي پيغام کڻي روانا ٿيا ته جيئن پلڪنگٽن سان نئين سر تعلقات جوڙي سگهجن.

ٻي صبح جو ئي حملو ڪيو ويو. جانور اجان نيرڻ ڪرڻ ۾ رڌل هُئا، ته پهريدار ڊوڙندا آيا ۽ خبر ڪيائون ته فريڊرڪ ۽ هن جا ساٿي فارم جي مکيہ دروازي اندر داخل ٿي چڪا آهن. جانور همت ڪندي اوڏانهن ڊوڙ پاتي ۽ مقابلي لاءِ آڏو آيا. هن ڀيري فتح ايتري آسان نه هُئي. هُو پندرنهن ماڻهو هُئا ۽ اڌ ڊزن ماڻهن وٽ بندوقون هُيون. ۽ اهي جيئن ئي اندر آيا ته وني فائرنگ شروع ڪيائون. جانور انهيءَ بارود ۽ گولين جو مقابلو نه ڪري سگهيا. باوجود نيپولن ۽ باڪسر جي همٿائڻ جي، هو وني پوئتي پيگا. هنن مان ڪيترا گهايل هُئا. انهن وجي فارم جي عمارت ۾ پناه ورتي ۽ عمارتن جي پتين جي ڦوٽن ۽ چيرن مان ٻاهر تڪڻ لڳا. سڄو چراگاهه ۽ ونڊمل دشمن جي قبضي ۾ هو. ان مرحلي تي نيپولن کي ڪجهه به سمجهه ۾ نتي آيو. هُو هيڏي هوڏي آيو ويو پئي ۽ سندس پڇ سخت ۽ سيڌيل هو. آسائتين نيڻن سان هن فاڪسوڊ جي پاسي ٿي نهاريو. جيڪر پلڪنگٽن ۽ ان جا ماڻهو هن جي مدد ڪندا ته پوءِ هي ضرور کٽي وننڌا. انهيءَ ساعت ۾ چار ڪبوتر، جيڪي اڳوڻي ڏينهن هتان روانا ٿيا هُئا، سي واپس پهتا. هنن وٽ ڪاغر جو ٽڪرو هو. جنهن تي لکيل هو: اوهان جي صحيح خدمت ڪبي.

انهيءَ وچ ۾ فريڊرڪ ۽ ان جا ماڻهو ونڊمل وٽ اچي رڪيا. جانورن هنن کي تڪي رهيا هُئا. هنن ۾ مايوسي جي لهر ڇانيل هُئي. ٻن ماڻهن هڪ ٽيڪم ۽ هڪ لوهي لٺ (پارائي يا ٻاري) ڪڍيو. ۽ هو ونڊمل کي ڊاهڻ وارا هُئا.

”ناممڪن“ نيپولن رڙ ڪندي چيو، ”اسانجون پٽيون تمام ٿلهيون آهن ۽ اهي پٽين کي انهن هٿيارن سان هفتي ۾ به ڊاهي نه سگهندا. ڪامريڊو، همت ڪريو.“ پر بينجمن، جيڪو ماڻهن جي چرپر کي غور سان ڏسي رهيو هو، تنهن ڏنو ته اهي به ماڻهو ٽيڪم ۽ پارائي سان ونڊ جي بنيادن وٽ سوراخ ڪري رهيا هُئا. هن آهستگيءَ ۽ سڪون سان پنهنجو ڊگهو ٻوٿ ڏوڏيو.

”آئون سمجهان ٿو ته“ هن چوڻ شروع ڪيو، ”هو انهن سوراخن ۾ بارود رکندا.“ هراسيل ۽ ڊنل جانور انتظار ۾ لڳي ويا. هاڻي هن عمارت جي حفاظت مان ٻاهر نڪرڻ نا ممڪن هو. ڪجهه منٽن کان پوءِ ماڻهو ونڊمل کان پري ڀڄندا رهيا ۽ چند ساعتن بعد وڏو ڪن ڦاڙي وجهندڙ ڌڌڪو ٿيو. پکي وڻي هوا ۾ اڏاميا. نيپولن کان سواءِ سڀ جانور زمين تي ليٽي پيا ۽ پنهنجا منهن ڇپائي ڇڏيا. جڏهن اهي واپس اٿيا ته ڏٺائون ته ونڊمل جي جاءِ تي ڪارو دونهون ڦهليل هو ۽ دونهون هوا جي دوش اڏامي رهيو هو. ونڊمل جو نانءُ نشان به نه هو.

اهو ڏسي جانورن جي همت وري جاڳي پئي. انهيءَ ڪُڌي ۽ نفرت جوڳي عمل کي ڏسي انهن ۾ اڳوڻي خوف ۽ مايوسي جي جاءِ تي ڪروڌ ڦهلجي ويو. منهن ۾ انتقام جي باهه ايتري ته ڀڙڪي جو بغير ڪنهن حڪم جي، پنهنجي دشمنن پويان وڻي لڳا. هن ڀيري هنن گولين جي ڇيرن جي پرواهه نه ڪئي ۽ جيڪي مٿائن ڦڙين وانگر وسي رهيا هُئا. هي ڏاڍي وحشتناڪ ۽ ڪڙي جنگ هُئي. ماڻهو فائر ڪندا رهيا. جڏهن جانور ويجهو ٿي پهتا ته هنن وري لٺين ۽ وڏن بوٽن سان ٿي حملو ڪيو. هڪ ڳئون، ٽي رڍون ۽ ٻه هنج پکي ماريا ويا. هر جانور سخت زخمي ٿيو هو. ايتري تائين جو نيپولن جيڪو پويان هدايتون ڏئي رهيو هو، تنهن جو پڇ به ڇيرن جي زد ۾ آيو. پر ماڻهو به نلها نه واپس ويا. باڪسر ٽن جا مٿا پنهنجي ڪرن سان ڦيهي وڌا. ۽ هڪ جي پيٽ کي ڳئون ٽونا هڻي گهائي وڌو. هڪ جي سٿڻ کي جيسي ۽ بلو بيل ڦاڙي وڌو. ۽ جڏهن نيپولن جا باڊي گارڊ ڪتا، جن کي هن پاڻ لوڙهي ۾ ڇپڻ جي هدايت ڪئي هئي، سي اوچتو اڳتي وڌيا ۽ ماڻهن تي اچي ڪڙڪيا ۽ خوفناڪ نموني ڀونڪڻ لڳا ته ماڻهن ۾ ڦڙڦوٽ پئجي ويئي. انهن کي لڳو ته هو گهيري ۾ اچي ويا آهن. فريڊرڪ ماڻهن کي حڪم ڏنو ته سيڪو مناسب واهه ڏسي ٻاهر نڪري. ٻي گهڙيءَ ڊپجو دشمن جان بچائي پوئتي ڀير ڪيا. جانور آخري ڇيڙي تائين انهن جي پويان ويا. جڏهن اُهي لوڙهن مان زوريان نڪري رهيا هُئا، تڏهن به جانور ڪين لتون هڻي رهيا هُئا. هنن جنگ ته کٽي هُئي، پر هو سخت ٿڪل هُئا. آهستي آهستي هو پوئتي فارم ڏي لڙيا. گاهه مٿان پيل پنهنجي مُئل ساٿين جا لاش ڏسي هو لڙڪ لاڙڻ لڳا. ونڊمل جي جاءِ تي هو ڏاڍي ڏکاري انداز ۾ ڪجهه وقت لاءِ بيهي رهيا. هائو اها ختم ٿي ويئي هُئي. ذري گهٽ سندن سخت پورهئي جو نشان الوپ هو. ايتري تائين جو بنياد به ڪنهن حد تائين تباهه ٿيا هُئا. ۽ هن ڀيري هو نئين سر اڏاوت ۾ ڪريل پٿرن کي به ڪم ۾ نٿي آڻي سگهيا. ڇو ته هن ڀيري پٿر به گم ٿي ويا هُئا. ڌماڪو ايترو ته سگهارو هو جو پٿر سوين گزن جي مفاصلي تي وڃي ڪريا هُئا. ڄڻ ونڊمل جو ڪو وجود ئي ڪونه هو.

هو جيئن ئي فارم وٽ پهتا ته اسڪئيلر، جيڪو ويڙهه دوران گم هو، پڇ لٽڪايو مطمئن بنيو وٽن آيو. فارم جي عمارت مان فائر ٽيڻ جو آواز آيو.

”ڇا جو فائر ٿيو آهي“ باڪسر چيو پڇيو.

”پنهنجي فتح ملهائڻ لاءِ ڪيو ويو.“ اسڪئيلر رڙ ڪندي ٻڌايو.

”ڪهڙي فتح؟“ باڪسر چيو. هن جا گوڏا رتو رت هئا. هن جي پير وارو نال ڪري پيو هو ۽ ڪر ۾ ٻه اڌ ٽي ويو ۽ پوئين ٽنگ ۾ ٻه درجن کن ڇيرا ٽنبيل هُئا.

”ڪهڙي فتح ڪامريڊ؟ ڇا اسان دشمن کي پنهنجي مقدس زمين تان ڀڄائي نه ڪڍيو آهي.“

”پر انهن ته اسان جي ونڊمل تباهه ڪري ڇڏي آهي، جنهن تي اسان ٻه سال لڳاتار سخت پورهيو ڪيو آهي.“

”ڪو مسئلو نه آهي. اسان وري ٻي مل ناهينداسين. اسان چاهيون ته اسان ڇهه ملون جوڙي ٿا سگهون. ڪامريڊ، اوهان نٿا سمجهو ته اسان ڪيڏو وڏو ڪم سر انجام ڏنو آهي. دشمن هي ميدان پنهنجي قبضي ۾ ورتو هو ۽ هاڻي ڪامريڊ نيپولن جي مهربانين سان اسان ان جو انچ انچ واپس ورايو آهي.“

”ته پوءِ اسان هر اڳوڻي شيءِ واپس کٽي ورتي آهي.“ باڪسر چيو.

”اهائي اسان جي فتح آهي.“ اسڪئيلر چيو.

هو ميدان ڏي وڌي ويا. باڪسر کي لڱل ڇيرا ڪيس ايذائي رهيا هُئا. هن ڇيد ڪيو ته ونڊمل کي نئين سر اڏڻ جو وڏو پورهيو پيو آهي ۽ تصور ۾ هن پاڻ کي ان لاءِ تيار ڪيو. پهريون پيرو ڪيس احساس ٿيو ته هاڻي يارنهن سالن جو اچي ٿيو آهي ۽ منجهس پراڻو ٻل ٻه نه رهيو آهي.

پر جڏهن جانورن پنهنجو سائو جهنڊو جهوليندو ڏٺو، ست فائر ٻڌا ۽ نيپولن جي تقرير ٻُڌي، جنهن ۾ هن ڪين سندن ڪئي تي مبارڪباد ڏني، تڏهن ڪين لڳو ته هنن واقعي ٻه وڏو ڪم ڪيو آهي. جنگ ۾ مري ويلن جانورن کي ماناڻتي نموني دفن ڪيو ويو. باڪسر ۽ ڪلوور مُرده گاڏين کي ڇڪيو ۽ نيپولن بنفس نفيس ماتمي جلوس جي مهنداري ڪئي. ان ڪان پوءِ پورا ٻه ڏينهن فتح جو جشن ملهايو ويو. گيت ڳاتا ويا، تقريرون ڪيون ويون ۽ بندوقن سان فائر ٻه ڪيا ويا. هر جانور کي هڪ صوف جو خاص تحفو ڏنو ويو ۽ پکين کي ٻه آنا ان ۽ هر ڪتي کي ٽي بسڪيٽ ڏنا ويا. اعلان ڪيو ويو ته هن جنگ کي ونڊمل جنگ ڪوٺيو ويندو ۽ نيپولن هڪ نئون تغمو جوڙيو ”سائي بينر وارو آرڊر“. جيڪو پاڻ کي ئي عطا ڪيائين. انهي عام خوشي واري ماحول ۾ ڪوڙن بينڪ نوٽن وارو قصو وسري ويو.

چند ڏينهن ڪان پوءِ ڪجهه سوئرن کي فارم هائوس جي ڪنهن بهري ۾ ان شراب جون بوتلون هٿ آيون، جنهن کي شروع ۾ ته هنن نظرانداز ڪري ڇڏيو هو. انهيءَ رات فارم هائوس مان وڏي آواز ۾ ڳائڻ جا آواز آيا، جن ۾ بعضي انگلنڊ جا جانور واري ڌن ٻه شامل هُئي. ساڍي نائين وڳي ڏاري نيپولن جونز واري ٽوپي پائي پوئين در مان ٻاهر ويو ۽ ميدان جي چوڌاري ڊوڙي وري واپس اندر ويو. پر پوءِ صبح تائين فارم هائوس ۾ وڏي خاموشيءَ جو راڄ هو. ڪوبه سوئر چري ڦري نه رهيو هو. نائين وڳي ڏاري صبح جو، اسڪئيلر ٻاهر آيو. هو آهستي آهستي ۽ مايوسي واري نموني ۾ هلي رهيو هو. هن جون اکيون سڃيل هيون ۽ سندس پڇ ڍري نوع ۾ لڏي رهيو هو. ڄڻ سخت عليل هجي. هن جانورن کي گڏ ڪري ٻڌايو ته وٽس انتهائي بري خبر آهي. ” ڪامريڊ نيپولن مري رهيو آهي.“

سيني کان ڏک وچان رڙ نڪري ويئي. فارم هائوس جي درن وٽ ڪک رکيا ويا ۽ سڀ ڪو جانور آهستي آهستي ٻي آواز هلندو آيو. اهي هڪ ٻئي کان روئي پڇندا رهيا ته جيڪر سندن اڳواڻ کائنئن ڦرجي ويو ته هنن جو ڇا ٿيندو. اُهو افواهه زورن تي هو ته سنوبال نيپولن جي کاڌي ۾ زهر ملايو هو. يارهين وڳي اسڪئيلر آيو ۽ حڪم پڙهي ٻڌايائين ته الڪوهل پيئندڙن کي موت جي سزا ڏني ويندي.

شام تائين نيپولن ڪافي نيڪ ٿي ويو ۽ ٻي صبح جو اسڪئيلر ٻڌايو ته هاڻي هو نوبنو ٿي رهيو آهي. ان ڏينهن شام ڏاري نيپولن پنهنجي ڪم ڪار ۾ لڳي ويو. ٻي ڏهاڙي اهو معلوم ٿيو ته هن ومپر کي ولڪنگٽن مان مئي ڪشي جي حوالي سان لکيل ڪتاب خريدڻ جي هدايت ڪئي. هڪ هفتو پوءِ نيپولن حڪم ڏنو ته باغ جو پويون حصو، جيڪو جونز جي وقت ۾ گهوڙن جي سڪيا لاءِ ڪم ۾ ايندو هو، ۽ پوءِ ان

ڪي پوڙهن جانورن جي چرڻ ۽ رهڻ لاءِ مخصوص ڪيو ويو هو، سو پوڪائيءَ لاءِ استعمال ڪبو. جواز ۾ ٻڌايو ويو ته چراگاهه ختم ٿي ويو آهي ۽ ان ۾ نئين ٻج وجهڻ جي ضرورت آهي، پر جلدي ۾ اهو پڌرو ٿيو ته نيپولن اتي جَوَ پوکڻ چاهي ٿو.

انهيءَ وقت هڪ ٻيو انوکو واقعو ٿيو، جيڪو ڪنهن کي به سمجهه ۾ نه آيو. هڪ رات جو ٻارهين وڳي ڌاري ميدان ۾ ڪرڻ جو آواز آيو، سو جانور پنهنجي وٿاڻن مان ٻاهر نڪري آيا. اها چانڊوڪي واري رات هُئي. وڏي ڀانڊي جي چيڙي وٽ جتي ست حڪم لکيل هُئا، هڪ ڇاڙهي ٽٽي ٻه اڌ ٿي پئي هُئي، ۽ اسڪئيلر جيڪو ٿورو پريشان هو، سو ان پرسان ڪريو پيو هو. هن جي پر ۾ بتي، برش ۽ اونڌو ٿيل رنگ جو دٻو هُئا. ڪتا جلدي ۾ هن کي گهيري ويا ۽ حفاظت سان ڪيس واپس وٺي ويا. سواءِ بينجمن جي، جيڪو پنهنجو پڇ ائين لوڏي رهيو هو ڄڻ ڪيس سڀ ڪجهه معلوم هو، ٻي ڪنهن کي ڪجهه به سمجهه ۾ نه آيو.

ڪجهه ڏهاڙن ڪان پوءِ مُريل حڪم پڙهي محسوس ڪيو ته هڪ حڪم جانورن کي غلط نموني ياد هو. انهن جي خيال ۾ پنجون حڪم هو ته ڪوبه جانور الڪوهل نه پيئندو. پر انهن کي به لفظ وسري ويا هُئا ۽ لکيل هو ته ڪوبه جانور اجايو ۽ بي انداز الڪوهل نه پيئندو.

باب نائون

باڪسر جي ٻه اڏ ٽيل ڪُرَ چِٽڻ ۾ وڏو وقت ورتو. فتح واري جشن کان ترت پوءِ ئي ونڊمل جي اڏاوت وارو ڪم ٻيهر شروع ڪيو ويو. باڪسر هڪ ڏينهن به موڪل وٺڻ کان انڪار ڪيو ۽ اهو عزت جو مسئلو ڪٽي بنايو ته ڪير ڪيس تڪليف ۾ ورتل نه ڪري پائي. رات جو ڪلوور سان پنهنجي پر ۾ هو اهو اظهار ڪندو هو ته کُرُ ڪيس آزاري ٿو. ڪلوور ٻوٽين کي چٻاڙي انهيءَ جي لئي ناهي کُرَ کي هٽندي هئي. بينجمن ۽ ڪلوور ڪيس چوندا هُئا ته هاڻي هو پورهئي کي گهٽائي. پر باڪسر هنن جي ڳالهه اڻ ٻڌي ڪري ڇڏيندو هو. هو چوندو هو ته هاڻي سندس زندگيءَ جي اهم خواهش اها آهي ته هُو ريٽائر ڪانپوءِ ونڊمل کي هلندو ڏسي.

شروع ۾ جڏهن فارم جا قانون جڙي رهيا هُئا ته ريٽائر ٿيڻ جي عمر گهوڙن ۽ سوئرن لاءِ 12 سال، ڳئن لاءِ 14 سال، ڪتن لاءِ 9 سال، رڍن لاءِ 7 سال ۽ ڪڪڙين ۽ بدڪن لاءِ هڪ سال مقرر ڪئي ويئي هُئي. پوڙهن لاءِ مناسب پينشن به مقرر ڪئي ويئي هُئي. حقيقت ۾ اجان ڪوبه جانور ريٽائر نه ٿيو هو، پر ويجهي عرصي ۾ اهو موضوع بار بار بحث هيٺ آيو هو. هاڻي جڏهن باغ جي پويان واري ٻني کي جَوَن جي پوک لاءِ مخصوص ڪيو ويو هو، تڏهن اهو افواهه به هُليو هو ته وڏي چراگاهه جي هڪ ڪنڊ کي علحده ڪري ريٽائر جانورن جو چراگاهه بنايو ويندو. چيو ٿي ويو ته گهوڙن لاءِ روزانه پنج پائونڊ اناج ۽ سياري ۾ سڪل گاهه جا 15 پائونڊ ۽ موڪل واري ڏينهن گجر يا ممڪن هو ته هڪ صوف بطور پينشن ڏنو ويندو. باڪسر جو ٻارهون جنم ڏينهن ايندڙ سال جي اونهاري جي پوئين حصي ۾ ٿيڻ وارو هو.

زندگي دشوار بنيل هُئي. اڳوڻي سياري جيان هيلوڪو سيارو به سخت ڪنن هو ۽ کاڌي جي به کوٽ هُئي. هڪ ڀيرو وري سواءِ سوئرن ۽ ڪتن جي، ٻين جو راشن گهٽايو ويو هو. اسڪئيلر وضاحت ڪئي ته راشن برابري ۾ سختي جانورازم جي اصولن جي بر خلاف آهي. بهرحال هن لاءِ ٻين جانورن آڏو اهو ثابت ڪرڻ مشڪل نه هو ته جانور حقيقت ۾ گهٽ خوراڪيت جو شڪار نه هُئا، پوءِ ظاهري نمونو چا به ڪٽي هجي. ٿوري وقت لاءِ اهو ضروري بنجي پيو آهي ته کاڌي جي راشن ۾ نئين سر ردوبدل ڪئي وجي (اسڪئيلر گهٽتائي بدران ردوبدل جو لفظ استعمال ڪندو هو.) پر جونز واري وقت جي ڀيٽ ۾ هينئر وڌيڪ سڌارو هو. تڪي ۽ تڪڙي آواز ۾ انگ اکر پڙهندي هن ثابت ڪيو ته هنن کي جونز واري وقت جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ جَوَ، وڌيڪ سڪل گاهه، وڌيڪ گوگڙو ميسر آهن. هنن جا ٻچڙا صغيرپڻو اُڪاريو وڃن، هنن کي وٿاڻن ۾ وڌيڪ ڪک مليل آهن، ۽ مکين ۽ جيتن کان گهٽ آزاريل آهن. جانور هن جي هر ڳالهه تي اعتبار ڪيو ٿي. سچ اهو هو ته ڪين جونز جي وقت وارو حالتون ياد نه هيون. هنن کي معلوم هو ته سندس هاڻوڪي زندگي دشوار ۽ ڪنن آهي ۽ هو اڪثر بکيو سمهيو رهن ٿا، ٿڌ جو شڪار رهن ٿا. جڏهن ننڊ ۾ نه هوندا آهن ته پورهئي ۾ مشغول هوندا آهن. پر لاشڪ پراڻي وقت ۾ حالتون اجان به ابتر هيون. هو اُهو اعتبار ڪري خوش ٿي ويندا هُئا. وڌيڪ ته پراڻي وقت ۾ هو غلام هُئا ۽ هاڻي هو آزاد آهن ۽ اهو مکيه تفاوت آهي، جنهن تي زور پرڻ اسڪئيلر ڪي نه وسرندو هو.

هاڻي آبادي به وڌي آهي. سرءُ جي موسم ۾ چئن مادي سوئرن 31 ٻچن کي ڄڻيو آهي، ننڍا سوئر چِتڪمرا آهن ۽ جيئن ته رڳو نيپولن ئي سانُ آهي، سو انهن جي پيءُ جي شناخت مشڪل نه هُئي. پوءِ وري سرون ۽ ڪاٺ خريد ڪيو ويو ته اهو اعلانيو ويو ته هاڻي فارم هائوس جي باغ ۾ اسڪول ناهيو ويندو. ڪجهه وقت لاءِ نوجوان سوئرن کي نيپولن پنهنجي سر فارم هائوس جي رڌڻي ۾ سکيا ڏيندو. انهيءَ وقت هڪ ٻيو قانون ناهيو ويو ته جڏهن ڪو سوئر ۽ ٻيو جانور وچ ۾ رستي ۾ گڏجن ته ٻيو جانور پاسيرو ٿي بيهي ۽ وڌيڪ ته سڀ سوئر بلا لحاظ مرتبي جي آچر جي ڏهاڙي پُڇن تي ساوين ربنون پهريندا.

هيءُ سال فارم جي لاءِ سٽائو سال هو، پر روڪڙ جي وري بہ کوٽ درپيش هُئي، اسڪول لاءِ سرون، واري ۽ سيمنٽ ونڻو هو. ۽ وڏيڪ ونڊمل جي مشين لاءِ بہ بچت ڪرڻي هُئي. ان ڪان علاوه گهرن لاءِ بتين جو تيل ۽ شمعون، نيپولن لاءِ کنڊ (هن ٻين سوئرن کي کنڊ کائڻ کان منع ڪئي هُئي تہ جيئن هو ٿلها نہ ٿين) ۽ وڏيڪ اوزارن، رسين، ڪوئلي، ڪوڪن، تارن، لوهہ ۽ ڪتن جي خوراڪ جي کوٽ بہ پوري ڪرڻي هُئي. سڪل گاهہ جو ڪجهہ حصو ۽ پٽاٽن جي فصل جو ڪجهہ حصو وڪرو ڪيو ويو هو. بيضا پهچائڻ جو معاهدو هفتي ۾ ڇهہ سو بيضن جي انگ تائين وڌايو ويو هو. انهيءَ ڪري ڪڪڙين هن سال رڳو ايترن بيضن تي آرو ڪيو، جيترا ممڪن هُئا. راشن جيڪو ڊسمبر ۾ گهٽايو ويو هو، سو فيبروري ۾ ٻيهر گهٽايو ويو ۽ تيل جي کپت گهٽائڻ لاءِ وٿاڻن ۾ بتي ٻارڻ کان روڪيو ويو. پر سوئر وڏيڪ خوش باش ٿي لڳا. حقيقت ۾ هو مڇي رهيا هئا. فيبروري جي آخري هفتي ۾ هڪ شام جو، هڪ گرم ۽ خوشبودار ۽ بک ڏيارينڊڙ خوشبو محسوس ڪئي ويئي، جنهن جهڙي خوشبو اڳي نہ سوگهي ويئي هُئي. اها جونز جي ننڍي ڪلال خاني مان اچي رهي هُئي. اهو ڪلال خانو جونز جي وقت جي استعمال هيٺ نہ هو. ڪنهن چيو تہ جَوَ رڌجڻ جي خوشبو آهي. جانورن بکايل نوع ۾ هوا کي سونگهيو ۽ اندازو هنيو تہ هنن جي رات جي ماني لاءِ مليندو پيو تيار ٿئي. پر گرم مليندو ظاهر نہ ٿيو ۽ ٻي آچر تي اعلان ڪيو ويو تہ اڄ ڪانپوءِ جَوَ رڳو سوئر کائيندا. باغ پويان واري ٻنيءَ ۾ جَوَ پوکيا ويا هُئا. جلد اهو بہ پڌرو ٿيو تہ هر سوئر کي روزانہ بيئر جي هڪ پنٽ بوتل ملي ٿي ۽ نيپولن کي اڌ گيلن ڏنو وڃي ٿو. اهو اڌ گيلن ڪيس شاهي ٿانون ۾ پيش ڪيو وڃي ٿو.

جيڪي صعوبتون برداشت ڪيون پئي ويون، تن جو هلڪو ازالو انهيءَ حقيقت ٿي ڪيو تہ هنن جي زندگيءَ ۾ اڳي جي ڀيٽ ۾ عظمت وڏيڪ هُئي. هينئر گهڻا ڳيچ، تقريرون ۽ جلسا هُئا. نيپولن حڪم ڏنو هو تہ هفتي ۾ هڪ ڀيرو پاڻمرادو مظاهرو ڪيو وڃي، جنهنجو مقصد جانورن جي فارم جي ڪاميابين ۽ جدوجهد کي ملهائڻ هجي. مقرر وقت تي جانور ڪم ڪار ڇڏي فوجي نموني جي صف بندي ڪري فارم جي حدن جي چوڌاري چڪر هڻندا هُئا. انهيءَ چڪر ۾ اڳيان سوئر هوندا هُئا، پوءِ گهوڙا، پوءِ ڳئون، پوءِ رڍون ۽ پوءِ ڪڪڙيون ۽ ٻدڪون وغيره. ڪتا جتي جي ٻنهي پاسن کان هلندا هُئا. سيني کان اڳ نيپولن وارو ڪارو ڪڪڙ هوندو هو. باڪسر ۽ ڪلوور هڪ سائو بينر جهلي هلندا هُئا، جنهن تي کُرَ ۽ سنگ جو نشان اڪريل هوندو هو ۽ نعرو لکيل هوندو هو تہ ڪامريڊ نيپولن زنده باد. ان کان پوءِ نيپولن جي شان ۾ لکيل نظم پڙهيا ويندا هُئا. آخر ۾ اسڪئيلر تقرير ڪندو هو، جنهن ۾ پيدائش ۾ آيل واڌ جا تفصيل ٻڌايا ويندا هُئا. ڪڏهن ڪڏهن ان موقعي تي بندوق مان بہ فائر ڪيو ويندو هو. رڍون انهن پاڻ هرتو مظاهرن جون پرجوش حمايتي هيون ۽ اگر ڪو جانور (ڪجهہ جانور ڪتن ۽ سوئرن کان پر پرو تي شڪايتون ڪندا هُئا) شڪايت ڪندو هو تہ هڪ تہ انهن جي ڪري وقت ضايع ٿئي ٿو ۽ ٻيو ڪين سيءَ ۾ تمام گهڻو بيهڻو ٿو پوي، تڏهن رڍون اهو ٻاڪارينديون هيون تہ "چار ٽنگون چڱيون ۽ ٻہ ٽنگون بريون" ۽ شڪايت ڪندڙ مجبورن چپ ٿي ويندو هو. پر ٿلهي ليکي جانور انهن جلوسن مان لطف اندوز ٿيندا هُئا. اها ياد ڏياني تہ هو هاڻي پنهنجي زندگيءَ جا پاڻ مالڪ آهن ۽ سندن پورهيو سندن فائدي لاءِ آهي، ڪين فرحت ڏيندي هُئي. ائين گيت ڳائيندي، جلوس ۾ شريڪ رهندي، اسڪئيلر جي انگ اکرن واري تقرير ٻڌندي، بندوق جي ٺڪاءُ مهل، ڪڪڙن جي ٻانگ سان ۽ جهنڊي جي ڦڙ ڦڙ سان ڪجهہ وقت لاءِ اهو وساري ويهندا هُئا تہ سندن پيٽ خالي آهي.

اپريل ۾ جانورن جي فارم کي لوڪراڄ قرار ڏنو ويو ۽ ضروري ٿيو تہ ان جو صدر چونڊيو وڃي. ان آساميءَ لاءِ هڪ ئي اميدوار هو: ڪامريڊ نيپولن، جنهن کي ئي يڪراءُ سان چونڊيو ويو. انهيءَ ڏينهن اهو بہ پڌرو ٿيو تہ نوان ڊاڪيومينٽ ظاهر ٿيا آهن، جن جي مدد سان سنوبال جي جونز سان ساز باز هئڻ واري ڳالهہ وڌيڪ واضح ٿي آهي. هاڻي ظاهر ٿيو آهي تہ اڳ جيڪو جانورن سمجهيو تہ هن ڪيڏ ڪري جنگ ۾ شڪست ٿي ڏياري، سو تاثر غلط هو ڇو تہ هو ظاهر ظهور جونز پاران وڙهيو هو. حقيقت ۾ هن انساني ڏر

جي اڳواٽي ڪئي هُئي ۽ ”انسانيت زنده باد“ جا نعرا هڻي جنگ ۾ شامل ٿيو هو. سنوبال جي پوئين حصي تي رهڙون، جيڪي ڪجهه جانورن کي ياد هُيون، سي نيپولن جي ڏندن جون هيون.

اونهاري جي وچ ۾ اوچتوئي اوچتو موزز ڪانگ سالن جي غير حاضريءَ کان پوءِ فارم تي ظاهر ٿيو هو، هن ۾ ڪابه تبديلي نه آئي هُئي. اهو اجان به ٿوٽي هو ۽ ساڳئي طرز ۾ منين شين واري پهاڙيءَ جو ذڪر تي ڪيو. هو وڻ جي ٿڙ تي ويهي ڪارا پر ڦڙڪائي، جيڪو ڪيس ٻڌندو هو، تنهن سان ڪلاڪن جا ڪلاڪ پيو ڳالهائيندو هو. ”ڪامريڊو،“ هو پنهنجي چهنب کي آسمان ڏانهن ڪري چوندو هو ته ”ڪاري ڪڪر جي بلڪل پويان شگرڪنيڊي پهاڙي آهي. جتي اسان غريب جانور مرڻ پڄاڻان آرام جي زندگي گذاريندا سون.“ هو دعويٰ ڪندو هو ته هن پاڻ اڪين سان برسيم ۽ گاهن واريون ٻنيون ڏٺيون آهن ۽ اتي ڳڙ ۽ مصري جي پئدائش به ڏٺي آهي. ڪافي جانور هن جي ڳالهين تي ويساهه رکندا هُئا. هنن جون زندگيون، هو دليل ۾ چوندا هُئا ته، سخت پورهئي واريون، ڪنن ۽ بکايل آهن. انڪري اهو حقي واجبي آهي ته ڪا شانائتي دنيا ٻئي پاسي هجي. موزز ڏانهن سوئرن جو رويو ڪافي منجهائيندڙ هو. هڪ طرف ته هو هن جي قصن کي ڪوڙو پيا ڪوٺيندا هُئا. ته ٻئي پاسي نه صرف هن کي واندو ڇڏي ڏيندا هُئا، پر هن کي روزانو سوا پاءُ بيئر ڏيئي فارم تي رهڻ ڏيندا هُئا.

جڏهن باڪسر جو کر پرجي ويو ۽ تڏهن وري باڪسر اڳي کان وڌيڪ پورهئي ۾ لڳي ويو. حقيقت ڪري انهيءَ سال مڙني جانورن غلامن وانگي پورهيو ڪيو هو. رواجي ڪم ڪار ۽ ونڊمل جي نئين سر اڏاوت سان گڏوگڏ ننڍين سوئرن جي پڙهائي لاءِ اسڪول به اڏٿو هو. جنهن جي اڏاوت مارچ ۾ شروع ٿي هُئي. ڪڏهن ڪڏهن اٿپوري ڪاڌي تي پورهئي جا ڊگها ڪلاڪ سهپ کان ٻاهر هوندا هُئا. پر باڪسر ڪڏهن به نه رکيو. هن پنهنجي ڪنهن ڳالهه يا ڪم مان اهو تاثر نه ڏنو ته هاڻي ان ۾ اها شڪتي نه رهي آهي. رڳو هن جي ڊول ۾ تبديلي نظر ٿي آئي. اڳي جي پيٽ ۾ هن جي کل ۾ اها چمڪ نه رهي هُئي. هن جون ڏُڏيون سُسِي ويون هُيون. ٻيا چوندا هُئا ته بهار جو گاهه باڪسر کي وري مچائي وجهندو. بهار آيو، پر باڪسر مچي نه سگهيو. ڪڏهن ائين لڳندو هو ته ڪاهي ڏانهن ويندڙ چاڙهي تي وڏي ڪنهن پٿر جو وزن جهليو هلندڙ باڪسر جا پير رڳو پنهنجي ارادي جي سگهه سببان ڪپيل لڳندا هُئا. اهڙي سمي ڏسبو هو ته هن جا چپ ”آئون اجان به سخت پورهيو ڪندس“ جهڙو ڪو جملو پيا ناهيندا هُئا. چو ته آواز هن جو سات ڇڏي چڪو هو. هڪ ڀيرو وري ڪلوور ۽ بينجمن باڪسر تي زور وڌو ته هو پنهنجي صحت جي سڌاري لاءِ ڪجهه ڪري، پر باڪسر ان ڳالهه کي ليکيو ئي ڪونه. هن جو ٻارهون جنم ڏينهن ويجهو هو. تنهنڪري هن کي رڳو اها تانگهه هُئي ته هن جي پينشن تي لهڻ کان اڳ ئي پٿرن جو سنو ذخيرو ٿي وڃي.

گرميءَ جي هڪ نما شام اوچتو هُل هليو ته باڪسر کي ڪجهه ٿي ويو آهي. هو اڪيلي سر ويو هو پٿرن کي هيٺ ڊوئڻ لاءِ. اهو افواهه سچ ثابت ٿيو. چند منٽن کان پوءِ ٻه ڪبوتر خبر کڻي پهتا ته باڪسر ڪري پيو آهي. هو هڪ پاسي ڪريو پيو آهي ۽ اٿڻ کان لاچار بنيل آهي.

فارم جا اڌواڌ جانور وٺي اوڏانهن ڀڳا. اُتي باڪسر گاڏيءَ جي ٻمن وچ۾ پيل هو. هن جو ڪنڌ به لڙڪيل هو ۽ ان کي مٿي کڻي نه پئي سگهيو. هن جون اکيون چمڪي رهيون ۽ پاسا پگهريل هُئا. هن جي وات مان رت جي هلڪي لار نڪري رهي هُئي. ڪلوور سندس پر ۾ گوڏا کوڙي ويهي رهي.

”باڪسر!“ هن دانهن ڪندي چيو، ”تون ڪيئن آهين؟“

”منهن جو ڦڦڙ گهائجي پيو آهي.“ هن نبل آواز ۾ جوابيو، ”پر ڪا ڳالهه ڪونهي. آئون سمجهان ٿو ته اوهان مون ڪانسواءِ به اها ونڊمل مڪمل ڪري وٺندائو. پٿرن جو ذخيرو سنو ٿيل آهي. آئون هونئن به مهيني بعد وڃان ها. سچي ڳالهه ته اها آهي ته آئون پاڻ به هاڻي ريٽائرمينٽ جو انتظار ڪري رهيو هوس ۽ شايد بينجمن پوڙهو ٿي ويو آهي، سو هن کي ساڳي وقت ريٽائر ڪندا ته جيئن هو منهنجو ساٿي بنجي.“

”اسان کي مدد لاءِ پڪارڻ گهرجي.“ ڪلوور چيو. ”ڪو ڊوڙي وڃي اسڪئيلر کي هي واردات ٻڌائي.“

سڀ ئي جانور وني فارم هائوس ڏي ڀڳا ته جيئن اها خبر اسڪئيلر کي ٻڌائين. رڳو بينجمن ۽ ڪلوور پوئتي رهيا. بينجمن پنهنجي پڇ سان مکيون هڪليندو رهيو. 15 منٽن کانپوءِ اسڪئيلر پهتو. سندس چهرو همدردي ۽ ڳڻتي وارو ڏيک ڏئي رهيو هو. هن ٻڌايو ته ڪامريڊ نيپولن کي فارم هائوس جي انتهائي وفادار ساٿي جي درگهٽنا جو احوال مليو آهي ۽ انهيءَ تي غمگين ٿيو آهي. هو ولنگڊن جي اسپتال ۾ هن جي علاج جو بندوبست ڪري رهيو آهي. اهو ٻڌي جانور ۾ بي چيني ڦهلجي ويئي. سواءِ مُولي ۽ سنوبال جي، ٻئي ڪنهن جانور به هن فارم کي نه ڇڏيو آهي. هنن نٿي چاهيو ته هنن جو سنگي ظالم انسانن جي ور چڙهي. پر اسڪئيلر کين جهٽ ۾ راضي ڪري ورتو. چو ته هتي جي ڀيٽ ۾ ولنگڊن ۾ موجود جانورن جو ڊاڪٽر هن جو علاج سٺي نموني ڪري سگهندو. اڌ ڪلاڪ کانپوءِ باڪسر ڪنهن حال ۾ آيو ته وڏن ڪشالن کان پوءِ پيرن تي ڪڙو ٿيو ۽ منڊڪائيندو پنهنجي ڪڙه ڏي ويو. اتي ڪلوور ۽ بينجمن هن لاءِ ڪکن جو بسترو ناهي ورتو.

ٻه ڏينهن باڪسر پنهنجي ڪڙه ۾ پيو رهيو. سوئرن هڪ گلابي رنگ جي دوا جي وڏي بوتل ڏياري موڪلي هُئي. ڪلوور ڏينهن ۾ ٻه لڳا اُها دوا کاڌي کانپوءِ هُن کي پياريندي هُئي. لڙي شام جو هوءَ هن کي ڪڙه ۾ اچي ويهندي هُئي. جڏهن ته بينجمن مکيون پيو هڪليندو هو. باڪسر کين چيو ته جيڪي ٿيو، ان تي افسوس نه ڪيو وڃي. جيڪر هو ڀيهر تازو توانو ٿيو ته پوءِ هن کي اميد آهي ته هو اجان ٻه ٽي سال کن وڌيڪ جيئرو رهندو. ۽ هو هاٽي چراگاه جي ڪنڊ ۾ پويان ڏينهن گهارڻ جو انتظاري آهي. جتي هو واندڪائي ۾ پڙهندو ۽ ذهن کي سڌاريندو. هن جو ارادو هو ته هو حياتيءَ جا باقي ڏينهن الفابيٽ جا باقي رهيل 22 اکر سکڻ ۾ گهاريندو.

پر ڪلوور ۽ بينجمن رڳو ڪم واري وقت کانپوءِ وٽس موجود هوندا هُئا. سو وچ ڏينهن ۾ هڪ گاڏو آيو ۽ کيس کڻي واپس وريو. ٻيا جانور سوئرن جي نگراني ۾ گوگڙو ڪڍي رهيا هُئا ته بينجمن هينگندو ۽ ڊوڙندو وٽن پهتو. ”تڪڙا ٿيو.“ هن رڙ ڪندي چيو، ”جلدي ۾ اچو! هو باڪسر کي الائي ڪٿي ڪٺيو پيا وڃن.“ سوئرن جو حڪم ٻڌڻ کانسواءِ ئي هو فارم هائوس ڏي ڀڳا. آڳند ۾ هڪ گاڏو جنهن کي ٻه گهوڙا ڇڪي رهيا هُئا، بيٺو هو. گاڏي جي هڪ پاسي ڪجهه لکيل هو. ڪوچوان هڪ پر اسرار شخص ٿي لڳو. باڪسر جي ڪڙه خالي هُئي جانور گاڏي جي چوڌاري ٿي بيٺا. ”خدا حافظ “ هنن هڪ آواز ۾ چيو، ”خدا حافظ“.

”بيوقوفو! بيوقوفو!“ بينجمن هنن جي چوڌاري زمين تي پير هڻندو گهميو ۽ کر سان زمين کوٽيندو رهيو. ”بيوقوفو! اوهان کي گاڏي جي پاسي ۾ لکيل نٿو نظر اچي.“ اهو ٻڌي هو خاموش ٿي ويا. مُريل لفظن کي اچارڻ شروع ڪيو. پر بينجمن هن کي پوئتي ڪري، پوائتي خاموشي کي ٽوڙيندي پڙهڻ شروع ڪيو ”’الفريد سمنڊر گهوڙن جو ڪاسائي ۽ گلو ناهيندڙ، ولنگڊن، کلن ۽ هڏن جو ڊيلر ۽ ڪتا مهيا ڪندڙ‘ اوهان کي ڪجهه سمجهه ۾ اچي ٿو. هي باڪسر کي ڪاسائين وٽ کڻي پيا وڃن.“

اهو ٻڌي سڀني دهشت ۾ ونجي رڙ ڪئي. انهيءَ گهڙيءَ ڪوچوان گهوڙن کي چهبڪ هنيو ۽ گاڏو اڳتي رڙهيو. سڀ جانور ان جي پويان هلندا رهيا ۽ رڙندا رهيا. ڪلوور زور ڀري اڳيان ويئي. گاڏو ٻه تيز ٿيندو ويو. ڪلوور ڊڪڻ لاءِ پنهنجي ٽنگن تي زور وڌو، پر هو رڳو وچٽري رفتار حاصل ڪري سگهي.

”باڪسر!“ هن دانهن ڪئي، ”باڪسر! باڪسر! باڪسر!“ ۽ انهيءَ گهڙي باڪسر جڻ ٻاهريون گوڙ شور ٻڌو هجي، پنهنجو منهن، جنهنکي هيٺين حصي تي اڇي پٽي ٻڌل هُئي، گاڏي جي پويان واري حصي جي ننڍڙي دري کان ظاهر ڪيو.

”باڪسر“ ڪلوور دهشت ۾ رڙ ڪئي. ”باڪسر! ٻاهر نڪري اچ جلدي ڪر! توکي هُو موت جي مُنهن ۾ وٺيو پيا وڃن.“

سڀني جانورن گڏجي رڙ ڪئي. ”باڪسر ٻاهر لهي اچ!“ پر گاڏو اڳ ۾ ئي رفتار پڪڙي چڪو هُئو ۽ دور ٿيندو ويو. اها پڪ نہ آهي تہ باڪسر ڪلوور جي ڳالهہ کي ٻڌو يا نہ ٻڌو. پر ڪجهہ گهڙين ڪانپوءِ هن جو چهرو دري مان گم ٿي ويو. ۽ گاڏي اندر ڪرن هڻڻ جو آواز ايندو رهيو. هو ٻاهراچڻ لاءِ ڪوشش ڪري رهيو هو. اهڙو بہ زمانو هو جڏهن باڪسر جي چند لتن سان هي گاڏو ٽٽي پرزا ٿي وڃي ها. پر افسوس تہ هن جي سگهہ هن کان موڪلائي ويئي هُئي. ڪجهہ گهڙين بعد هن جي کرين هڻڻ جو آواز گهٽجي ويو. پريشانيءَ ۾ جانورن گاڏو گهليندو جانورن کي چيو تہ ”ڪامريڊو! پنهنجي ڀاءُ کي موت ڏانهن نہ گهلي وڃو.“ پر هنن بيوقوف جانورن پنهنجي آسپاس کان غافل ٿي، ڪنن کي بند ڪري رفتار وڌائي ڇڏي. باڪسر جو منهن ٻيهر ظاهر نہ ٿيو. ڪنهن کي تمام دير سان خيال آيو تہ اڳتي وڌي وڏي ٻاهرئين در کي بند ڪجي، پر ان سمي، گاڏو ان مان نڪري ويو ۽ سامهون واري روڊ تي چڙهي گم ٿي ويو. باڪسر کي ٻيهر ڪڏهن بہ نہ ڏٺو ويو.

ٽن ڏينهن ڪانپوءِ اعلان ڪيو ويو تہ هُو ولنگڊن اسپتال ۾، علاج هلندي گذاري ويو. اسڪئيلر پاڻ اها خبر ٻڌائڻ آيو هو. هن پاڻ ٻڌايو تہ هو پاڻ باڪسر جي آخري ساعتن ۾ اُتي موجود هو.

”اُهو ڏاڍو عجيب نظارو هو، جيڪو مون اڳتي نہ ڏٺو هو.“ اسڪئيلر پنهنجا ڳوڙها اگهندي چيو. ”آئون آخري دم تائين هن جي بستري وٽ موجود رهيس. هن آهستگيءَ سان چيو تہ ’هن کي ڏک آهي تہ هو ونڊمل جي ٺهڻ کان اڳ ۾ ئي موڪلائي رهيو آهي.‘ ’ڪامريڊو! اڳتي وڌو.‘ هن جا آخرين لفظ اهي هُئا. ’بغاوت جي نالي ۾ اڳتي وڌو‘ ’اينمل فارم زنده باد.‘ ’ڪامريڊ نيپولن زنده باد‘ ۽ ’ڪامريڊ نيپولن سدائين صحيح هوندو آهي.‘ هائو اهي هن جا آخري لفظ هُئا.“

اُهو چئي اسڪئيلر جي سڀاءَ ۾ تبديلي آئي. هو ڪجهہ وقت لاءِ خاموش ٿيو ۽ ٻنهي پاسي شڪي نگاهن سان ڏٺو. هن چوڻ شروع ڪيو تہ ”هن کي معلوم ٿيو آهي تہ ڪن جانورن اهو غلط افواهہ ڦهلايو آهي تہ جنهن گاڏي ۾ باڪسر کي نيو ٿي ويو. ان تي گهوڙن جو ڪاسائي لفظ لکيل هُئا. سو اهو نتيجو ڪڍيو ويو هو تہ هن کي ناڪاره گهوڙا وٺي ذبح ڪندڙ ڏانهن وٺي پئي ويا.“ اسڪئيلر چيو، ”اها ڳالهہ اعتبار جوڳي نہ آهي. ڪو جانور ايترو وائڙو ٿي سگهي ٿو. يقيني طور نہ.“ هن پنهنجي پڇ کي لوڏيندي، ڪاوڙ مان چيو تہ“ چا اُهي اسان جو اڳواڻ کي هن کان وڌيڪ ڄاڻن ٿا. وضاحت تمام سادي هُئي. اُهو گاڏو پهرئين ڪنهن ڪاسائيءَ جي ملڪيت هو، جنهن کي پوءِ ڪنهن جانورن جي ڊاڪٽر خريد ڪيو هو، ۽ اڃان پراڻو نالو نہ مٽايو ويو هو. انهيءَ ڪري اها غلط فهمي پيدا ٿي آهي.“

جانور اهو ٻڌي ڪافي حد تائين مطئمن ٿي ويا ۽ جڏهن اسڪئيلر باڪسر جي آخرين ساعتن جا نقش چٽڻ شروع ڪيا تہ هن کي بهترين سنڀال حاصل ٿي ۽ مهانگيون دوائون بہ مليون، جن جي ادائيگي ڪامريڊ نيپولن جهٽ پٽ ٿي ڪئي، تڏهن هنن جا آخرين شبها بہ دور ٿي ويا. پنهنجي ڪامريڊ جي موت جو غم انهيءَ خيال تہ سندس موت خوشيءَ جي حالت ۾ ٿيو، گهٽائي ڇڏيو.

نيپولن پاڻ آچر جي گڏجاڻيءَ ۾ شريڪ ٿيو ۽ باڪسر جي ياد ۾ تقرير ڪيائين هن ٻڌايو تہ هن جو لاش آڻڻ ممڪن نہ هو، پر هن حڪم ڏنو آهي تہ فارم جي گلن مان چادر ٺاهي وڃي، جيڪا هن جي قبر تي چاڙهي ويندي. نيپولن پنهنجي تقرير جي پڇاڙي باڪسر جي مشهور چوٽين جي ورجاءَ سان ختم ڪئي. ’آئون اڃان بہ سخت پورهيو ڪندس‘. ۽ ’ڪامريڊ نيپولن سدائين صحيح هوندو آهي.‘ ”اُهي متا“ هن چيو، ”سڀني جانورن کي اپنائڻ گهرجن.“

ڪاني واري تقريب جي ڏينهن دڪاندار جي گاڏيءَ ۾ ڪاٺ جو وڏو ڪريٽ ولنگڊن مان آيو ۽ فارم هائوس ۾ وجي لٿو. ان رات فارم هائوس ۾ گانا بجانا ٿيندا رهيا ۽ جهيڙن جا آواز ايندا رهيا ۽ يارهين بجي گلاس ٽوڙڻ ڪان پوءِ محفل ختم ٿي. ٻئي ڏينهن فارم هائوس جا واسي ٻنپهرن ڪان اڳ نہ جاڳيا ۽ ڪٿان نہ ڪٿان اها خبر پهتي تہ سوئرن وسڪي وٺڻ لاءِ رقم ڪٿان حاصل ڪئي هُئي.

باب ڏهون

سال گزرندا ويا. موسمون اينديون رهيون ۽ مٽبيون رهيون. جانورن جون ننڍيون عمريون به اڏامنديون رهيون. اهو وقت به آيو جو کلوور، بينجمن ۽ موزز کانسواءِ ڪنهن ٻئي جانور کي بغاوت واري وقت کان اڳ جي زماني جا سنڀار نه هُئي.

مُريل مري ويئي، بلوبيل، جيسي ۽ پنچر به راهه رباني اختياري ويا هُئا. جونز به هن دنيا ۾ نه رهيو هو. هو ڪنهن ملڪ جي شرابي خاني ۾ موت سان ملاقاتي ٿيو هو. سنوبال به وسري چڪو هو. باڪسر سواءِ چند جي ڪنهن کي به ياد نه هو. کلوور هاڻي ٿيڻي گهوڙي هُئي، هن جا سنڌ سيٽيل ۽ اکيون ڳاڙهيون بنيل هيون. هوءَ ريٽائر ٿيڻ جي عمر کان به سال وڌي تي چڪي هُئي، پر حقيقت ۾ ڪوبه جانور اجان ريٽائر به نه ٿيو هو. ريٽائر ڪيلن جي رهائش واسطي چراگاهه جي ڪناري کي مخصوص ڪرڻ جو ارادو ترڪ ٿي چڪو هو. نيپولن جو وزن 154 ڪلو گرام تائين پهتو هو. اسڪئيلر ايترو ته سڄي ويو هو جو هُو تڪليف سان اکيون ٿي کولي سگهيو. رڳو پوڙهو بينجمن ساڳئي نموني جو هو، سواءِ اُن جي ته هن جا وار اڇا ٿي ويا هيا ۽ باڪسر جي موت ڪانپوءِ وڌيڪ غمگين، اداس ۽ مانيٽو بنجي ويو هو.

هونئن فارم تي پانت پانت جو مخلوقون هيون، جيتوڻيڪ انهن ۾ ايتري واڌ نه آئي هُئي، جيتري جي شروع ۾ اميد پئي رکي ويئي. ڪيترا جانور نوان ڄاول هُئا. جن لاءِ بغاوت رڳو ڏندلي روايت هُئي، جيڪا زباني طرح وڏڙن کين منتقل ڪئي هئي. ڪجهه ٻيا جانور، جيڪي خريد ڪيا ويا هُئا، تن هتي اچڻ کان اڳ ان جو ذڪر نه سُئو هو. فارم ۾ کلوور سان گڏ ٽي ٻيا به گهوڙا هُئا. اُهي ڪافي سگهارا جانور هُئا، ۽ سنا ساٿي به. هر وقت پورهئي لاءِ تيار پر ذهني طرح مورک هُئا. انهن مان ڪوبه الفابيٽ جي ٻئي اکر کان اڳتي نه وڌي سگهيو. هنن کي بغاوت متعلق يا جانورازم جي اصولن جي حوالي سان جيڪو ڪجهه ٻڌايو ٿي ويو، سو هنن قبولي ٿي ورتو. خاص ڪري کلوور جي ڳالهين کي ته جهڻ ۾ مڃي ٿي ورتو، جنهن لاءِ هنن جي دلين ۾ مادرانه عزت هُئي. پر اهو يقيني نه هو ته کين جيڪو به ٻڌايو ٿي ويو، سو کين سمجهه ۾ نه آيو ٿي يا نه.

فارم هاڻي نه رڳو خوشحال هو، پر وڌيڪ منظم به هو. اهو وڌيڪ ڦهلجي ويو هو، ڇاڪاڻ ته مسٽر پلڪنگٽن کان به ٻنيون خريديون ويون هيون. آخر ڪار ونڊمل جڙي راس ٿي هُئي ۽ فارم ۾ ٿريشنگ مشين به اچي ويئي هُئي. گاهه کي ڇاڙهڻ ۽ چڪڻ واري مشين به ورتي ويئي. ان کان علاوه هن فارم ۾ وڌيڪ جڳهيون به جوڙيون ويون هُيون. ومپر پاڻ لاءِ ٽانگو خريديو هو. بهرحال ونڊمل کي بجلي پيدا ڪرڻ لاءِ نه پئي استعمال ڪيو ويو. ان کي اَنَ پيهڻ لاءِ پئي ڪم ۾ آندو ويو. جنهن جي ڪري رقم جي صورت ۾ منافعو ڪمايو پئي ويو. جانور وري ٻي مل جوڙڻ لاءِ سخت پورهئي ۾ جنبيل هُئا. جڏهن اها نهي ته اهو چيو ويو ته هاڻي جنريٽر لڳايو ويندو. پر جن عشرتن جا خواب سنوبال ڏيکاريا هُئا - وٿاڻن ۾ بجلي، ٿڌو ۽ گرم پاڻي، ڪم لاءِ ٽي ڏينهن - تن جو هاڻي ذڪر ئي نٿي ڪيو ويو. نيپولن انهن تصورن کي جانورازم جي روح جي منافي قرار ڏنو هو. هن جو چوڻ هو ته حقيقي ۽ سچي خوشي پورهيو ڪرڻ ۽ سادگيءَ سان رهڻ ۾ آهي.

لڳو ائين ٿي ته فارم ۾ خوشحالي ته آئي هُئي، پر سواءِ ڪتن ۽ سوئرن جي، ٻين جانورن جي حالتن ۾ سڌارو نه آيو هو ۽ هو اڳي وانگر غريب ئي رهيا. شايد ان جو هڪڙو سبب اهو هو ته هتي سوئرن ۽ ڪتن جي گهڻائي هُئي. ائين به نه هو ته اهي صاحبان ڪو ڪم ڪار نه ڪندا هُئا. جيئن اسڪئيلر وضاحت ڪندي ٿڪبو ئي نه هو ته فارم جي نگهباني ۽ انتظام وارو ڪم اڻ ڪٽ آهي. گهڻو ڪم ته اهڙي نوع جو آهي، جيڪو ٻيا جانور سمجهي نه سگهندا. مثال طور اسڪئيلر کين ٻڌايو هو ته سوئر صاحبان هر روز فائيلن

رپورٽن، منٽن، ميموئن جهڙن پر اسرار شين تي وڏو وقت کپائين ٿا. اُهي پنن جا ٿها جيڪي پرٽا هوندا هُئا ۽ وري کين پرڻ کان پوءِ ڪوري ۾ ساڙٿو هو. اسڪئيلر جي چواڻي فارم جي ڀلائي واسطي اهو تمام ضروري هو. پوءِ بہ نڪي ڪتن، نڪي سوئرن پنهنجو ڪاڏو تي پيدا ڪيو. اُهي نہ رڳو تعداد ۾ گهٽا هُئا، پر انهن جي بک بہ شاندار هُئي.

ٻين جانورن جي لاءِ زندگي اهڙي هُئي، جيڪا اڳ ۾ ساڳي رهي هُئي. اهي اڪثر بکايل رهندا هُئا ۽ ککن تي سمهندا هُئا. حوض مان پاڻي پيئندا هُئا. ٻنين ۾ گهمندا هُئا. سياري ۾ سيءُ کين تنگ ڪندو هو تہ اونهاري ۾ وري مکيون کين هلاک ڪنديون هيون. ڪڏهن ڪڏهن ڪي پوڙها پنهنجي ڌنڌلين يادگيرين وسيلي اهو تعين ڪرڻ گهرندا هُئا تہ اڄوڪيون حالتون، بغاوت جي شروعاتي ڏينهن ۾ جڏهن جونز کي تازو پڄايو ويو هو، جي پيٽ ۾ بهتر آهن يا بريون آهن. پر کين ڪا چٽي يادگيري نہ سجهندي هُئي، جنهن جي آڌار هو پيٽ ڪري سگهن. انهن وٽ اسڪئيلر جي فهرستن کان سواءِ پڙهڻ لاءِ ٻيو ڪجهہ نہ هو. ۽ انهن فهرستن ۾ ثابت ڪيل هو تہ شيون وڃن ٿيون بهتر کان بهتر بنبيون. جانورن کي اهو احساس هو تہ مسئلا حل ٿيڻ جوڳا نہ آهن. پر مکيہ ڳالهہ اها هُئي تہ وٽن ايترو وقت ئي نہ هو تہ انهن مامرن تي ويهي متاڪٽ ڪن. رڳو پوڙهي بينجمن جي دعويٰ هُئي تہ کيس هر وڏي ننڍي واقعي جي چٽي يادگيري آهي. سندس خيال هو تہ حالتون نہ صفا خراب نہ صفا سنيون ٿيون آهن. ۽ نہ ڪڏهن ائين ٿيندو. هو چوندو هو تہ بکون، بدحاليون، مايوسيون وغيره زندگيءَ جو اَبدل قانون آهن.

ان هوندي بہ جانورن اميد جو دامن هٿان نہ ڇڏيو هو. ۽ وڌيڪ تہ هنن هڪ گهڙي لاءِ بہ نہ، انهيءَ مرتبي ۽ فخر جو احساس وڃايو هو، جيڪو کين ائنيمل فارم جي رهواسيءَ جي حيثيت ۾ حاصل ٿيو هو. اڃان توڙي پوري انگلنڊ ۾ انهن جو فارم ئي اڪيلو هو، جنهن جا مالڪ ۽ سنڀاليندڙ سڀ جانور هُئا. نڪو انهن، نڪي نوجوانن ۽ نڪي نون آيل جانورن انهيءَ حقيقت تي اڄرج ڏيکارڻ ڇڏي ڏنو هو. جڏهن بندوقن جي ٺڪائن هلندي ۽ سائي جهنڊي کي ڦڙڪندي ڏسندا هُئا، تڏهن سندن دليون فخر وچان ڦنڊي ويندڀون هيون، ۽ هنن جي ڳالهين جو رخ نيٺ وڃي پراڻن سورهيائي وارن ڏينهن، جونز جي ڀاڄ ۽ نيڪالي، ستن حڪمنامن (فرمانن) جي لکائي، ڪاهي ايندڙ انسانن کي شڪست ڏني ويندڙ جنگين ڏانهن مڙي ويندو هو. ڪوبہ پراڻو خواب ترڪ نہ ڪيو ويو هو. ميجر جنهن جانور ريپبلڪ، جيڪا انگلنڊ جي ساين ٻنين تي مبني هوندي ۽ ان ۾ انسانن جو نالو نشان بہ نہ هوندو، جو خيال اڃان زنده هو. ڪڏهن نہ ڪڏهن ان جو قيام عمل ۾ ايندو، ڪٽي هينئر نہ، پر اهو اوس ٿيڻو آهي. ايتري تائين جو ”انگلنڊ جا جانور“ واري گيت جي ڌن بہ لڪي ڇپي جهونگاري تي ويئي. اها حقيقت هُئي تہ هر جانور ان کي ڄاڻندو هو، پر وڏي آواز ان کي ڳائڻ کان لهرائيندو هو. ائين ڪٽي هجي تہ هنن جي زندگي دشوار هُئي ۽ سندن سڀ آسون ۽ اميدون پوريون نہ ٿيون هيون، پر هنن کي پتو هو تہ هو ٻين جانورن جهڙا نہ آهن. چو تہ ٻن ٽنگن واي ڪابہ خلقت منجهن رهائش پذير نہ هئي. ڪنهن مخلوق ٻي خلق کي آقا نٿي سڏيو. سڀ جانور برابر هُئا.

گرميءَ جي شروعاتي مرحلي ۾ هڪڙي ڏهاڙي اسڪئيلر رڍن کي پنهنجي ڪڍ اچڻ جو حڪم ڏئي کين فارم جي ٻئي ڇيڙي ڏي وني ويو، جتي لَڪُڙ جا ننڍا ٻوٽا تمام گهٽا ڦٽل هُئا. اسڪئيلر جي نگهبانيءَ ۾ رڍن سڄو ڏينهن انهن کي چرڻ ۾ لڳايو. ۽ جيئن تہ موسم گرم هُئي، سو اسڪئيلر کين اتي رهڻ جو چيو ۽ پاڻ واپس موٽي آيو. اُهي پورو هفتي اُتي ئي رهيون. اسڪئيلر هنن سان ڏينهن جو چڱو حصو گڏ رهندو هو. هن چيو تہ هُو هنن کي هڪ نئون راڳ سيکاري رهيو آهي، جنهن لاءِ نويڪلائي جي ضرورت آهي.

جڏهن رڍون واپس وري آيون، تڏهن هڪ خوشگوار شام جو، جنهن مهل جانورن پنهنجو ڪم پورو ڪيو هو ۽ گهرن لاءِ واپس تي وريا، تنهن مهل اڱڻ مان گهوڙي جي ڊيجاريندڙ هڻڪار ٻڌڻ ۾ آئي. حيران

بنجي جانور جتي هئا، اتي ئي بيهي رهيا. اهو آواز ڪلوور جو هو. هُن وري هٽڪاريو، سو جانور ونئي آڳنڊ ڏي ڀڳا. اُتي کين اِهو نظر آيو، جيڪو ڪلوور ڏٺو هو: سوئر پنهنجي پوين ٽنگن تي هلي رهيو هو.

ها اهو اسڪئيلر هو. ٿورڙو اڏنگي نموني، جڻ هو پنهنجي پوري وزن يا ڊول کي انهي نموني ۾ سنڀالي سگهڻ تي هريل نه هو، پر ڪافي تناسب سان آڳنڊ ۾ گهمي ڦري رهيو هو. ڪجهه گهڙين کان پوءِ فارم هائوس جي دروازي مان سوئرن جي ڊگهي قطار نڪتي، جيڪي به پوين ٽنگن تي هلي رهيا هُئا. ڪجهه صحيح طرح هلي رهيا هُئا، ته ڪي وري اهڙي نوع ۾ پيئي هليا، جڻ کين ڪنهن ٽيڪ جي ضرورت هجي. بهرحال هرهڪ آڳنڊ جو چڪر ڪاميابيءَ سان لڳايو ۽ آخر ۾ ڪتن جي باهوڙ ڀڏي ويئي ۽ ڪارڙي ڪڪڙ تيز ۽ تکي آواز ۾ بانگ ڏني، جنهن ڪانپوءِ نيپولن بنفس خود، هيڏي هوڏي شوخ نظرون ڦهلائيندو آيو. سندس ڪتا هن جي چوڌاري ٽپنگ ٽپا ڏيندا رهيا.

هن جي اڳين ٽنگ ۾ چهبڪ پڪڙيل هو.

موتمار خاموشي ڇانئجي ويئي. حيران، ڊنل، ۽ لطف اندوز ٿيندڙ جانور هڪ جاءِ مڙي اهو نظارو ڪندا رهيا. ائين ٿي لڳو ته جڻ دنيا اونڌي ابتي ٿي ويئي هجي. ان بعد اُها گهڙي آئي جڏهن اهو پهريون صدمو ختم ٿيو، ۽ جڏهن هر ڳالهه جي باوجود - ڪتن جي دپ هوندي ۽ ڇا به ڪٿي تي پوي شڪايت ۽ تنقيد نه ڪرڻ جي واري سالن کان سکيل عادت جي باوجود - شايد هنن مان ڪنهن احتجاج جو اظهار ڪيو هجي. پر ٺيڪ ان مهل، جڻ اشاري ملڻ سان، سڀ رڍون ٻاڪارڻ لڳيون ته : "چار ٽنگون چڱيون، پر ٻه ٽنگون سٺيون" "چار ٽنگون چڱيون، پر ٻه ٽنگون سٺيون".

اها ٻاڪار بي روڪ پنج منٽ کن هلي. جنهن وقت رڍون خاموش ٿيون تڏهن ڪنهن احتجاج جو ڪو امڪان ئي ختم ٿي ويو هو، ڇو ته سوئر به فارم هائوس اندر هليا ويا هُئا. بينجمن کي ڪو نڪ هن جي ڪلهي کي نوسيدو محسوس ٿيو. هن پوئتي ورائي ڏٺو. اها ڪلوور هُئي. هن جون اکيون اڳ جي پيٽ ۾ وڌيڪ ڏنڌليون ٿي لڳيون. بغير ڪجهه چوڻ جي هوءَ هن کي ڳچيءَ جي وارن کان نرميءَ سان پڪڙي، پاڻڊي جي ڇيڙي ڏي وٺي آئي. جتي ست فرمان لکيل هُئا. ٻه ٽي منٽ اُهي بيهي پٽ تي لکيل اکرن کي تڪيندا رهيا. "منهنجي نظر خراب ٿي رهي آهي." هن نيٺ ڪڇيو، "پر جڏهن آئون جوان هيس تڏهن به اهو لکيل پڙهڻ جي قابل نه هيس، پر مون کي لڳي ٿو ته هن پيري پٽ جي لکت جو نمونو ڪجهه ٻيو آهي. ڇا اهي ست حڪمناما ساڳيا آهن، جيئن اڳ ۾ هُئا، بينجمن!" هڪ پيرو بينجمن پنهنجو نيم ٽوڙيو ۽ هن ڪلوور کي پٽ تي لکيل پڙهي ٻڌايو. اُتي ٻيو ڪجهه به نه هو، سواءِ هڪ فرمان جي ته:

"سڀ جانور برابر آهن، پر ڪجهه جانور ٻين جي پيٽ ۾ وڌيڪ برابر آهن."

انهيءَ کان پوءِ اهو اچرج جوڳو نظارو نه هو، جڏهن ٻئي ڏهاڙي فارم جي ڪمن جي نگهباني ڪندڙ سوئرن جي اڳين ٽنگن ۾ چهبڪ هوا. اهو ڄاڻڻ به حيرانگيءَ جو باعث نه بنيو ته سوئرن پنهنجي لاءِ وائرليس جو سيٽ ورتو آهي ۽ ٽيليفون هٽائڻ لاءِ هٿ پير هڻي رهيا آهن ۽ رسالن جان بُل، ٽِٽبِٽس ۽ روزاني اخبار مرر جا ساليانه خريدار بنيا آهن. اهو به حيرت انگيز نه هو ته نيپولن فارم هائوس جي باغ ۾ چڪر هڻندي پائيپ پي رهيو هو. نڪي ڪنهن کي حيرانيءَ ورتو جڏهن سوئرن جونز جي ڪپڙن جا الماريءَ مان ڪپڙا ڪڍي پاڻ پهريا هُئا. نيپولن پاڻ ڪارو ڪوٽ، وڏو ڪڇو ۽ چمڙي جا وڏا جوراب پاتا هُئا، سندس دلدار سوئرڻ اها ريشمي ڊريس پاتي هُئي، جيڪا بيگم جونز هر آچر تي پهريندي هُئي.

هڪ هفتي ڪانپوءِ ٽپهري سمي ڪافي ٽانگا فارم اندر آيا. پر پاسي جي فارم واسين جو وفد هن فارم جي دوري تي آيو هو. هنن کي سڄو فارم گهمايو ويو. هنن جيڪا به شي ٿي ڏٺي، تنهن جي ٿي ساراهه ڪئي. خاص ڪري ونڊمل جي گهڻي تعريف پئي ڪيائون. جانور گوگڙن واري ٻني جو گند گاهه صاف ڪري

رهيا هُئا. اهي سخت پورهئي ۾ رنپيل هئا ۽ ورلي ئي منهن مٿي کيائون. پتو نہ هُئن تہ سوئر وڏيک ڏيچاريندڙ ٿي پاسيا، يا جهجهي تعداد ۾ آيل انسان .

انهيءَ رات فارم هائوس مان ڪاڏ پيٽ ۽ ڳائڻ وڄائڻ جا آواز ايندا رهيا. ۽ اوچتو جڏهن گڏوچڙ ۽ نوان آواز جانورن جي ڪنين پيا تہ منجهن تجسس جاڳيو. جڏهن انسان ۽ جانور برابري واري نموني اچي گڏيا هُئا، تڏهن اُتي ڇا وهي واپري رهيو هو. هو سڀ يڪراءُ ٿي، خاموشيءَ سان رڙهندا، فارم هائوس جي باغ ۾ پهتا.

دروازي وٽ اُهي رڪجي ويا، ڇو تہ اهي ڊنا پئي. پر ڪلوور انهن کي اڳيان وٺي ويئي. اهي آهستي آهستي بي آواز فارم هائوس تائين پهتا ۽ جيڪي ڏڪها هُئا، سي درين مان اندر تڪڻ لڳا. اندر ڪمري ۾ گول ميز تي چوڌاري اڌ ڊزن انسان هُئا تہ اڌ ڊزن اهم ۽ ناليارا سوئر وينل هُئا. نيپولن وڏي ڪرسي تي وينل هو. ٻيا سوئر بہ ڪرسين تي آرام ده ٿيو وينا هُئا. هي سڀ تاس راند ڪيڏڻ ۾ مصروف هُئا، گڏوگڏ هو هڪ ٻئي جي زندگيءَ ۽ صحت جو جام بہ نوش ڪري رهيا هُئا. هڪ ڏگهو جڳ ڦري رهيو هو ۽ بيئر سان مگ ڀرجي رهيا هُئا. ڪنهن بہ اندر تڪيندڙ جانورن کي نہ ڏٺو.

فاڪسوڊ جو مسٽر پلڪنگٽن اُٿي بيٺو. هن جي هٿ ۾ پيالو هو. هن چيو تہ هو ڪجهہ گهڙين ۾ وينل صاحبان کي چوندو تہ اچي صحت ۽ زندگي جو جام نوش ڪن پر ان کان اڳ هو ضروري سمجهي ٿو تہ ڪجهہ ڳالهائي: ”اهو هن توڙي ٻين هت وينلن ماڻهن لاءِ اطمنيان جو سبب آهي تہ بدگمانيءَ ۽ غلط فهميءَ جو ڊگهو دور پڄاڻي پهتو آهي. اهو بہ وقت هو جڏهن هن فارم جي مالڪن کي انساني پاڙيسري دشمني واري نموني نہ پر شڪي طرح ڏسندا هُئا. هُو ۽ هتي موجود سندس ٻيا ساٿي اهڙي سوچ ۾ ڀاڱي ڀائيوار نہ رهيا آهن. ڪي اڳرا واقعا بہ ٿيا ۽ ڪجهہ غلط نظريا بہ مروج رهيا. اهو سمجهيو ٿي ويو تہ سوئرن جي انتظام هيٺ ڪم ڪندڙ هي فارم هڪ غيرفطري عمل آهي، جنهن جا ٻين فارمن تي خراب اثر پوندا. بغير جانچ جونچ جي ڪيترن ئي فارمن جي جاگيردارن اهو پئي سمجهيو تہ هن ۾ بد انتظامي ۽ بي حيائي جو چالامان آهي. اُهي پنهنجي جانورن ۽ انساني ملازمن تي هن جي اثرات متعلق مُنجهيل هُئا. پر هاڻي سڀ انديشا ۽ شڪ ختم ٿي ويا آهن. اڄ هن ۽ سندس دوستن فارم گهمي ڏٺو آهي ۽ هر شيءِ کي تپاسيو ۽ اڪيان ڏٺو آهي. ۽ هن ڇا ڏٺو؟ نہ فقط وقتائتا اقدام، بلڪ جنهن ڊسيپلين ۽ منظم پٽي جو مظاهرو پئي ٿيو، تنهن کي ٻيا فارم نموني طور اختيار ڪري سگهن ٿا. هن جو ايمان هو تہ هو انهيءَ چوڻ ۾ غلط نہ آهي تہ ٻين فارمن جي ڀيٽ ۾ هتي جا ننڍي حيثيت وارا جانور ٿورڙي ڪاڏي جي عيوض تمام گهڻو ڪم ڪري رهيا آهن. بيشڪ هن ۽ هن جي دوستن هتي جي ڪجهہ خصوصيتن کي ڏٺو آهي ۽ انهن کي هو وجي پنهنجي فارمن ۾ لاڳو ڪرائيندا.“

هن چيو تہ پنهنجي خيال آرائيءَ جي پڄاڻيءَ تي هُو پر زور نموني چوي ٿو تہ هن فارم ۽ ٻين فارمن وچ ۾ جيڪي دوستاڻا تعلقات آهن، سي اڳتي بہ رهڻ گهرجن. سوئرن ۽ انسانن وچ ۾ مفادن جو ڪوبہ ٽڪراءُ ڪونهي ۽ نڪي اهو ضروري آهي. انهن جون ڪوششون ۽ مشڪلاتون ساڳيون رهيون آهن. هونئن بہ ڇا هر جاءِ تي پورهئي جو مسئلو ساڳيو نہ آهي! هتي لڳو پئي تہ مسٽر پلڪنگٽن اڳواٽ سوچيل ڪنهن لطيفي سان سامعين کي وندرائيندو. پر ڪنهن سبب هو واتان ڪڍي نہ سگهيو. ساهہ گهٽجڻ مهل سندس ڪاڏي ڳاڙهي ٿي پئي، آخر هن چئي وڌو تہ جيئن اوهان کي پنهنجي ننڍي حيثيت وارن جانورن کي منهن ڏيڻو ٿو پوي، تيئن اسان کي پنهنجي لوئر ڪلاس کي منهن ڏيڻو پوي ٿو. انهيءَ دلچسپ فقري تي ٺهڪڙو مچي ويو. آخر ۾ وري بہ مسٽر پلڪنگٽن سوئرن کي گهٽ راشن جي عيوضي ۾ وڏي ڪم وٺڻ ۽ جانورن کي نہ ڪارڻ واري ڳالهہ تي مبارڪباد ڏني.

پوءِ هن چيو ته هو مڙني وينلن کي اٿڻ لاءِ چوي ٿو ۽ چاهي ٿو ته هر هڪ پنهنجو گلاس پورو پري.
”دوستو، آئون اوهان کي هن فارم جي شاهوڪاريءَ جو جام آڇيان ٿو.“

ان کان پوءِ سيني گرم جوشيءَ سان آوازيو ۽ پير زمين تي لڳايا. نيپولن ايترو ته مشڪور ٿيو جو پنهنجي جاءِ ڇڏي، ميز جي ٻئي ڇيڙي ڏانهن آيو ۽ مسٽر پلڪنگٽن جي جام سان پنهنجو جام ٽڪرايائين ۽ پوءِ نوش ڪيائين. جڏهن اهو عمل ختم ٿيو ته نيپولن جيڪو پيرن تي ڪڙو هو، تنهن اشارو ڏنو ته هو به ڪجهه چوڻ چاهي ٿو.

ٻين تقريرن وانگيان هي تقرير به مختصر هُئي. هُن پڻ اهو چيو ته هو به خوش آهي ته غلط فهمي جو دور ختم ٿيو آهي، جو ته ڪافي وقت تائين ڪجهه افواهه جيڪي هن جي خيال ۾ هن جي دشمنن ڦهلايا هُئا ته هيءُ ۽ هن جا ساٿي انقلابي ۽ ٽوڙ ڦوڙ جا حامي آهن. اها ڳالهه بلڪل غلط آهي. هن جي هڪ ئي آرزو اڳي به هُئي، ۽ هاڻي به اها آهي ته هو پنهنجي پاڙيسرين سان پر امن ۽ ڪاروباري لين دين ۾ رڌل رهن. هيءُ فارم، جنهنجي انتظام هلائڻ جو اعزاز هن کي حاصل ٿيو آهي، سو هڪ سهڪاري ادارو آهي. اداري جا مالڪي وارا ڪاڳر هن وٽ آهن، پر مالڪ سوئر آهن.

هن چيو ته هن کي پڪ آهي ته اڳوٽا شبها ختم ٿيا آهن. ۽ تازو فارم جي روزمرهه واري عمل ۾ ڪجهه تبديلون ڪيون ويون آهن، جن جي ڪري اسان جو هڪ ٻئي ۾ اعتبار به وڌنڌو. هن وقت تائين جانور هڪ ٻئي کي بيوقوفانه نموني ”ڪامريڊ“ ڪري مخاطب ٿيندا رهيا آهن، تنهن کي هاڻي ختم ڪيو ويندو. هڪڙو ٻيو به عجيب رواج آهي. هر آچر تي هڪ سوئر جي کوپڙي وٽان مارچ ڪرڻ جو، سو به ختم ڪيو پيو وڃي. اها کوپڙي جيڪا باغ ۾ لڳل هُئي، تنهن کي دفن ڪيو ويو آهي. مانائتن مهمانن اسان جو سائو جهنڊو جهوليندو ڏٺو هوندو. اوهان ڏٺو هوندو ته اسان جي اڳوٽي جهنڊي وارا کر ۽ سنگ وارا نشان به ختم ڪيا ويا آهن ۽ هاڻي جهنڊو رڳو سائي رنگ وارو آهي.

هو مسٽر پلڪنگٽن جي شاندار تقرير تي هڪ تنقيد ڪندو ته مسٽر پلڪنگٽن تقرير ۾ هن فارم کي ائنيمل فارم ڪوٺيو هو آهي. پر هن کي شايد خبر نه هُئي ته آئون هن فارم جو اهو نالو ختم ڪري رهيو آهيان ۽ اڄ کان پوءِ هن جو نالو مئنر فارم ٿي رهندو، جيڪو ئي هن جو درست ۽ اصلي نالو آهي.

نيپولن پڇاڙي ڪندي چيو ته آئون به ساڳيو ئي صحت جو جام آڇيان ٿو پر ٻي نموني. گلاسن کي پريو. ”مئنر پارڪ جي خوشحالي لاءِ هي جام نوش ڪجي ٿو.“

اڳي وانگيان ساڳي طرح مرحبا جا آواز ڪڍيا ويا. پر ٻاهر ٻينلن، جڏهن اهو منظر پئي ڏٺو ته کين لڳو ته ڪا عجيب ڳالهه ٿي رهي آهي. اهو ڇا جي ڪري پي ٿيو ته سوئرن جا چهرا بدلجي رهيا هُئا. ڪلوور جون ڌنڌيل اکيون هڪ سوئر کان ٻئي سوئر ڏي ڦرنديون رهيون. ڪن جون پنج ڪاڏيون ته ڪن جو چار ته وري ڪن جو ٽي ڪاڏيون هيون. پر اهو هو ڇا، جيڪو بدلجي رهيو هو. ان کان پوءِ هڪ ٻئي جي ساراهه جو عمل ختم ٿيو. اندر وينل وري راند ۾ لڳي ويا. اهو ڏسي جانور پوئتي رڙهيا.

پر اجان هو ويهارو کن قدم پوئتي نه ويا هُئا ته اُتي بيهجي ويا، فارم هائوس مان گوڙ شور جو آواز آيو هو. هو وري واپس ويا ۽ درين مان اندر ڏسڻ لڳا. اندر جهيڙو متل هو. ڪي دانهون ڪري رهيا ته ڪي وري ميز تي هٿ هڻي رهيا هُئا. ڪي شڪي نگاهن سان هڪ ٻئي کي تکي رهيا هُئا ۽ ڪي انڪار ڪرڻ ۾ رڌل هُئا. انهيءَ هنگامي جو ظاهري سبب اهو هو ته هڪ ئي وقت مسٽر پلڪنگٽن ۽ نيپولن ڪاري جو يڪو هنيو هو.

ٻارنهن آواز ڪاوڙ ۾ دانهون ڪري رهيا هُئا ۽ سڀ هڪ جهڙا ٿي لڳا. هاڻي سوئرن جي چهرن کي ڇا ٿيڻ وارو سوال باقي نه رهيو. ٻاهرين خلقت انسان ۽ سوئرن جي چهرن کي پئي ڏٺو. ڪڏهن هڪ کي ته ڪڏهن ٻئي کي. انهن لاءِ ٻنهيءَ ۾ تفاوت ڪرڻ ڪرڻ ڏکيو هو.